

Nd.

389. Frumvarp til laga

[178. mál]

um tekjustofna sveitarfélaga.

(Lagt fyrir Alþingi á 81. löggjafarþingi, 1960—1961.)

I. KAFLI

Almenn ákvæði.

1. gr.

Tekjustofnar sveitarfélaga eru þessir:

- a. Fasteignaskattur.
- b. Aðstöðugjald.
- c. Framlög úr Jöfnunarsjóði. (Hluti af söluskatti og landsútsvör).
- d. Útsvör.

Fer um tekjustofna þessa samkvæmt því, er lög þessi ákveða.

2. gr.

Auk tekna, samkvæmt 1. gr., hafa sveitarfélög tekjur af eignum sínum, eigin atvinnurekstri og stofnunum, sem reknar eru í almenningsþágu, svo sem vatnsveitum, rafmagnsveitum, hitaveitum o. fl., enn fremur ýmsar aðrar tekjur, svo sem leyfisgjöld o. fl., allt eftir því, sem lög og reglugerðir mæla fyrir um.

II. KAFLI

Um fasteignaskatt.

3. gr.

Á allar fasteignir, sbr. þó 6. gr., skal árlega leggja skatt til sveitarfélaga, þar sem fasteign er.

Skattur þessi skal miðaður við fasteignamatsverð og vera sem hér segir:

- a. 2% af virðingarverði byggingarlóða.
- b. 1% af virðingarverði húsa og annarra mannvirkja.
- c. ½% af virðingarverði túna, garða, reita, erfðafestulanda og annarra lóða og lendna.

4. gr.

Sveitarstjórn annast álagningu og innheimtu skattsins, sem reiknast af heilum þúsundum virðingarverðs, og skal sleppa því, sem umfram er. Eigandi greiðir skattinn, nema um leigujarðir, leigulóðir eða önnur sammingsbundin jarðarafnot sé að ræða. Þá greiðist skatturinn af ábúanda eða notanda.

Gjald dagi skattsins er 15. janúar.

5. gr.

Með reglugerð, sem ráðherra staðfestir, getur sveitarstjórn ákveðið að innheimta fasteignaskatt samkvæmt 3. gr. með allt að 200% álagi.

6. gr.

Undanþegnar fasteignaskatti eru kirkjur, samkomuhús og íþróttahús, sem hvorki eru leigð út til skemmtana né rekin í ágóðaskyni, skólahús, barnahæli, sjúkrahús, elliheimili, þinghús og hús annarra ríkja, að svo miklu leyti, sem þau eru notuð af sendimönnum þeirra í millirikjaerindum. Sama gildir um lóðir slíkra húsa.

Nú er hús sumpart notað til annars en að framan greinir, svo sem til íbúðar fyrir aðra en húsverði, og greiðist skatturinn þá hlutfallslega miðað við slík afnot samkvæmt mati fasteignamatsmanna.

7. gr.

Fasteignaskattinum fylgir lögveð í fasteign þeirri, sem hann er lagður á, og skal ásamt dráttarvöxtum í 2 ár frá gjalddaga ganga fyrir öllum öðrum veðkröfum, er á eigninni hvíla. Ef hús brennur, eftir að skatturinn er fallinn í gjalddaga, er sami forgangsréttur fyrir honum í brunabótafjárhæð hússins.

III. KAFLI

Um aðstöðugjald.

8. gr.

Heimilt er sveitarstjórnnum að innheimta aðstöðugjald í sveitarsjóð hjá atvinnurekendum og öðrum þeim, sem sjálfstæða atvinnu hafa í sveitarfélaginu, samkvæmt ákvæðum þessa kafla.

Undanþegnir aðstöðugjaldi eru þeir, sem um ræðir í 29. gr., svo og skólar, barnahæli, sjúkrahús, elliheimili, orkuver til almenningsþarfa, sláturhús, mjólkurbú og oliufélög, sem greiða landsútsvar.

9. gr.

Aðstöðugjald skal miða við samanlögð útgjöld vegna atvinnurekstursins næstliðið almanaksár, þar með talin efnis- og vörukaup, svo og fyrningarafskriftir samkvæmt ákvæðum skattalaga.

Ráðherra getur með reglugerð sett nánari ákvæði um álagningu gjaldsins.

10. gr.

Aðstöðugjald má eigi hærra vera en hér greinir:

- a. Allt að $\frac{1}{2}\%$ af rekstri fiskiskipa og flugvéla.
- b. — — 1% — — verzlunarskipa.
- c. — — $1\frac{1}{2}\%$ — hvers konar iðnaðarrekestri.
- d. — — 2% — öðrum atvinnurekstri.

11. gr.

Skattstjórar annast álagningu aðstöðugjalds, og skal það álagt í heilum hundruðum króna.

Aðstöðugjald, sem ekki nær kr. 300.00, fellur niður.

Gjalddagi aðstöðugjalds er 1. júlí.

12. gr.

Innheimta má aðstöðugjald hjá gjaldanda í öðru sveitarfélagi en þar, sem hann á lögheimili eða hefur aðalatvinnurekstur sinn, ef

- a. hann rekur þar fiskikaup, fiskiverkun eða hefur þar heimilisfasta atvinnustofnun, svo sem útibú, og verður þá ekki lagt aðstöðugjald á hann að því leyti annars staðar.
- b. hann er búsettur erlendis og rekur atvinnu hér á landi.

Skýlt er gjaldanda að gefa hlutaðeigandi skattstjóra skýrslu um samanlögð útgjöld sín, sbr. 9. gr., vegna starfseminnar, samkvæmt a- og b-lið þessarar greinar, innan loka framtalsfrests, ella áætla skattstjóri útgjöldin að fenginni umsögn framtalsnefndar eða hreppsnefndar.

13. gr.

Nú hefur sveitarstjórn ákveðið að nota heimild þessa kafla um innheimtu aðstöðugjalds, og skal hún þá tilkynna skattstjóra þá ákvörðun sína og láta honum samtímis í té upplýsingar um, hversu hátt gjald þetta skuli vera, sbr. 10. gr.

Tilkynning til skattstjóra skal send eigi síðar en 15. febrúar ár hvert.

14. gr.

Þegar skattstjóri hefur lokið álagningu aðstöðugjalds samkvæmt þessum kafla, semur hann skrá um aðstöðugjöld í hverju sveitarfélagi og sendir hana þegar til sveitarstjórnar, sem innheimtir gjöldin.

IV. KAFLI

Um jöfnunarsjóð sveitarfélaga.

15. gr.

Hlutverk Jöfnunarsjóðs er:

- a. Að greiða framlag til sveitarfélaganna samkvæmt ákvæðum þessa kafla.
- b. Að greiða fram úr fjárhagserfiðleikum sveitarfélaga samkvæmt ákvæðum sveitarstjórnarlaga.
- c. Að leggja út greiðslur þær á milli sveitarfélaga, sem ríkissjóður ber ábyrgð á samkvæmt framfærslulögunum, þar til þær hafa verið endurgreiddar af því sveitarfélagi, sem þær hafa verið inntar af hendi fyrir.
- d. Að greiða aukaframlag til þeirra sveitarfélaga, sem ekki fá nægileg útsvör álögð samkvæmt 34. gr.
- e. Að styrkja, eftir ákvörðun ráðherra, tilraunir til að koma betra skipulagi og meira samræmi í framkvæmdir sveitarmálefna og samstarf sveitarfélaga.

16. gr.

Tekjur Jöfnunarsjóðs eru þessar:

- a. Ríkissjóður greiðir $\frac{1}{5}$ hluta söluskatts, sem innheimtur er til ríkissjóðs, sbr. lög nr. 10 1960, um söluskatt, 1. gr. 1. tl., svo og bráðabirgðaákvæði sömu laga, a-lið, til Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga, þó eigi lægri fjárhæð en 56 millj. króna á ári. Nú reynist svo eitt hvert ár, að $\frac{1}{5}$ hluti söluskatts nær eigi lágmarksársgreiðslu (56 millj. krónum) ríkissjóðs til Jöfnunarsjóðs, og má þá draga mismuninn frá greiðslum ríkissjóðs til Jöfnunarsjóðs næsta eða næstu ár á eftir, ef fimmtungur söluskatts nemur þá hærri fjárhæð en lágmarksársgreiðslu til sjóðsins.
Ríkissjóður greiðir Jöfnunarsjóði þennan hluta af söluskattinum ársfjórðungslega eftir á.
- b. Landsútsvör samkvæmt 17.—19. gr. laga þessara.

17. gr.

Landsútsvör greiða:

- a. Áfengis- og tóbaksverzlun ríkisins og Sölunefnd varnarliðseigna.
- b. Síldarverksmiðjur ríkisins, Áburðarverksmiðjan, Sementsverksmiðja ríkisins, Viðtækjaverzlun ríkisins, Landssmiðjan og Ríkisprentsmiðjan Gutenberg.
- c. Olíufélög, sem flytja inn olíur og olíuvörur og annast sölu þeirra og dreifingu innanlands.

18. gr.

Fjárhæð landsútsvara skal vera sem hér segir:

- a. 5% af hagnaði ríkisfyrirtækja samkvæmt 17. gr. a.
- b. 1% af heildarsölu stofnana þeirra, er um getur í 17. gr. b.
- c. 1½% af heildarsölu olíufélaga, sbr. 17. gr. c.

19. gr.

Gjaldendur greiða landsútsvör sín til Jöfnunarsjóðs. Greiðslunni skal fylgja greinargerð um fjárhæð landsútsvarsins.

20. gr.

Félagsmálaráðuneytið annast úthlutun framlaga Jöfnunarsjóðs til sveitarfélaganna samkvæmt ákvæðum þessarar greinar.

Fjórðungur landsútsvara, sem til falla í hverju sveitarfélagi, skal koma í hlut þess, en ¾ hlutum skal ásamt söluskatti, samkvæmt 16. gr. a, skipt á milli sveitarfélaganna í réttu hlutfalli við íbúatölu hvers sveitarfélags hinn 1. desember árið á undan, þó þannig, að ekkert sveitarfélag fái hærra framlag en nemi 60% af samantöldum fasteignasköttum, aðstöðugjöldum og útsvörum s. l. ár, sbr. þó 15. gr. d.

Fé því, sem ekki verður úthlutað vegna ákvæðisins um 60% hámarkið, skal varið til þess að greiða kostnað, sem fellur á Jöfnunarsjóð samkvæmt ákvæðum 15. gr.

Við úthlutun framlaga samkvæmt grein þessari er ráðherra heimilt að halda eftir 1% af tekjum sjóðsins til þess að mæta þörfum sveitarfélaganna samkvæmt 15. gr., unz sjóðurinn nemur allt að kr. 5 000 000.00.

21. gr.

Framlag Jöfnunarsjóðs til sveitarfélaganna samkvæmt 20. gr. skal greitt þrisvar sinnum á ári, fyrir 15. júlí, 15. október og 15. janúar.

Nú kemst sveitarfélag eftir setningu laga þessara í vanskil með greiðslur vegna veittra ríkisábyrgða, og er ráðuneytinu þá heimilt að inna slíkar greiðslur af hendi af framlagi til sveitarfélagsins, eftir því sem til vinnst.

22. gr.

Félagsmálaráðuneytið skal hlutast til um ýtarlega rannsókn á fjárreiðum sveitarfélags, sem þarfnast aukaframlags samkvæmt 15. gr. d.

Slíkt aukaframlag skal eigi veita fyrr en að lokinni rannsókn og eftir að teknar hafa verið til greina þær aðfinnslur, sem rannsóknin hefur gefið tilefni til.

Ráðuneytið getur sett það skilyrði fyrir aukaframlagi, að sveitarstjórn hafi notað heimildir til hækkunar fasteignaskatta, sbr. 5. gr., og til innheimtu aðstöðugjalda samkvæmt III. kafla.

Um greiðslu aukaframlags gildir ákvæði 2. mgr. 21. gr.

23. gr.

Félagsmálaráðherra hefur á hendi yfirstjórn Jöfnunarsjóðs. Skal sjóðurinn vera í vörzlu félagsmálaráðuneytisins, sem annast bókhald hans, úthlutun framlaga samkvæmt 20. gr., greiðslur samkvæmt 15. gr., svo og afgreiðslur á vegum sjóðsins.

24. gr.

Fé sjóðsins skal ávaxtað í tryggri lánsstofnun.

25. gr.

Árlega skal semja reikning Jöfnunarsjóðs, sem endurskoðaður skal af endurskoðunardeild fjármálaráðuneytisins.

Ársreikningar sjóðsins skulu birtir í B-deild Stjórnartíðinda.

26. gr.

Félagsmálaráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði um starfsemi sjóðsins, þar á meðal um gjalddaga og innheimtu landsútsvara samkvæmt 19. gr.

V. KAFLI

Um útsvör.

A. Almenn um útsvör.

27. gr.

Upphæð útsvara í hverju sveitarfélagi skal þannig ákveðin í fjárhagsáætlun sveitarfélagsins, að útsvörin ásamt öðrum tekjum sveitarfélagsins hrökkvi fyrir útgjöldum þess á árinu, þegar gert hefur verið ráð fyrir 5—10% vanhöldum við innheimtu þeirra.

Nú reynast útsvör þannig ákveðin hærri en vera skal samkvæmt 34. gr. 2. mgr., og koma þá til framkvæmda ákvæði d-liðs 15. gr. laga þessara.

B. Um útsvarsskyldu.

28. gr.

Eftirtaldir aðilar eru útsvarsskyldir, sbr. þó 29. gr. og 67. gr., með þeim takmörkunum, sem um getur í 31.—36. gr. laga þessara:

- a. Allir, sem eiga lögheimili hér á landi samkvæmt lögum nr. 35/1960, um lögheimili.
- b. Hlutafélög og önnur félög með takmarkaðri ábyrgð félagsmanna, kaupfélög og önnur samvinnufélög, sameignarfélög og samlög. Nú eru ekki fleiri en þrjú félög í sameignarfélagi með persónulegri ábyrgð, og er útsvar þá ekki lagt á félagið sjálft, heldur á hvern einstakan félagsmann, nema tilmæli komi um það frá félaginu einu ári áður en tekjur eru taldar fram.
- c. Sjóðir og stofnanir, sem reka atvinnu, svo og dánar- og þrotabú, sem tekjur hafa eða eiga eignir.
- d. Útlendingar, sem stunda atvinnu skemmri eða lengri tíma hér á landi eða á íslenskum skipum, sbr. lög nr. 22/1956. Sama gildir um íslenska ríkisborgara, sem ekki hafa lögheimili á Íslandi.
- e. Aðrir aðilar, sem ekki hafa lögheimili eða aðsetur hér á landi, en reka hér atvinnu eða eiga hér arðbærar eignir.

29. gr.

Undanþegnir útsvari eru:

- a. Forseti Íslands.
- b. Fyrirsvarsmenn annarra ríkja, sem hér dveljast, erlendir starfsmenn sendiráða og annað erlent þjónustufólk þeirra, vegna þeirra eigna og tekna, sem þeim hlotnast fyrir slík störf.
- c. Starfsmenn utanríkisþjónustunnar, sem dveljast erlendis, vegna eigna og tekna, sem þeim hlotnast fyrir þau störf.
- d. Giftar konur, nema þær eigi séreign eða hjúskapareign, sem gefa verulegan arð, hafi atvinnu aðra en heimilisstörf, eða hafi slitið samvistum við bónda sinn, en þá má leggja útsvar á þær.
- e. Þeir, sem greiða landsútsvar, sbr. 17. gr., þó ekki oliufélög, sbr. 17. gr. c.
- f. Félag, sem enga atvinnu reka, svo sem félög til eflingar listum og vísindum, skemmtifélög, líknarfélög, stjórnmalafélög, trúarbragðafélög o. fl.

- g. Ríkissjóður, ríkisstofnanir, svo og sjóðir, sem standa undir umsjón ríkisstjórnarinnar, sveitarfélögin sjálf og fyrirtæki, sem þau reka, og sjóðir sveitarfélaga, og enn fremur aðrir sjóðir og stofnanir, sem enga atvinnu reka.

30. gr.

- a. Hvert sveitarfélag leggur útsvar á sína íbúa, sbr. 13. gr. laga nr. 35/1960, um lögheimili.
- b. Á aðra aðila skal lagt í því sveitarfélagi, þar sem aðalstarfsemi þeirra fer fram.
- c. Þar í sveit skal útsvar gjalda, sem það var á lagt, og á hún allt útsvarið.
- d. Þó skal skipta útsvari á milli sveitarfélaga, ef gjaldandi flyzt búferlum á milli þeirra á árinu, áður en útsvar var á lagt.
- e. Engin sveit getur þó krafizt hluta af útsvari, nema gjaldandi hafi átt þar rétt lögheimili a. m. k. þrjá mánuði á árinu, sem hann flutti. Útsvari skal skipt í réttu hlutfalli við þann tíma, sem gjaldandi átti lögheimili í hvoru eða hverju sveitarfélagi.
- f. Kröfu um útsvarsskipti samkvæmt þessari grein, ásamt upplýsingum um búferlaflutning, skal senda til sveitarstjórnar heimilissveitar fyrir lok aprílmánaðar.
- g. Að lokinni niðurröfnun sendir sveitarstjórnin kröfuna, með umsögn, til skattstjórans í umdæmi sínu til úrskurðar, nema samkomulag verði um aðra málsmeðferð.
- h. Skattstjóri sendir báðum (öllum) aðildarsveitum þegar úrskurð um skiptinguna, og er heimilt að áfrýja til ríkisskattaneftndar.
- i. Áfrýjunarfrestur er mánuður, frá því tilkynning um úrskurð var póstlögð.
- j. Eigi verður útsvar lagt á aðila nema í einu sveitarfélagi á sama ári.
- k. Nú stundar gjaldþegn fasta atvinnu utan heimilissveitar og meiri hluti atvinnutekna hans stafar frá þeirri atvinnu, en útsvör verða talin hlutfallslega lægri í heimilissveit hans en atvinnusveit, svo að nemi a. m. k. 10%, og getur þá atvinnusveit krafizt þess, þótt útsvari gjaldþegns sé ekki skipt, að hann greiði henni útsvar, sem nemur þeirri upphæð, er honum hefði borið að greiða í atvinnusveit umfram það, er hann greiðir í heimilissveit. Heimilissveit er skylt að innheimta útsvarsauka þennan, samkvæmt úrskurði skattstjóra í umdæmi heimilissveitar, og standa atvinnusveit skil á honum. Úrskurði skattstjóra má áfrýja til ríkisskattaneftndar eftir almennum reglum, sbr. i-lið. Gjaldþegn getur og áfrýjað með sama fresti.

C. Upphæð einstakra útsvara.

31. gr.

Útsvör skal miða við hreinar tekjur og eign samkvæmt skattskrá, sbr. þó 36. gr. 2. mgr. og 42. gr.

Útsvör síðastliðins árs skulu dregin frá hreinum tekjum, ef þau hafa verið greidd að fullu fyrir áramót næst á undan niðurröfnun.

32. gr.

Útsvör skulu vera sem hér segir:

A. Af hreinum tekjum greiða:

1. Einstaklingar:

Af 15— 20 þús. kr. greiðist kr.	200	af	15 þús. kr. og 14% af afgangi.
— 20— 25 — — — —	900	— 20	— — — 16% — —
— 25— 30 — — — —	1700	— 25	— — — 18% — —
— 30— 40 — — — —	2600	— 30	— — — 20% — —
— 40— 50 — — — —	4600	— 40	— — — 22% — —
— 50— 60 — — — —	6800	— 50	— — — 24% — —
— 60—100 — — — —	9200	— 60	— — — 25% — —
— 100 þús. kr. og þar yfir —	19200	— 100	— — — 30% — —

Frá útsvari, eins og það reiknast samkvæmt þessum stiga, er veittur fjölskyldu-frádráttur, kr. 800.00 fyrir konu, en fyrir hvert barn innan 16 ára aldurs á framfæri gjaldanda samkvæmt þeim reglum, sem hér fara á eftir:

Fyrir 1. barn kr. 1000.00, fyrir 2. barn kr. 1100.00, fyrir 3. barn kr. 1200.00 og þannig áfram, að frádrátturinn hækkar um kr. 100.00 fyrir hvert barn.

Auk frádráttar þess, er hér um ræðir, er heimilt að draga frá útsvari samkvæmt 1. mgr. allt að kr. 800.00, þannig, að útsvör allra verði lækkuð um hér um bil sömu fjárhæð.

Heimilt er að fella niður útsvarsálagningu á tekjur, sem lægri eru en svo, að útsvar af þeim nemi 1000 kr.

2. Félög:

Af 1—75 þús. kr. greiðist 200 kr. af 1 þús. kr. og 20% af afg.
— 75 þús. kr. og þar yfir — 1500 — — 75 — — — 30% — —

B. Af hreinum eignum greiðist:

Af 40—70 þús. kr. greiðast 100 kr. af 40 þús. kr. og 5% af afg.
— 70—100 — — — 250 — — 90 — — — 6% — —
— 100—150 — — — 430 — — 100 — — — 7% — —
— 150—200 — — — 760 — — 150 — — — 8% — —
— 200—250 — — — 1180 — — 200 — — — 9% — —
— 250 þús. kr. og þar yfir — 1630 — — 250 — — — 10% — —

33. gr.

Lækka skal útsvör gjaldanda frá því, sem ákveðið er í 32. gr. laga þessara, þegar eftirtaldar ástæður eru fyrir hendi:

a. Sjúkrakostnaður, sem á þá fellur, ef verulegan má telja.

b. Slys, dauðsföll, eignatjón, mikil tekjurýrnun eða önnur óhöpp, sem skerða gjaldgetu þeirra verulega.

c. Uppeldis- og menningarkostnaður barna þeirra, sem eldri eru en 16 ára, sem þeir annast greiðslu á.

Heimilt er að undanþiggja bætur almannatrygginga útsvarsálagningu að einhverju eða öllu leyti og að lækka útsvör gjaldanda, sem orðnir eru 65 ára.

34. gr.

Nú kemur í ljós, að útsvör samkvæmt 32.—33. gr. laga þessara reynast hærri eða lægri en fjárhagsáætlunin segir til um, og skal þá lækka eða hækka hvert útsvar að rétri tiltölu, unz hinni áætluðu upphæð, að viðbættum 5—10%, er náð.

Hækkun útsvara má þó eigi fara fram úr 30 hundraðshlutum.

35. gr.

Útsvar skal ákveðið í heilum hundruðum króna þannig, að 50 kr. eða lægri upphæð skal sleppt, en hærri upphæð hækkuð.

36. gr.

Sameignarfélag, þar með talin samlög, sem hafa það að meginmarkmiði að annast vinnslu eða sölu á framleiðsluvörum félagsmanna, greiða ekki útsvar af þeim tekjum, sem skipt er milli sameigenda í samræmi við hlutdeild þeirra í afurðasölu eða afurðavinnslu félagsins og lagt er á útsvar hjá þeim.

Samvinnufélag greiða ekki útsvar af arði, sem stafar af viðskiptum félagsmanna.

Félögin láta framtalsnefndum eða hreppsnefndum í té glögga skýrslu um viðskiptin við utanfélagsmenn og ágóða af þeim. Annars kostar áætlað framtalsnefnd eða hreppsnefnd viðskiptin og arð af þeim. Kæra má áætlanir nefndanna eftir almennum reglum um útsvarskærur.

D. Um álagningu útsvara.

37. gr.

Bæjarstjórn kýs eftir hverjar reglulegar bæjarstjórnarkosningar 3—5 menn, og jafnmarga til vara, í framtalsnefnd til fjögurra ára, nema ákveðinn hafi verið skemmri kjörtími fyrir nefndina. Nefndin skiptir sjálf með sér störfum.

Skattstjóri eða umboðsmaður hans á sæti í framtalsnefnd. Ekki á hann atkvæðisrétt í nefndinni, nema bæjarstjórn hafi kosið hann í hana. Kjósa má skattstjóra eða umboðsmann hans formann framtalsnefndar, þó að hann eigi þar eigi atkvæðisrétt.

38. gr.

Í hreppum annast hreppsnefnd störf framtalsnefndar, samkvæmt 42. gr., ásamt skattstjóra eða umboðsmanni hans.

Hreppsnefnd getur þó falið 1—3 mönnum úr sínum hópi, og er sveitarstjóri þar með talinn, að annast störf framtalsnefndar, ásamt skattstjóra eða umboðsmanni hans.

Skattstjóri eða umboðsmaður hans á ekki atkvæðisrétt um störf framtalsnefndar í hreppsnefnd, nema hann sé jafnframt hreppsnefndarmaður eða hafi verið kosinn til starfanna af hreppsnefnd, en fela má honum forustu þessara starfa.

39. gr.

Um kjörgengi til framtalsnefnda og skyldu til setu í framtalsnefnd fer samkvæmt ákvæðum sveitarstjórnarlaga um kjörgengi til sveitarstjórna og skyldu til setu í sveitarstjórn.

Ákvæði sveitarstjórnarlaga um fundahöld sveitarstjórna gilda um framtalsnefndir eftir því, sem við getur átt.

40. gr.

Skattstjóri eða umboðsmaður hans skal veita þeim, er annast framtalsnefndarstörf, aðgang að öllum skattframtölum.

Framtalsnefndarmönnum, hreppsnefndarmönnum og öðrum þeim, sem annast störf framtalsnefnda, er bannað, að viðlagðri ábyrgð eftir ákvæðum almennra hegningarlaga um opinbera starfsmenn, að skýra óviðkomandi mönnum frá því, er þeir komast að við framtalsnefndarstörf um hagi gjaldþegna.

41. gr.

Þóknun til skattstjóra eða umboðsmanns hans fyrir framtalsnefndarstörf er innifalin í launum hans, en sveitarstjórn ákveður þóknun til annarra fyrir slík störf, sem greiðist úr sveitarsjóði.

42. gr.

Hlutverk framtalsnefndar er:

- a. að rannsaka skattframtölin og úrskurða til útsvarsálagningar, sbr. þó 2. mgr.,
- b. að áætla tekjur og eignir þeirra, sem ekki hafa skilað skattframtali innan lögboðins frests, en við þá áætlun skal miða álagningu útsvara á þessa aðila,
- c. að ákveða, að hverju leyti skuli til greina taka ýmis atvik í sambandi við álagningu útsvara, sem lög ákveða eða heimila að tillit sé tekið til, sbr. 33. gr.,
- d. að semja skrá yfir tekjur og eignir gjaldenda, sem miða skal útsvörin við, samkvæmt stafliðum a—c,
- e. að senda skrá þá, sem um ræðir í d-lið hér að framan, til hlutaðeigandi skattstjóra, ásamt upplýsingum um upphæð útsvara samkvæmt fjárhagsáætlun sveitarfélagsins,
- f. að úrskurða allar kærur vegna útsvarsálagninga, sem fram kunna að koma, samkvæmt 53. gr. laga þessara.

Nú hyggst framtalsnefnd eða hreppsnefnd breyta framtali gjaldanda í óhag, er hún úrskurðar það, sbr. a-lið þessarar greinar, og skal hún þá tilkynna honum þá fyrirætlun og gefa honum kost á að gæta réttar síns. Þetta ákvæði gildir þó ekki um leiðréttingar á augljósum villum, svo sem færslum í framtölum, sem brjóta í bága við lagafyrirmæli, eða reikningssekkjum.

43. gr.

Störfum þeim, sem um ræðir í 42. gr. a—e, skal vera lokið fyrir lok apríl-mánaðar ár hvert.

44. gr.

Skattstjóri annast álagningu útsvara í skattaumdæmi sínu, sbr. þó 45. gr.

Við álagningu útsvaranna er hann bundinn við skrá þá um tekjur og eignir, sem um ræðir í 42. gr. d. Skattstjóri skal þó breyta skránni, ef í ljós kemur við athugun hans og endurskoðun skattframtala:

- a. að leiðrétting á reikningssekkjum krefst þess,
- b. að ekki hefur verið fylgt gildandi lögum um framtal tekna, eigna, skulda eða frádráttar gjalda,
- c. að nýjar upplýsingar liggja fyrir, t. d. launamiðar, sem ekki var kunnugt um, þegar skráin var samin.

45. gr.

Í hreppum með færri en 300 íbúa er sveitarstjórn heimilt að leggja á útsvör án milligöngu skattstjóra, sem lætur þeim þá í té afrit af skattskrá hreppsins til hliðsjónar við álagninguna. Hreppsnefnd gerir síðan skrá um álagninguna, sem skal vera lokið 20. júní ár hvert. Að öðru leyti gilda um álagningu hreppsnefnda ákvæði laga þessara.

46. gr.

Skattstjóri semur skrá um útsvör í hverju sveitarfélagi í skattaumdæmi sínu, þegar hann hefur lokið álagningu útsvaranna, samkvæmt 44. gr.

Skrá þessa skal hann síðan senda hlutaðeigandi sveitarstjórn til innheimtu eigi síðar en 20. júní ár hvert.

E. Um gjalddaga og innheimtu.

47. gr.

Gjalddagar útsvara skulu vera tveir. Annan helming útsvara skal greiða fyrir 15. júlí, en hinn helminginn fyrir 15. október.

Sveitarstjórn getur þó ákveðið aðra gjalddaga á útsvörum eftir þessum reglum:

- a. Með fimm jöfnum greiðslum, er falla í gjalddaga 1. febrúar, 1. marz, 1. apríl, 1. maí og 1. júní, má innheimta til greiðslu upp í útsvar yfirstandandi árs hjá hverjum gjaldanda fjárhæð, jafnháa allt að helmingi þess útsvars, sem honum bar að greiða næstliðið ár. Sveitarstjórn setur nánari reglur um þessar greiðslur fyrir 15. janúar ár hvert og auglýsir þær á þann hátt, er venjulegt er um almennar auglýsingar á hverjum stað. — Nú hafa tekjur gjaldanda á útsvarsárinu verið lægri en á næsta ári áður, svo að nemi 30% eða þar yfir, eða ástæður hans versnað með öðrum hætti svo mjög, að vænta megi þess, að mun lægra útsvar verði lagt á hann en árið áður, og getur hann þá krafizt lækkunar á útsvarsgreiðslum samkvæmt þessum staflið. Hreppsnefnd eða framtalsnefnd ákveður lækkunina. Nú verður ljóst, þegar niðurbjörgun útsvara lýkur, að gjaldandi hefur þegar greitt meira en álagt útsvar, og skal þá endurgreiða það, sem ofgreitt var, ásamt ½% vöxtum fyrir hvern mánuð eða hluta úr mánuði, sem féð var í vörzlum sveitarsjóðs.
- b. Álagt útsvar að frádregnu því, sem greiða ber samkvæmt a-lið, ber gjaldanda að greiða með allt að fimm jöfnum greiðslum á tímabilinu frá 1. ágúst til 1.

desember eftir ákvörðun sveitarstjórnar, 1. ágúst, 1. sept., 1. okt., 1. nóv. og 1. des.

- c. Allar greiðslur samkvæmt þessari grein skulu inntar af höndum í heilum krónum eða heilum eða hálfum tug króna, eftir ákvörðun sveitarstjórnar.
- d. Vangreiðsla á útsvarshluta samkvæmt þessari grein veldur því, að allt útsvar gjaldandans á gjaldárinu fellur í eindaga 15 dögum eftir gjalddagann, þó ekki fyrir en 15. næsta mánaðar, eftir að álagningu er lokið.

48. gr.

- a. Kaupgreiðendur ábyrgjast, að útsvarsgjaldendur, sem þeir greiða kaup, standi skil á útsvari sínu, álögðu á gjaldárinu, á gjalddögum, sem ákveðnir verða samkvæmt 47. gr., eða þegar kaup fellur til útborgunar eftir gjalddaga, og er kaupgreiðanda rétt og skylt að halda eftir af kaupinu til útsvarsgreiðslunnar, enda hafi áður komið fram krafa frá sveitarstjórn til kaupgreiðanda um, að hann haldi eftir af kaupinu fyrir útsvarsgreiðslunni.
- b. Vilji sveitarstjórn haga innheimtunni á þann veg, sem segir í a-lið, skal hún senda hverjum kaupgreiðanda í tæka tíð tilkynningu um útsvör þeirra gjaldenda, sem kaupgreiðandi hefur í þjónustu sinni og ætlazt er til, að kaupgreiðandi greiði, og senda jafnframt þrírtaða kvittanaeyðublaðabók, er sýni glögg, að um útsvarsgreiðslur sé að ræða. Skal kaupgreiðandi láta útsvarsgreiðanda í té slíka kvittun í hvert sinn, er hann greiðir upp í útsvar sitt. Samriti af kvittuninni ber kaupgreiðanda að skila, um leið og hann afhendir útsvarsgreiðsluna til sveitarsjóðs.
- c. Orðið kaup tekur til hvers konar kaups, launa, aflahlutar eða annarrar þóknunar, þ. á m. eftirlauna, hvort sem greitt er samkvæmt vinnusamningi, ákvæðisvinnusamningi eða öðrum samningum eða ákvörðunum.
- d. Kaupgreiðandi telst sérhver sá, sem innir framangreindar greiðslur af hendi, hvort heldur fyrir sjálfan sig eða aðra, þ. á m. kaupgreiðslustöðvar. Taki hlutarmaður aflahlut sinn og selji öðrum, telst kaupandinn kaupgreiðandi.
- e. Sveitarstjórn getur og gert kröfu um, að kaupgreiðendur haldi eftir af kaupum kaupþega til greiðslu á eldri útsvarsskuldum ásamt dráttarvöxtum og kostnaði.
- f. Til lúkningar greiðslum samkvæmt e-lið skal þó ekki haldið eftir meira en $\frac{1}{5}$ hluta af því kaupum, sem til útborgunar á að koma hverju sinni, hjá útsvarsgjaldanda, sem á fyrir heimili að sjá, en ella $\frac{1}{3}$. Ekki má krefja útsvarshluta af manni samkvæmt e- og f-liðum, ef kaup hans fullnægir ekki brýnustu lífþörfum hans, að dómi framfærslunefndar.
- g. Allir kaupgreiðendur skulu, þegar sveitarstjórn krefst þess, skyldir til að láta henni í té skýrslu, munnlega eða skriflega, eftir því sem sveitarstjórn óskar, um nöfn starfsmanna, sem taka kaup hjá þeim, stöðu þeirra, fæðingardag og ár, heimilisfang, launakjör, upphæð kaups, hvernig kaup er greitt, gjalddaga og önnur atriði, sem sveitarstjórn óskar að fá vitneskju um vegna innheimtu útsvara af kaupum. Sveitarstjórn getur krafðið um framangreindar skýrslur með munnlegri kröfu eða skriflegri svo og með almennri auglýsingu, og setur sveitarstjórn kaupgreiðendum frest til að skila skýrslum.
- h. Allir, sem hafa með höndum atvinnurekstur með aðkeyptu vinnuafli verkafólks, skulu að kröfu sveitarstjórnar skyldir til að senda henni kaupskrár sínar eða afrit af þeim það snemma, að unnt sé að gera kröfu um útsvarsgreiðslur þeirra, er við kaupum eiga að taka, áður en til útborgunar kemur.
- i. Kaupgreiðandi, sem skyldur er að halda eftir af kaupum samkvæmt því, er í grein þessari segir, skal við hverja útborgun, þar með taldar hvers konar greiðslur upp í kaup, draga af kaupum útsvarsgjaldanda fjárhæð, er nægir, til greiðslu samkvæmt a-lið og heimilt að draga af kaupum samkvæmt e- og f-liðum, svo og 10% af kaupum daglaunafólks, þó ekki af lægri kaupupphæð en 100

krónum, og skila sveitarstjórn því, sem þannig er haldið eftir, innan tveggja virkra daga frá útborgunardegi, og er sú greiðsla bindandi fyrir útsvarsgjaldandann. Nú er kaup greitt að einhverju leyti í öðru en peningum, svo sem með fæði, húsnæði eða öðrum hlunnindum, og skulu þá þessi hlunnindi talin með kaupgreiðslu á því verði, sem þau eru almennt metin til skatts á hverjum stað.

- j. Nú hættir útsvarsgjaldandi að taka kaup hjá kaupgreiðanda, er krafinn hefur verið um greiðslu upp í útsvar hans, áður en umkrafin útsvarsskuld er að fullu greidd, og skal kaupgreiðandi þá tafarlaust tilkynna sveitarstjórn brottför útsvarsgreiðanda.
- k. Útsvarsgjaldandi og kaupgreiðandi mega ekki slíta vinnusamningi fyrir það eitt, að krafizt hefur verið útsvarsgreiðslu af kaupi gjaldanda.
- l. Ef kaupgreiðandi:
  - 1. vanrækir að láta sveitarstjórn í té umkrafðar skýrslur og upplýsingar um útsvarsgjaldendur innan tiltekins frests,
  - 2. greiðir útsvarsgjaldanda kaup án þess að halda eftir þeirri fjárhæð, sem skylt var samkvæmt þessari grein,
  - 3. skilar eigi til sveitarstjórnar eða umboðsmanna hennar, svo sem hér segir í i- og j-liðum,
  - 4. tilkynnir ekki brottför útsvarsgreiðanda, svo sem segir í j-lið, þá ábyrgist hann sem geymslufé þá fjárhæð, sem var haldið eftir hjá útsvarsgjaldanda upp í skuld hans, en sem eigin útsvarsskuld það, sem halda hefði mátt eftir, ef kaupgreiðandi hefði ekki vanrækt skyldur þær, sem honum bar að rækja samkvæmt þessari grein. Má gera lögtak hjá kaupgreiðanda til tryggingar þessum skuldum eftir sömu reglum og gera hefði mátt lögtak hjá útsvarsgjaldanda sjálfum.
- m. Útsvarsgjaldandi, sem ofgreitt hefur útsvar til kaupgreiðanda samkvæmt þessari grein, á rétt til endurgreiðslu beint úr sveitarsjóði, hvort sem kaupgreiðandi hefur greitt sveitarsjóðnum útsvarið eða ekki.
- n. Sveitarstjórn setur nánari reglur um innheimtu útsvara eftir þessari grein.

49. gr.

Á sama hátt og með sömu viðurlögum og í 48. gr. segir getur sveitarstjórn eða innheimtumaður, er hún setur fyrir sig, krafizt útsvarsgreiðslu af kaupi gjaldþegns hjá kaupgreiðanda í öðru sveitarfélagi svo og skýrslna um starfsmenn, sbr. g- og h-liði, þó ekki með almennri auglýsingu.

50. gr.

Hjón bera ábyrgð á útsvarsgreiðslu hvors annars, enda búi þau saman, þegar álagning fer fram.

51. gr.

Nú er gjaldandi framleiðandi eða seljandi vöru, og getur þá sveitarstjórn, á sama hátt og með sömu viðurlögum og í 48. gr. segir, krafizt þess af þeim, er kaupa vöruna eða annast sölu hennar, hvort sem er til útflutnings eða innlendra kaupenda, að þeir haldi eftir og greiði sveitarsjóðnum útsvar og aðstöðugjald gjaldandans og skuldir vegna slíkra gjalda.

Skal heimilt að krefja á þenna hátt allt að 2,5% af söluverði vöru til fyrirframgreiðslu gjaldanna, sbr. 48. gr., og til lúkningar gjalda, sem álögð voru það ár, sem krafan er gerð, en 5% til lúkningar á eldri gjaldaskuldum.

VI. KAFLI

Sameiginleg ákvæði.

A. Um kærur og áfrýjun.

52. gr.

Þegar sveitarstjórn hefur fengið útsvarsskrá, sbr. 46. gr., og skrá um aðstöðugjöld, sbr. 14. gr., eða lokið álagningu samkv. 45. gr., skulu skrárnar lagðar fram á þingstað sveitarfélagsins eða öðrum hentugum stað og vera til sýnis fyrir almenn- ing í tvær vikur. Jafnframt skal framlagning skráanna auglýst í blöðum á staðnum eða með öðrum hætti.

53. gr.

Rétt er gjaldendum að kæra útsvar og aðstöðugjald, sem þeim er gert að greiða. Kærur út af útsvari eða aðstöðugjaldi skulu vera bréflugar og sendar réttum úrskurðaraðila, áður en liðinn er sá tími, sem gjaldskrárnar eiga að liggja frammi, sbr. 52. gr.

Úrskurðir um slíkar kærur skulu vera rökstuddir, og gjöldunum ber að breyta eftir því, sem efni standa til. Kærur skal úrskurða svo fljótt sem unnt er, og eigi síðar en 30 dögum eftir kærufrest.

Sendi skal kærendum í ábyrgðarbréfi afrit af úrskurðunum þegar eftir upp- kvaðningu þeirra.

Samtímis ber framtalsnefndum og skattstjóra að senda sveitarstjórn afrit úr- skurðanna.

54. gr.

Nú hyggst úrskurðaraðili breyta gjaldi til hækkunar, sbr. 53. gr., og skal þá gjaldandanum tilkynnt um þá fyrirætlun og honum gefinn kostur á að gæta réttar síns.

Sama gildir, ef fyrirhuguð er álagning gjalds á aðila, sem ekki var lagt á, sam- kvæmt framlögðum skráum.

55. gr.

Útsvarskærur ber að senda til formanns framtalsnefndar eða oddvita hrepps- nefndar, en framtalsnefnd eða hreppsnefnd leggur úrskurð á kærurnar.

Kærur út af aðstöðugjaldi ber að senda skattstjóra, sem úrskurðar þær.

56. gr.

Nú vill gjaldandi ekki una úrskurði um útsvar eða aðstöðugjald, sbr. 55. gr., og er honum þá rétt að áfrýja úrskurðinum skriflega til rikisskattanefndar.

Áfrýjunarfrestur er 21 dagur frá því að afrit úrskurðar var póstlagt, sbr. 4. mgr. 53. gr.

Áfrýjun úrskurðar um aðstöðugjald ber að senda beint til rikisskattanefndar, en áfrýjun úrskurðar um útsvar ber að senda til skattstjóra, sem gefa skal skriflega umsögn um kærumálið. Umsögn sína sendir skattstjóri síðan ásamt áfrýjunarskjali og öðrum gögnum til rikisskattanefndar, svo fljótt sem unnt er og eigi síðar en 4 vikum eftir að hann fékk málið til umsagnar.

Þegar sveitarstjórn leggur á útsvörin, samkvæmt 45. gr., ber að senda áfrýjun úrskurðar um útsvarskæru beint til rikisskattanefndar.

57. gr.

Rikisskattanefnd fellir úrskurð í málum þeim, er henni berast, sbr. 56. gr., svo fljótt sem unnt er og eigi síðar en 6 vikum eftir að henni barst málið, nema fresta verði úrskurði lengur vegna öflunar frekari gagna.

Rikisskattanefnd ber að rökstyðja úrskurði sína.

Sendi ber hlutaðeigandi gjaldendum og sveitarstjórnnum afrit af úrskurðum nefndarinnar þegar eftir uppkvaðningu þeirra.

Úrskurðir rikisskattanefndar eru fullnaðarúrskurðir um upphæð gjalda.

58. gr.

Sama rétt og gjaldendur hafa til þess að kæra út af aðstöðugjaldi til skattstjóra og áfrýja úrskurðum til ríkisskattanefndar hafa og sveitarstjórnir, sem hlut eiga að máli.

59. gr.

Kæra eða áfrýjun leysir ekki gjaldanda frá þeirri skyldu að greiða gjald sitt á réttum gjalddaga, en verði gjald hans lækkað, skal það endurgreitt, sem ofgildið hefur verið.

B. Ýmis ákvæði.

60. gr.

Nú þykir sýnt, að innheimtar tekjur hrökkvi ekki til greiðslu gjalda á reikningsárinu, og getur þá sveitarstjórn ákveðið hækkun álagðra útsvara, samkvæmt V. kafla laga þessara, sem svarar því, sem á vantar, þannig að öll útsvör verði hækkuð eftir ákveðnu hundraðshlutfalli.

Álögð útsvör, að viðbætti hækkun, mega eigi hærri vera en fyrir er mælt í 34. gr. 2. mgr.

61. gr.

Nú ákveður sveitarstjórn að nota heimild 60. gr., um hækkun gjalda, og skal hún þá auglýsa þá ákvörðun sína með sama hætti og framlagningu gjaldskrár, sbr. 52. gr.

Viðbótargjöld þessi falla í gjalddaga viku eftir birtingu auglýsingarinnar.

62. gr.

Nú kemur í ljós, eftir að álagningu er lokið, sbr. 14. gr. og 45.—46. gr., að gjaldanda hefur verið sleppt, sem lagt skyldi hafa verið á, eða að framtal gjaldanda hefur verið rangt eða ófullnægjandi að verulegu leyti, og skal þá úr því bætt með nýrri álagningu. Um slíka álagningu gilda sömu reglur og um álagningu aðstöðugjalds og útsvars samkvæmt lögum þessum, eftir því sem við á.

Gjalddagi gjalda samkvæmt þessari grein er viku eftir að gjaldanda var tilkynnt um álagninguna.

63. gr.

Ef gjöld samkvæmt II., III., IV. og V. kafla laga þessara eru ekki greidd, áður en 2 mánuðir eru liðnir frá gjalddaga, skal greiða sveitarsjóði dráttarvexti af því, sem ógreitt er, 1% fyrir hvern mánuð eða brot úr mánuði, sem liður þar fram yfir frá gjalddaga, unz gjaldið er greitt.

64. gr.

Gjöld þau, sem um ræðir í 63. gr., svo og dráttarvexti má taka lögtaki, sbr. lög nr. 29 16. des. 1885.

65. gr.

Nú hefur álagning aðstöðugjalda eða útsvara af einhverjum ástæðum dregist svo, að gjöld þessi verða eigi innheimt á réttum gjalddögum, samkvæmt lögum þessum, og getur ráðuneytið þá hlutast til um, að álagning fari fram svo fljótt sem unnt er.

Gjalddagi skal þá vera einni viku eftir að gjaldskrár voru lagðar fram.

66. gr.

Nú verður ágreiningur um gjaldskyldu eða gjaldstofna samkvæmt II., III. og IV. kafla, og sker þá ráðherra úr. Heimilt er að skjóta málinu til dómstólanna.

67. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að gera samninga við stjórnir annarra ríkja um gagnkvæmar ívilnanir á útsvörum þeirra erlendra og íslenskra aðilja, sem eftir gildandi útsvarslögum ríkjanna eiga að greiða útsvar af sömu tekjum og eignum bæði á Íslandi og í einhverju öðru ríki.

68. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Jafnframt eru úr gildi fallin eftirfarandi lög:

Lög nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör, ásamt breytingarlögum nr. 59/1947, 53/1950, 48/1954, 24/1960 og 43/1960.

Lög nr. 47 4. júlí 1924, um aukaútsvör ríkisstofnana.

I. kafli laga nr. 67 12. apríl 1945, um fasteignaskatt til bæjar- og sveitarfélaga.

Lög nr. 19 13. apríl 1960, um Jöfnunarsjóð sveitarfélaga.

Enn fremur eru úr gildi fallin öll lagaákvæði, sem brjóta í bág við lög þessi.

Ákvæði til bráðabirgða.

- a. Skattanefndir (skattstjórar þar sem þeir eru) skulu leggja á aðstöðugjald á árinu 1962, og skal gjaldið miðað við útgjöld, efnis- og vörukaup, svo og fyrningarfaskriftir á árinu 1961. Tilkygning sú, er um ræðir í 13. gr., skal send til skattanefnda (skattstjóra) eigi síðar en 1. júlí 1962. Gjaldldagi aðstöðugjalds á árinu 1962 skal vera 1. september.
- b. Landsútsvar, samkv. 18. gr. a, skal greiða af arði frá 1. jan. 1962. Landsútsvar, samkv. 18. gr. b, skal miða við heildarsölu á árinu 1962, og landsútsvar, samkv. 18. gr. c, skal miða við heildarsölu á árinu 1961.
- c. Á árinu 1962 leggja niðurjöfnunarnefndir og hreppsnefndir á útsvör samkv. V. kafla laga þessara, og fer um kærur og fresti eftir lögum nr. 66/1945 á því ári.
- d. Að því er varðar álagningu útsvara 1962, er nægilegt, að tilmæli þau, er um ræðir í 28. gr. b, komi fram fyrir 1. maí það ár.
- e. Á árunum 1962 til 1967 er heimilt að víkja frá ákvæðum skattalaga um frádrátt, samkvæmt lögum um tekjuskatt og eignarskatt 3. gr., 11. gr. B, 2. mgr., 12. gr. D, 14. gr. og 17. gr. 2. mgr.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Með bréfi, dags. 7. des. 1959, skipaði fjármálaráðherra, sem einnig fer með þann þátt félagsmála, sem varðar tekjustofna sveitarfélaga, eftirtalda menn í nefnd til þess að endurskoða gildandi ákvæði um tekjustofna sveitarfélaga og semja frumvarp til laga um þau efni: Birgi Finnsson alþm., Guðlaug Gíslason alþm., Hjálmar Vilhjálmsson ráðuneytisstjóra, sem jafnframt var skipaður formaður nefndarinnar, Jónas Guðmundsson formann Sambands ísl. sveitarfélaga og Tómas Jónsson varaformann Sambands ísl. sveitarfélaga, sem var fundarritari nefndarinnar.

Nefndin skilaði frumvarpi til laga um Jöfnunarsjóð sveitarfélaga og öðru frumvarpi um bráðabirgðabreytingu á útsvarslögum, sem bæði voru lögfest á Alþingi 1960. Nefndin hefur síðan unnið áfram að endurskoðun ákvæða um tekjustofna sveitarfélaga og hefur samið frumvarp það um þessi efni, sem hér liggur fyrir, í samráði við fjármálaráðherra.

Helztu nýmæli frumvarpsins eru þessi:

1. Í stað heimildar til að leggja á fasteignaskatt er gert ráð fyrir, að fasteignaskattur verði lögákveðinn, og heimild veitt til hækkunar hins lögboðna fasteignaskatts um allt að 200% (þreföldun).
2. Álagning veltuútsvara verði afnumin.
3. Heimild verði veitt sveitarfélögum til þess að innheimta aðstöðugjald af atvinnurekendum og öðrum þeim, sem hafa sjálfstæða atvinnu.

4. Ríkisfyrirtækjum og olíufélögum verði gert að greiða landsútsvör, sem renni í Jöfnunarsjóð sveitarfélaga. Fé þessu verði úthlutað til sveitarfélaganna eftir sömu reglum og söluskattshlutanum, að undanskildum fjórðungi, sem greiða ber sveitarfélagi því, sem landsútsvarið fellur til í.
5. Skerðing á framlagi Jöfnunarsjóðs minnkar þannig, að hún miðast við 60% af samanlögðum fasteignasköttum, aðstöðugjöldum og útsvörum í stað 50% af útsvörum. Ennfremur verði ráðherra heimilað að halda eftir 1% af tekjum Jöfnunarsjóðs unz sjóðurinn nemur allt að kr. 5 000 000.00, svo að hann verði jafnan fær um að annast hlutverk sitt, sbr. 15. gr. b.—e.
6. Í stað þriggja mismunandi útsvarsstiga, sem nú gilda, samkvæmt lögum nr. 43/1960, verði sama regla látin gilda um allt landið, sem þó verði heimilað að vika frá, svo sem nánar greinir í 32. gr. frumvarpsins.
7. Skattstjórar annist álagningu útsvara, en verði þó bundnir af úrskurðum sveitarstjórna eða framtalsnefnda á framtölunum, svo sem nánar greinir í 44. gr. sbr. þó 45. gr., þar sem sveitarstjórnnum fámennari sveitarfélaga er heimilað að leggja útsvörin á, án milligöngu skattstjóra.

Nánari greinargerð fyrir nýmælum þessum er gerð í athugasemdum við einstakar greinar frumvarpsins, eftir því, sem ástæða þykir til.

Hér fara á eftir athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins:

I. KAFLI

Almenn ákvæði.

Um 1. gr.

Í frumvarpi þessu er gert ráð fyrir, að sveitarfélögin afli tekna með fasteignaskatti, aðstöðugjaldi, framlagi úr Jöfnunarsjóði (hluta af söluskatti og landsútsvörum) og útsvörum. Efnisskipun frumvarpsins er hagað í samræmi við þetta, svo að sérstakur kafli fjallar um hvern þessara tekjustofna og síðan er kafli um sameiginleg ákvæði.

Um 2. gr.

Parfnast ekki skýringa.

II. KAFLI

Um fasteignaskatt.

Um 3. gr.

Í frv. eru bein fyriræmi um, að hér eftir beri sveitarfélögum að leggja á og innheimta fasteignaskatta.

Í gildandi lögum nr. 67/1945 er sveitarfélögum veitt heimild til að gera tíma-bundnar samþykktir (til 5 ára hverju sinni) um álagningu fasteignaskatta. Allar bæjarstjórnir hafa notað þessa heimild, og allmargar aðrar sveitarstjórnir, einkum hinna stærri hreppa.

Í gildandi lögum er sveitarstjórnnum heimilað að hafa skattinn mismunandi eftir því, til hvers eignirnar eru notaðar, og af húseignum ennfr. mismunandi eftir verðmæti þeirra, íbúafjölda o. s. frv.

Frv. gerir hins vegar ráð fyrir fastákveðnum skatti, sem er jafn hámarksheimildum skv. gildandi lögum (Lagasafn II., bls. 1286). Í þessu sambandi má geta þess, að ýmis gjöld hreppanna eru miðuð við fasteignamat, svo sem framlag til almanna-trygginga, sbr. lög nr. 24/1956, 28. gr. 2. mgr. og sýslusjóðsgjaldið, sbr. lög nr. 12/1927, 44. gr. (Lagasafn II, 1307). Ennfremur má geta þess, að fasteignaskattur var um langan tíma lögbundinn um allt land sem tekjustofn ríkisins.

Fasteignaskattur samkvæmt þessari grein mun gefa fast að 30 millj. króna í tekjur á ári. Upplýsingar vantar um fasteignaskatta, sem nú eru innheimtir í hrepp-

unum, svo að ekki er vitað hvern tekjuauka ákvæði greinarinnar gefur í heild, ef að lögum verður.

Um 4. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 5. gr.

Skv. ákvæðum l. 29/1952, var sveitarstjórnnum heimilað að innheimta með allt að 400% álagi fasteignaskattana, sem voru álagðir skv. þágildandi mati. Þessi álagsheimild féll niður, er nýtt fasteignamat öðlaðist löggildingu hinn 1. maí 1957.

Þar sem matsverð hækkaði þá hvergi um 400% nema í Reykjavík (sbr. l. 33/1955, 6. gr.), fór svo, að allmörg sveitarfélög, einkum kaupstaðir, sem höfðu notað álagsheimildina að fullu, hlutu töluvert minni tekjur af fasteignasköttum eftir gildistöku nýja fasteignamatsins en áður.

Þess vegna voru sett l. nr. 29/1959, um heimild til að innheimta fasteignaskatta til sveitarsjóða með álagi, þannig að þeir þyrftu ekki að lækka frá hámarki fyrir 1. maí 1957.

Er talið rétt, að þessum möguleika sé haldið. Og ennfremur er vitað, að þeim fjölgar æ, sem telja að stefna beri að því að afla sveitarsjóðunum meiri tekna með fasteignasköttum en til þessa hefur verið gert.

Það er því lagt til, að sveitarfélögin fái heimild til að innheimta fasteignaskattana með álagi, eftir samþykkt, er ráðherra staðfestir.

Um 6. gr.

Felld er niður hin alm. undanþága fyrir fasteignir bæjar- og sveitarsjóða. Sýnist engin nauðsyn til að halda alm. ákvæðum um slíka undanþágu, þar sem segja má, að eingöngu sé um bókhaldsatriði að ræða, en undanþágan gefur þó ranga hugmynd um rekstur þeirra fasteigna sveitarsjóðanna, sem hún hefur tekið til.

Í þessu sambandi skal tekið fram, að nefndin litur svo á, að undanþágan um skattskyldu fasteigna sveitarsjóða hafi gilt og gildi einungis um fasteignir þar í sveit, sem skatturinn er á lagður. Fasteignir, sem sveitarstjórn kann að eiga í öðru sveitarfélagi, hafa verið — og eru — skattskyldar þar.

Ákvæðin um hinar undanþegnu fasteignir: Kirkjur, samkomuhús og íþróttahús, sem hvorki eru leigð út til skemmtana né rekin í ágóðaskyni, skólahús, barnahæli, elliheimili, þinghús, verður að skýra þröngt, þannig, að það taki einungis til þeirra bygginga sjálfra, sem skv. eðli málsins og málvenju er vísað til með undanþáguákvæðunum, en ekki til neinna annarra bygginga, sem ekki standa í beinu og óhjákvæmilegu sambandi við stofnunina, sem undanþágan er veitt.

Getur oft verið allerrítt að greina á milli. Þó má fullyrða að flestar stofnananna, sem undanþegar eru, geta starfað og starfa oft, án þess að starfsmenn, aðrir en e. t. v. húsverðir, þurfi að húa í sjálfum byggingunum.

Nefndin litur því svo á, að bústaðir starfsmanna hjá skattfrjálsri stofnun verði ekki undanþegnir skattinum af sjálfu sér, jafnvel þó reistir kunni að vera á lóð sjálftrar stofnunarinnar.

Til þess að kveða skýrar á um þetta efni, er með frumvarpsgreininni ráðgert, að hús, sem annars eru undanþegin fasteignaskatti skv. framansögðu, en eru notuð jöfnum höndum til annars en þeirrar starfsemi, sem veldur undanþágunni, verði skattskyld að nokkru leyti, hlutfallslega að því er tekur til starfseminnar, sem ekki er undanþegin.

Nú eru í sömu byggingu samkomuhús með skilyrðum til undanþágu, en jafnframt verzlun, iðnaðarhúsnæði og íbúðir, og skal þá skv. frv. skipta fasteignamatsverði hússins, annars vegar meta þann hlutann, þar sem undanþegin starfsemi fer fram (samkomuhúsið), en hins vegar húsið að öðru leyti.

Með þessu ákvæði, sem er nýmæli í lögum, en nokkuð tíðkað að undanförunu, vill nefndin leggja áherzlu á það aðalsjónarmið, að hús séu því aðeins undanþegin, að þau falli alveg vafa- og fortakslaust undir undanþáguákvæðin.

Í sambandi við undanþágu frá greiðslu tekju- og eignarskatta (útsvara) hafa allmargar stofnanir jafnhliða verið leystar frá greiðslu fasteignaskatta, alveg að ástæðulausu. Enda er það svo, að flestar þessara stofnana, sem hafa haft aðstöðu til, hafa jafnan greitt fasteignaskattana og ekki hreyft athugasemdum.

Sýnist þó rétt að fella þessi undanþáguákvæði alveg úr gildi, svo sem lagt er til með frumvörpum þeim, sem lögð verða fram með þessu frumvarpi.

Um 7. gr.

Parfnast ekki skýringa.

III. KAFLI

Um aðstöðugjald.

Um 8. gr.

Samkvæmt gildandi lögum eru gjaldstofnar útsvaranna þrjár: hreinar tekjur, hreinar eignir og velta. Á árunum 1960 og 1961 skiptust útsvörin í landinu á þessa þrjá gjaldstofna sem næst því, er hér segir:

	Árið 1960	Árið 1961
Hreinar tekjur	kr. 329 384 455.00	kr. 373 289 470.00
— eignir	— 15 460 800.00	— 15 905 404.00
Velta	— 75 827 330.00	— 85 159 854.00
	<hr/>	<hr/>
Samtals	kr. 420 672 585.00	kr. 474 354 228.00

Eins og fyrr greinir, er með frumvarpi þessu lagt til að álagning útsvara á veltu verði afnumin. Þar eð sú álagning gaf sveitarfélögunum nálega 76 milljónir í tekjur á árinu 1960 og rúml. 85 millj. krónur á árinu 1961, eða ca. 18% af heildarútsvörunum hvort ár, er afnám þessarar álagningar ekki framkvæmanlegt, án þess að eitthvað annað komi í staðinn.

Með grein þessari er lagt til, að sveitarstjórnnum verði heimilað að innheimta í sveitarsjóð gjald hjá atvinnurekendum og öðrum þeim, sem sjálfstæða atvinnu hafa í sveitarfélaginu. Gjald þetta nefnist aðstöðugjald. Til hagsbóta fyrir alla hafa sveitarfélögin og hið opinbera varið mjög miklu fé til vegagerða, brunavarna og ýmsra félagslegra framkvæmda, sem íbúarnir eru ekki krafðir sérstaks endurgjalds fyrir. Ef afnot íbúanna svo og féлага og fyrirtækja væru hin sömu af þessum hagsbótum, svo að útgjöld hins opinbera vegna þeirra væru ekki meiri vegna eins aðila en annars, væri síður grundvöllur fyrir gjaldi því, sem hér um ræðir. Að vísu njóta allir góðs af þeirri aðstöðu, sem hið opinbera skapar og viðheldur, en afnotin eru þó vissulega mjög misjöfn. Umrædd aðstaða er beinlínis skilyrði fyrir öllum atvinnurekstri. Afnot slíkrar starfsemi af aðstöðunni eru önnur og miklu meiri en þau afnot, sem leiðir af persónulegum almennum þörfum fólks. Af því leiðir, að kostnaður af viðhaldinu einu verður margfalt meiri vegna atvinnurekstursins en vegna afnota hins venjulega íbúa. Eigi stoðar að vísa til þess, að atvinnurekendur greiði yfirleitt svo miklu meira til sveitarfélaganna eða hins opinbera en aðrir íbúar. Greiðslur þeirra til sveitarfélaganna hafa að langmestu leyti verið veltuútsvör, sem lagt er til, að afnumin verði. Mörg slík fyrirtæki hafa að jafnaði ekki miklar hreinar tekjur, og sum engar árum saman. Greiðslur slíkra tekjuútsvara fyrirtækjanna lúta svipuðum reglum og slík útsvör annarra. Í tekjuútsvari þeirra felst því ekki meiri greiðsla vegna aðstöðu en í tekjuútsvörum annarra, þó að afnot þeirra af aðstöðunni séu hins vegar önnur og miklu meiri en annarra. Þeim atvinnurekendum og fyrirtækjum, sem tekjuútsvör greiða, kemur aðstöðugjaldið að sama gagni og öðrum að því leyti, að útsvörin lækka að sama skapi og þar með sú fjárhæð, sem fyrirtækjum og öðrum gjaldendum ber að greiða af tekjum.

Samkvæmt gildandi lögum eru innheimt til sveitarfélaga ýmis gjöld, sem í eðli

sínu eru greiðsla fyrir aðstöðu eða verðmæti, sem sveitarfélögin láta í té, og þess vegna sama eðlis og aðstöðugjald það, sem hér um ræðir. Má þar til nefna vatnsskatta, hafnargjöld o. fl. Dæmi um gjald, sem alveg er hliðstætt því aðstöðugjaldi, sem hér er lagt til, að lögfest verði, er samvinnufélagaskattur, sem fyrst var lögfestur með lögum nr. 36/1921, 38. gr. 3. tl. Svo sem kunnugt er voru samvinnufélög undanþegin útsvarsgreiðslu vegna félagsmannaviðskiptanna frá upphafi. En þar eð sveitarfélögin þóttu eiga rétt til endurgjalds vegna þeirrar aðstöðu, sem sveitarfélagið hafði skapað og viðhaldið, og notuð var í þágu félagsmannaviðskiptanna, var samvinnufélagaskatturinn lögfestur.

Í sambandi við 2. mgr. má geta þess, að til orkuvera teljast rafmagnsvirkjanir, hitaveitur og t. d. gufuafsvirkjanir, ef þær verða settar á fót.

Um 9. gr.

Í grein þessari eru ákvæði um það, við hvað aðstöðugjald skuli miða. Þar segir, að gjaldið skuli miðað við samanlögð útgjöld næstliðins almanaksárs og skal þá með útgjöldum telja efnis- og vörukaup svo og fyrningarafskriftir. Þar eð aðstöðugjaldið á að vera greiðsla fyrir þjónustu eða aðstöðu, m. ö. o., greiðsla fyrir verðmæti, skiptir efnahagur gjaldandans ekki máli um fjárhæð gjaldsins. Efnahagur þess, sem greiða ber vatnsskatt, skiptir heldur ekki máli um fjárhæð vatnsskattsins, samkvæmt gildandi lögum. Vegna bátsins, sem daglega kemur með hlaðafli í höfn, er greitt sama hafnargjald og vegna þess báts, sem aldrei fær bein úr sjó, aðeins ef þessir tveir bátar eru jafnstórir, hafa sama rúmlestatal.

Í Englandi eru tekjur sveitarfélaganna nær eingöngu aðstöðugjöld. Þar eru þessi gjöld miðuð við afnotagildi allra fasteigna í sveitarfélaginu. Sá ljóður er á þeirri skipan, að ekki er auðvelt að meta réttlátlega slíkt afnotagildi. Mjög umfangsmikil matsstörf þarf til þess, sem bæði eru tafsöm og kostnaðarsöm. Hér á landi mundi aðstöðugjald, sem miðað væri við afnotagildi fasteigna, auka mjög á vandamálin í sambandi við húsnæðið og er sá vandi þó ærinn fyrir.

Réttlátt er að miða aðstöðugjaldið við afnotin. Hárnákvæm og réttlát ákvörðun aðstöðugjalds er það t. d. þegar vatn er selt eftir máli, eins og sveitarfélögin gera í sumum tilvikum. Hitt er ekki að sama skapi nákvæmt og réttlátt, að miða vatnsskattinn við fasteignamat, eins og þó er almennt gert, vegna þess að meiri eða minni afnot aðstöðunnar, í þessu tilviki meiri eða minni vatnsnot, þurfa engan veginn að vera í neinu sambandi við fasteignamatið. Hinni nákvæmu viðmiðun, sbr. vatnsölu eftir máli, verður því miður ekki við komið um ákvörðun þess aðstöðugjalds, sem hér er um að ræða. Tillaga nefndarinnar um viðmiðun gjaldsins, sem áður er lýst, virðist þó naumast ónákvæmari viðmiðun en sú, sem gildir um vatnsskattinn, þegar hann er miðaður við fasteignamatið. Því meiri útgjöld, vörukaup og fyrningaafskriftir, sem gjaldandinn hefur, því meiri eru umsvif hans og afnot þeirrar aðstöðu og þjónustu, sem honum ber að greiða fyrir, og því hærra verður líka aðstöðugjaldið. Hárnákvæm er þessi viðmiðun að vísu ekki, en hún er í aðalatriðum alveg rétt. Þar að auki fylgir þessari viðmiðun sá mikli kostur, að hún er mjög auðveld í framkvæmd og hún mun heldur ekki reynast kostnaðarsöm. Þess má geta, að gjaldstofn sá, sem hér um ræðir, hefur þann kost fram yfir flesta aðra gjaldstofna, að gjaldendum er jafnan ljúft að gefa upp útgjöld sín, vegna þess að þau koma til frádráttar skatt- og útsvarsskyldum tekjum. Í sambandi við efnis- og vörukaup er rétt að geta þess, að hér er fyrst og fremst um að ræða efnis- og vörukaup verzlana og iðnaðarfyrirtækja. Andvirði þeirra húsa, t. d. sem fasteignasali selur, þeirra skipa, sem skipamiðlari selur, teljast ekki efnis- og vörukaup, sem miða beri aðstöðugjald við. Hjá slíkum fyrirtækjum ber að miða aðstöðugjaldið við rekstrarkostnaðinn. Sama gildir umboðsverzlunina. Hjá slíkri stofnun er ekki um að ræða efnis- og vörukaup.

Sumum kann að virðast lítil bót að afnámi veltuútsvara, ef sá böggull þarf að fylgja því skammrifi, að umrætt aðstöðugjald verði lögfest. Samt er nú nokkur

munur á þessu tvennu, veltuútsvari og aðstöðugjaldi. Þegar fyrirtæki greiðir hvoru-
tveggja veltuútsvar og tekjuútsvar, er nokkur hluti tekna þess tvískattaður. Veltu-
útsvar er lagt á heildartekjurnar og þá líka á þann hluta þeirra, sem verður umfram
útgjöldin, og tekjuútsvarið er lagt á. Hreinu tekjurnar eru þannig skattlagðar
tvisvar í senn. Þessari tvöföldu skattlagningu er aflétt með aðstöðugjaldinu. Þar
eð fjárhæð aðstöðugjaldsins er í réttu hlutfalli við eyðsluna, hvetur það til aukinnar
hagkvæmni í rekstrinum. Loks ber að geta þess, að aðstöðugjaldið er greiðsla fyrir
aðstöðu eða þjónustu og verður að dragast frá rekstrartekjum sem hver annar
kostnaður.

Í 2. mgr. er ákvæði, sem heimilar ráðherra að setja reglugerð, þar sem kveða
má nánar á um álagningu gjaldsins. Heimild þessi tekur til þess, að setja heildar-
reglur um sérhvað það, sem að framkvæmd álagningarinnar lýtur og nauðsyn kann
að bera til, að setja nánari reglur um.

Um 10. gr.

Svo sem fyrr segir er sveitarfélögum ekki skylt að leggja á aðstöðugjald. Hér
er aðeins um heimild að ræða. Í grein þessari eru ákvæði um hámark gjaldsins.
Sveitarstjórn hefur frjálssar hendur um það, hvort hún notar þessa heimild og hve
hátt aðstöðugjald hún ákveður að taka innan þeirra marka, sem ákveðin eru í
þessari grein. Hún gæti t. d. ákveðið að taka hámarkið 2% samkvæmt d-lið grein-
arinnar, þó hún tæki alls ekki gjald samkvæmt a-lið, eða þá máskæ aðeins ¼%,
o. s. frv. Sama gildir innan hvers gjaldflokks. Sveitarstjórn væri heimilt að ákveða
t. d. 1% gjald af matvöruverzlun, 1½% af vefnaðarvöruverzlun og 2% af munaðar-
vöruverzlun, svo að dæmi séu nefnd, um tegundir, sem allar heyra undir d-lið
greinarinnar.

Það er ekki auðvelt að gera nákvæmlega grein fyrir því, hve miklar tekjur
sveitarfélaganna gætu orðið af gjaldinu, ef öll sveitarfélög notuðu heimildina að
fullu. Þar eð gjaldstofn sá, sem hér um ræðir, er nokkru lægri en veltan eða
heildartekjur, sem veltuútsvörin hafa verið miðuð við og hámarksákvæði grein-
arinnar eru yfirleitt lægri en þær álagningartölur, sem notaðar hafa verið við veltu-
útsvörin, verður að gera ráð fyrir því, að tekjur af gjaldinu verði tæplega eins miklar
og tekjurnar hafa verið af veltuútsvörunum.

Um 11. gr.

Lagt er til, að skattstjórar leggi á aðstöðugjald, samkvæmt ákvörðun sveitar-
stjórnar, sbr. 13. gr.

Um 12. gr.

Það leiðir af því, að aðstöðugjald er greiðsla fyrir þjónustu eða verðmæti, að
lögheimili gjaldanda skiptir ekki máli. Þar sem starfsemin fer fram, skal greiða
gjaldið, þó að gjaldandi eigi annars staðar lögheimili. Ákvæði þessarar greinar
er hliðstætt ákvæði, sem nú gildir um álagningu útsvara utan heimilissveitar, sjá
8. gr. laga nr. 66/1945 (Lagasafn I, 602). Reynslan hefur sýnt, að tilvitnuð álag-
ningarheimild hefur nær undantekningarlaust verið notuð til þess að leggja á veltu-
útsvör. Útsvör á hreinar tekjur hafa yfirleitt ekki verið lögð á utan heimilissveitar
gjaldþegns. Undir orðin fiskiskip og fiskiverkun heyrir að sjálfsögðu síldar kaup
og síldarverkun.

Um 13. gr.

Sveitarstjórn þarf að taka ákvörðun um það, hvort hún notar heimildina um
álagningu aðstöðugjalds og að hve miklu leyti hún hyggst nota hana, áður en fjár-
hagsáætlun sveitarfélagsins er samþykkt. Jafnframt verður sveitarstjórn að áætla
hversu háar tekjur verði af gjaldinu og taka þá fjárhæð með í áætlun um tekjur og
gjöld sveitarfélagsins. Þegar sveitarstjórn hefur samþykkt að leggja á aðstöðugjald,
skal hún tilkynna skattstjóra það, og láta honum í té gjaldskrána, svo að hann
geti annazt álagningu gjaldsins.

Um 14. gr.

Parfnast ekki skýringa.

IV. KAFLI

Um jöfnunarsjóð sveitarfélaga.

Um 15. gr.

Lögin um Jöfnunarsjóð eru felld inn í þetta frumvarp, þar eð þau hafa að geyma ákvæði um framlag Jöfnunarsjóðs til sveitarfélaganna. Í IV. kafla þessa frumvarps eru að vísu ýmis ákvæði, sem ekki varða tekjustofnana, en þessi ákvæði verða ekki með góðu móti skilin frá ákvæðunum um framlag úr sjóðnum, svo að vænlegast þótti, að fella ákvæðin um Jöfnunarsjóðinn í heild inn í þetta frumvarp.

Grein þessi er efnislega samhljóða 3. gr. laga nr. 19/1960.

Um 16. gr.

Fyrri stafliður greinarinnar er samhljóða 1. gr. laga nr. 19/1960, en b-liðurinn, um landsútsvör, er nýmæli.

Um 17. gr.

Hugmyndin um landsútsvör er ekki ný. Málið hefur árum saman verið á dag-skrá hjá Sambandi ísl. sveitarfélaga. Athyglin hefur þá einkum beint að ýmsum stofnunum og fyrirtækjum svo sem einkasölum, sölusamböndum, samvinnusamböndum, olíuverzlunum, peningastofnunum, heildverzlunum, skipafélögum og vátryggingarfélögum. Sameiginlegt þessum aðilum er það, að afkomu sína eiga þeir undir skiptum sínum við alla landsmenn, en ekki eingöngu undir skiptum við íbúa þess sveitarfélags, þar sem starfsemin kann að hafa aðalbækistöðvar. Þó að þessir aðilar hafi þannig ýmislegt sameiginlegt, eru þeir í öðrum efnum ólíkir. Sölusambönd og heildsölur eru ekki frábrugðin öðrum verzlunum víðsvegar um landið. Ef lögð væru landsútsvör, t. d. á heildsölur, sem skipt væri á milli sveitarfélagana í landinu, ætti einnig að skipta útsvörum, sem lögð eru á verzlunir í hinum ýmsu kaupstöðum og kaптúnunum, á milli þeirra og nágrannasveitarfélaga, vegna þess að íbúar þessara nágrannahreppa hafa einatt öll skipti sín við verzlunina í kaupstaðnum eða kaптúninu. Það mundi lenda í ógöngum að fylgja slíkri reglu út í ásar. Öðru máli gegnir um ríkisfyrirtæki, sem eru sameign þjóðarinnar allrar. Sum þessi fyrirtæki, svo sem einkasölnurnar, eru mikil gróðafyrirtæki og greiða miklar fjárfúlgur til sveitarfélaga þeirra, þar sem þau eru staðsett. Slíkar greiðslur eru eðlilegar að svo miklu leyti, sem þær eru réttlætanager sem aðstöðugjald, en það sem umfram það er, virðist rétt að skiptist milli allra sveitarfélaga í landinu. Samkvæmt þessu er lagt til, að ýmis ríkisfyrirtæki, sem um ræðir í a- og b-lið greinarinnar, greiði landsútsvar.

Lagt er til, að auk ríkisfyrirtækjanna verði olíufélögunum (nú Oliuverzlun Íslands h.f., Olíufélagið h.f. og Skeljungur h.f.), gert að greiða landsútsvar, enda eru þau undanþegin aðstöðugjaldi, sbr. 8. gr. 2. mgr. Félög þessi hafa þá sérstöðu, að þau greiða öll útsvar á fjölmörgum stöðum (ca. 60 stöðum) í landinu, sem þá hafa verið veltuútsvör alls staðar utan Reykjavíkur. Reynslan hefur sýnt, að af þessum sökum hafa risið mörg ágreiningsefni, svo að félögin hafa einatt kært þessa álagningu. Mun því mikið málavafstur sparast með því að leggja á félögin landsútsvar. Eigna- og tekjuútsvar greiða þessi félög að sjálfsögðu hér eftir sem hingað til.

Um 18. gr.

Hér eru ákvæði um fjárhæð landsútsvara.

Upphæðin, sem lagt er til, að Áfengis- og tóbaksverzlun ríkisins greiði í landsútsvör, er hin sama og nú er, eða 5% af hagnaði. Sölunefnd setuliðseigna hefur hins vegar ekkert gjald greitt til bæjarins, en hefur þó skilað verulegum tekjuafgangi. Er lagt til að landsútsvar hennar verði 5% af hagnaði.

Ríkisverksmiðjurnar og ríkisfyrirtæki þau, sem um ræðir í b-lið, hafa sum verið gjaldskyld að einhverju leyti, en misjafnlega mikið. Rétt virðist að gera þeim öllum að greiða sama gjald og er lagt til, að það verði 1% af veltu eða heildarsölu.

Þá er í c-lið greinarinnar lagt til, að olíufélagin greiði 1½% af heildarsölu þeirra í landsútsvör.

Skal nú gerð grein fyrir því, hvað ætla má, að landsútsvör yrðu há samtals miðað við ákvæði greinarinnar.

a. Á fjárlögum fyrir árið 1962 er hagnaður Áfengis- og tóbaksverzlunar ríkisins áætlaður	kr. 294 500 000.00
Hagnað sölunefndar varnarliðseigna mun mega áætla ca. ..	— 15 500 000.00
	<hr/>
	Kr. 310 000 000.00

Landsútsvar 5% eða kr. 15 500 000.00

b. Sala ríkisfyrirtækjanna, samkv. b-lið 17. gr., nam eftirtöldum fjárhæðum á árinu 1961:

Síldarverksmiðjur ríkisins	Heildars. ca.	kr. 155 000 000.00
Áburðarverksmiðjan	— — —	61 500 000.00
Sementsverksmiðja ríkisins	— — —	78 000 000.00
Viðtækjaverzlun ríkisins	— — —	17 900 000.00
Landssmiðjan	— — —	33 000 000.00
Ríkisprentsmiðjan Gutenberg	— — —	6 600 000.00

Samtals: kr. 352 000 000.00

Landsútsvar 1% af þeirri fjárhæð eða ca. kr. 3 520 000.00.

c. Á árinu 1960 mun heildarsala olíufélaganna hafa numið ca. 760 millj. króna.

Landsútsvar, 1½% af þeirri upphæð, eða ca. kr. 10 100 000.00.

Samkvæmt þessu yrðu landsútsvörin svo sem hér segir:

Samkvæmt a-lið	ca.	kr. 15 500 000.00
— b-lið	— —	3 520 000.00
— c-lið	— —	10 100 000.00

Kr. 29 120 000.00

Um 19. gr.

Nefndin álitur óþarft að fela skattayfirvöldum álagningu landsútsvara.

Um 20. gr.

Lagt er til, að landsútsvörum verði skipt þannig, að fjórðungur þeirra verði greiddur þeim sveitarfélögum, þar sem starfsemi hinnar gjaldskyldu stofnunar fer fram. Þykir eðlilegt, að það sveitarfélag fái sérstaka greiðslu vegna þeirrar aðstöðu, sem stofnun hefur þar, og það sveitarfélag leggur til, sbr. það, sem sagt er hér að framman um aðstöðugjald. Afganginum eða 3/4 hlutum verði úthlutað til sveitarfélaganna eftir sömu reglum og hluta Jöfnunarsjóðs í söluskattinum, sbr. 2. mgr. greinarinnar, og 2. gr. laga nr. 19/1960. Hér er þó lögð til sú breyting á þessum ákvæðum, að skerðing framlags verði 60% af samanlögðum fasteignasköttum, aðstöðugjöldum og útsvörum árið á undan í stað 50% af útsvörum næsta árs á undan eins og ákveðið er í 2. gr. laga nr. 19/1960.

Þá er lagt til, að ráðherra verði heimilað að halda eftir árlega 1% af tekjum Jöfnunarsjóðs, sem ætlaðar eru til úthlutunar framlaga, til þess að mæta þörfum sveitarfélaganna, samkv. 15. gr., unz sjóðurinn hefur allt að kr. 5 000 000.00 í handbæru fé.

Á árinu 1960 varð eftir í Jöfnunarsjóði kr. 1 249 683.35 og á árinu 1961 kr. 962 443.00 vegna ákvæðisins um skerðingu framlaga. Nefndin telur, að skerðingar muni gæta minna og minna þegar fram líða stundir, svo að eigi sé varlegt að byggja á því, sem verða kunni eftir til ráðstöfunar á þann hátt. Vegna þess að Jöfnunarsjóði er ætlað það hlutverk, að greiða fram úr fjárhagserfiðleikum sveitarfélaga samkvæmt ákvæðum sveitarstjórnarlaga og greiða aukaframlög til þeirra sveitarfélaga, sem ekki fá nægileg útsvör, samkvæmt þessu frumvarpi, er nauðsynlegt, að sjóðurinn hafi jafnan veruleg fjárráð.

Um 21. gr.

Greinin er samhljóða 4. gr. laga nr. 19/1960.

Um 22. gr.

Greinin er samhljóða 5. gr. laga nr. 19/1960, að undantekinni 3. mgr. Í stað þeirra ákvæða, sem hún geymir nú, verði sett ákvæði, sem heimila ráðuneytinu að setja það skilyrði fyrir aukaframlagi, skv. 15. gr. d., að heimildir til álagningar og innheimtu gjalda verði notaðar, svo sem ráðuneytið telur fært.

Um 23.—26. gr.

Greinar þessar eru samhljóða 6.—9. gr. laga nr. 19/1960.

V. KAFLI

Um útsvör.

Um 27. gr.

Greinin er efnislega samhljóða 2. gr. laga nr. 43/1960.

Um 28.—29. gr.

Hér eru hliðstæð ákvæði þeim, sem eru í 6. gr. laga nr. 66/1945. Efnislega eru ákvæði greinanna mjög svipuð gildandi ákvæðum, en orðalagi og efnisskipun nokkuð breytt. Þá hefur verið leitast við að samræma þessi ákvæði nokkuð þeim ákvæðum, sem gilda um tekju- og eignarskatt, að svo miklu leyti, sem nefndin taldi fært.

Um 30. gr.

Samkvæmt lögum nr. 35/1960 um lögheimili skal sérhver maður eiga sitt lögheimili og enginn getur átt lögheimili á fleiri stöðum en einum í senn. Samkvæmt 13. gr. þeirra laga gerir þjóðskráin árlega íbúaskrá fyrir hvert sveitarfélag í landinu.

Í a-lið greinarinnar er lagt til, að hvert sveitarfélag leggi útsvar á sína íbúa, samkvæmt íbúaskrá þjóðskrárinnar. Í aðalatriðum er þetta ákvæði samhljóða gildandi lögum, sjá 8. gr. laga nr. 66/1945. Á félög og önnur slík fyrirtæki skal lagt þar sem aðalstarfsemi þeirra fer fram, sbr. b-lið.

Nefndin leggur til að núgildandi reglur um útsvarsskipti verði afnumdar, nema þegar um er að ræða búferlaflutning á milli sveitarfélaga. Um skipti á útsvörum þegar svo stendur á fjalla stafliðir d—i. Ákvæði málgreinarinnar eru efnislega samhljóða gildandi ákvæðum.

Í j-lið er nýmæli um það, að útsvar verði ekki lagt á gjaldanda nema í einu sveitarfélagi á sama ári. Útsvörin eru stighækkandi skattur. Stighækkun sú, sem lög gera ráð fyrir, er sniðgengin að verulegu leyti, ef leyft væri að leggja útsvar á nokkurn hluta tekna gjaldandans á einum stað og nokkurn hluta teknanna á öðrum stað. Gildandi lög gera ráð fyrir því, að stundum megi leggja útsvar á gjaldanda á fleiri stöðum í senn, sjá 8. gr. laga nr. 66/1945. Þetta hefur líka verið gert. Fræðilega séð er því um gjörbreytingu að ræða, ef þetta ákvæði frumvarpsins verður að lögum. En í raun og veru verður breytingin alls ekki örlagarík. Þegar útsvör hafa verið lögð á gjaldendur á fleiri stöðum í senn, er nærri undantekningar-

laust eingöngu um veltuútsvör að ræða utan heimilissveitar. Verði frumvarpið að lögum, verða veltuútsvörin afnumin og aðstöðugjöld lögleyfð. Eins og áður greinir, verða aðstöðugjöld lögð á án tillits til lögheimilis. Sami gjaldandi getur því greitt aðstöðugjald á mörgum stöðum í senn, aðeins ef starfsemi hans fer fram í mörgum sveitarfélögum. Rétt virðist að lögfesta reglu þá, sem hér um ræðir, af því að hún er í samræmi við eðli útsvarsins og ekkert sveitarfélag mun neins í missa, þó reglan verði lögfest, vegna þess að í stað þess veltuútsvars, sem nú er venja að leggja á rekstur utan heimilissveitar, yrði heimilt að innheimta aðstöðugjald.

Ákvæði k-liðs er í aðalatriðum samhljóða lögum nr. 66/1945, 12. gr., sbr. lög nr. 53/1950, 3. gr.

Um 31. gr.

Ákvæði þessarar greinar voru lögfest með lögum nr. 43/1960, sjá 3. gr. þeirra laga.

Um heimild til þess að víkja frá ákvæðum skattalaga vísast til ákvæða til bráðabirgða, sjá e-lið.

Um 32. gr.

Í lögum nr. 43/1960, 5.—7. gr. er gert ráð fyrir þrennum reglum um álagningu útsvara. Í fyrsta lagi reglur um útsvör í Reykjavík 5. gr., í öðru lagi reglur um útsvör í öðrum kaupstöðum 6. gr. og í þriðja lagi reglur um útsvör í hreppum 7. gr. Kaupstöðum er heimilað að jafna niður eftir reglum Reykjavíkur og hreppum er heimilað að jafna niður hvort heldur eftir reglum Reykjavíkur eða reglum kaupstaðanna. Nefndin aflaði sér upplýsinga um álagningu útsvaranna á árunum 1960 og 1961 eftir þessum lögum og hefur gert skýrslur um þær niðurstöður, sem þannig fengust. Reglur 5. gr. notuðu 12 sveitarfélög árið 1960, en 18 á árinu 1961, reglur 6. gr. notuðu 21 sveitarfélag á árinu 1960, en 28 á árinu 1961 og reglur 7. gr. notuðu 148 hreppar á árinu 1960, en 182 á árinu 1961. Skýrslur lágu ekki fyrir um álagningu útsvara árið 1960 úr 47 sveitarfélögum. Afsláttur frá reglum 5. gr. var frá 7.7% upp í 50% á árinu 1960, en frá 0% (í Hafnarfirði) upp í 65% (Grindavík) á árinu 1961. Afsláttur frá reglum 6. gr. var frá 16% og upp í 77% á árinu 1960, en flestir með yfir 20% afslátt á árinu 1961. Afsláttur frá reglum 7. gr. var hjá flestum sveitarfélögum frá 40—60% bæði árin, mestur 78% á árinu 1960 og 75% á árinu 1961. Nefndin dró þá ályktun af þessum niðurstöðum, að fært væri að semja reglur, sem nota mætti um allt land. Nokkur frávik eru þó óhjákvæmileg vegna þess hve útsvarsbyrðin er misjöfn miðað við tekjur þær og eignir, sem miða verður útsvörin við. Til þess að nota megi reglur 1. mgr. um útsvör á tekjur um land allt er nauðsynleg heimild til þess að víkja frá þeim í tveim atriðum. Í fyrsta lagi verður að halda heimildinni um að fella niður útsvarsálagningu á tekjur, sem lægri eru en svo að útsvar af þeim nemi 1 000 kr., sbr. 9. gr. laga nr. 43/1960, sjá 4. mgr. Í öðru lagi verður að heimila meiri frádrátt vegna fjölskyldu en nú er, samkvæmt 5. gr. laga nr. 43/1960, eða m. ö. o. að leyfa allt að 800 króna frádrátt auk hins fastákveðna frádráttar, þannig, að útsvör allra verði lækkuð um hér um bil sömu fjárhæð í þeim sveitarfélögum, sem nota heimildina, sjá 3. mgr.

Hér fer á eftir samanburður á reglum frumvarpsins um álagningu útsvara og gildandi reglum.

Hreinar tekjur	Frumvarpið		Lög nr. 43/1960		
	Án lökkunar	Með fullri lækkun	5. gr.	6. gr.	7. gr.
Af 15 þús. kr.	200.00	—	—	200.00	1 380.00
— 17 — —	480.00	—	—	520.00	1 620.00
— 20 — —	900.00	—	—	1 000.00	1 980.00
— 23 — —	1 380.00	—	—	1 690.00	2 370.00
— 25 — —	1 700.00	—	940.00	2 150.00	2 630.00
— 28 — —	2 240.00	1 440.00	1 510.00	2 840.00	3 050.00
— 30 — —	2 600.00	1 800.00	1 890.00	3 300.00	3 330.00

			Frumvarpið		Lög nr. 43/1960		
Hreinar tekjur			Án	Með fullri	5. gr.	6. gr.	7. gr.
Af	32	þús. kr.	lækkunar	lækkun			
—	35	—	3 000.00	2 200.00	2 270.00	3 780.00	3 630.00
—	38	—	3 600.00	2 800.00	2 840.00	4 500.00	4 080.00
—	40	—	4 200.00	3 400.00	3 470.00	5 220.00	4 560.00
—	42	—	4 600.00	3 800.00	3 890.00	5 700.00	4 880.00
—	45	—	5 040.00	4 240.00	4 310.00	6 200.00	5 240.00
—	47	—	5 700.00	4 900.00	4 940.00	6 950.00	5 780.00
—	50	—	6 140.00	5 340.00	5 400.00	7 450.00	6 140.00
—	53	—	6 800.00	6 000.00	6 090.00	8 200.00	6 680.00
—	55	—	7 520.00	6 720.00	6 780.00	8 980.00	7 280.00
—	58	—	8 000.00	7 200.00	7 240.00	9 500.00	7 680.00
—	60	—	9 200.00	8 400.00	8 390.00	10 800.00	8 680.00
—	65	—	10 450.00	9 650.00	9 640.00	12 150.00	9 780.00
—	70	—	11 700.00	10 900.00	10 890.00	13 500.00	10 880.00
—	80	—	14 200.00	13 400.00	13 390.00	16 300.00	13 380.00
—	90	—	16 700.00	15 900.00	15 890.00	19 200.00	15 880.00
—	100	—	19 200.00	18 400.00	18 390.00	22 200.00	18 380.00

Af þessum samanburði er ljóst, að þeir, sem nota heimildir greinarinnar um aukapersónufrádráttinn, kr. 800.00, og um að fella niður útsvör, sem lægri eru en 1 000.00, geta jafnað niður samkvæmt 5. gr. laga nr. 43/1960 (Reykjavíkurreglur), þó að frumvarpsgreinin verði að lögum, þar sem þær reglur fara hvergi út fyrir ramma frumvarpsgreinarinnar. (10 króna munurinn á tekjum yfir 60 þús. kr. eru smámunir, sem engu máli skiptir um.)

Á hinn bóginn er einnig ljóst, að reglur frumvarpsgreinarinnar gefa ekki eins há útsvör og gert er ráð fyrir samkvæmt 6. og 7. gr., og skal það nú athugað nokkru nánar.

Minnsti afsláttur, sem gefinn var á 6. gr. á árinu 1960, var 16% og á 7. gr. var afslátturinn á örfáum stöðum minni en 30%.

Eftirfarandi tafla sýnir samanburð á reglum frumvarpsgreinarinnar, ef lækkunarheimildir 3. og 4. mgr. eru ekki notaðar, og 6. gr.-reglum með 16% afslætti og 7. gr.-reglum með 30% afslætti.

Tekjur		Frumvarpið	6. gr. ÷ 16%	7. gr. ÷ 30%
20	þús. kr.			
30	—	900.00	840.00	1 386.00
40	—	2 600.00	2 272.00	2 331.00
50	—	4 600.00	4 788.00	3 416.00
60	—	6 800.00	6 888.00	4 676.00
70	—	9 200.00	9 072.00	6 076.00
80	—	11 700.00	11 340.00	7 616.00
90	—	14 200.00	13 692.00	9 366.00
100	—	16 700.00	16 128.00	11 116.00
		19 200.00	18 648.00	12 866.00

Af þessum samanburði sést, að jafnvel þar, sem útsvarsbyrðin var þyngst á árinu 1960, mundi regla frumvarpsgreinarinnar hafa nægt án álags, eða a. m. k. með mjög óverulegu álagi, þó hún hefði gilt um álagningu útsvaranna þá. Það virðist því ekki varhugavert að leggja til, að frumvarpsgrein þessi verði lögfest, þar eð önnur grein frumvarpsins heimilar allt að 30% hækkun útsvara, samkvæmt þessari grein, sjá 34. gr., sbr. 11. gr. laga nr. 43/1960.

Regla frumvarpsgreinarinnar um útsvar á tekjur félaga er hin sama og nú, sjá 5. gr. laga nr. 43/1960.

Lagt er til, að ákvæði 5. gr. laga nr. 43/1960 um útsvör á eign gildi um allt land.

Um 33. gr.

Greinin er samhljóða 10. gr. laga nr. 43/1960.

Um 34. gr.

Greinin er samhljóða 11. gr. laga nr. 43/1960.

Um 35. gr.

Þarfnast ekki skýringa, sbr. 12. gr. laga nr. 43/1960.

Um 36. gr.

Efnislega samhljóða 13. gr. laga nr. 43/1960, en til samræmis við ákvæði skattalaga er hér ákvæði í 1. mgr. um sameignarfélög.

Um 37. gr.

Fyrirhugaðar eru breytingar á skattalögum þess efnis, að skattanefndir og yfirskattanefndir verði lagðar niður, en skattstjórar annist skattastörfin alls staðar og verða umdæmi þeirra í aðalatriðum hin sömu og hin nýju kjördæmi. Gert er ráð fyrir að skattstjórar hafi umboðsmann í hverju sveitarfélagi utan þess, sem þeir sjálfir eru í, er taki á móti framtölum manna og veiti skattstjórum aðra þá aðstoð, sem þeir óska. Þessi breyting skapar ný viðhorf í sambandi við afnot skattframtala við álagningu útsvara. Þar eð öll endurskoðun framtala verður framvegis hjá skattstjórunum eru framtölin mjög ótraustur grundvöllur til þess að byggja á álagningu útsvara fyrr en þeirri endurskoðun er lokið. Er því augljóst, að breyta verður reglum þeim verulega um niðurjöfnun útsvara, sem nú gilda, ef styðjast á við skattframtölin við álagningu framvegis. Það mætti að visu hugsa sér, að hver gjaldandi gerði tvær framtalsskýrslur, aðra til skattstjóra og hina til niðurjöfnunarnefndar eða sveitarstjórnar, og hvor aðili endurskoðaði síðan framtölin eftir því, sem honum þætti ástæða til. Þessi leið er þó ekki skynsamleg, þar eð hún bakaði gjaldendum aukna fyrirhöfn við framtölin, og tvenns konar endurskoðun framtala, sín hjá hvorum aðila án samstarfs, er mikil tímaeyðsla og tvíverknaður og mundi án efa leiða til mikils ósamræmis í skattlagningu annars vegar og útsvarsálagningu hins vegar. Nefndin getur því ekki mælt með þessari leið. Nefndinni virðist hins vegar eðlilegast að komið verði á samstarfi sveitarstjórnanna (framtalsnefndanna) annars vegar og skattstjóra hins vegar um framtölin og álagningu útsvaranna. Um þetta fjallar þessi grein frumvarpsins og næstu greinar. Gert er ráð fyrir því, að skattstjórnarnir leggi útsvörin á eftir ákvörðun sveitarstjórnanna eða framtalsnefnda. Greinin fjallar um kosningu framtalsnefnda í kaupstöðum, sem koma í stað niðurjöfnunarnefnda samkvæmt núgildandi lögum. Lagt er til að skattstjórinn eða umboðsmaður hans eigi sæti í nefndinni og að afstaða hans til nefndarinnar verði svipuð og afstaða bæjarstjóra til bæjarstjórnar, þ. e., hann hefur því aðeins atkvæðisrétt í nefndinni, að hann sé kosinn í hana.

Um 38. gr.

Gert er ráð fyrir að hreppsnefnd annist störf framtalsnefndar ásamt skattstjóra eða umboðsmanni hans. Hreppsnefnd er þó heimilað að fela 1—3 mönnum úr sínum hópi að annast þessi störf. Afstaða skattstjóra eða umboðsmanns hans til hreppsnefnda við framtalsstörfin er hin sama og afstaða hans til framtalsnefndar í kaupstöðum.

Um 39. gr.

Hliðstæð ákvæði eru í lögum nr. 66/1945, 17. og 20. gr.

Um 40. gr.

Hliðstæð ákvæði eru í lögum nr. 66/1945, 18. gr.

Um 41. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 42. gr.

Þó að gert sé ráð fyrir því, að skattstjóri leggi útsvörin á, er svo fyrir mælt í grein þessari, að framtalsnefnd eða hreppsnefnd hafi úrskurðarrétt um framtölin til útsvarsálagningar. Ef henni þykir framtal tortryggilegt, getur hún breytt því, sbr. þó 2. mgr. Hún áætla tekjur þeirra, sem ekki telja fram, og ákveður, að hverju leyti skuli til greina taka ýmis atvik, sbr. 33. gr. Þegar framtölin hafa verið úrskurðuð til útsvars skal gerð skrá um eignir og tekjur, sem miða skal álagningu við, sem síðan skal send skattstjóra, sem annast álagninguna. Kærur úrskurðar framtalsnefnd eða hreppsnefnd.

Um 43 gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 44. gr.

Ákvæði þessarar greinar, sbr. 42. gr., afmarka valdssvið skattstjóra og framtalsnefndar eða hreppsnefndar. Sú er aðalreglan, að skattstjóri er við álagningu útsvara bundinn við ákvarðanir framtalsnefndar eða hreppsnefndar. Undantekningar frá þeirri reglu eru aðeins varðandi ótvíræðar leiðréttingar. Hér er ekki um að ræða skerðingu á valdi sveitarstjórna um málefni sín, heldur ákvæði, sem miða að meiri nákvæmni og réttlæti við álagninguna. Sá háttur hefur verið á hafður í Reykjavík og sumum öðrum kaupstöðum, að skattstjórnirnar hafa lagt á útsvörin. Að sjálfsögðu hafa niðurfjöfnunarnefndirnar gert nauðsynlegar breytingar á framtölunum áður en skattstjórnirnar hafa lagt á.

Um 45. gr.

Þó að það sé ekki auðvelt fyrir sveitarstjórn að ganga endanlega frá álagningu útsvara án þess að hafa aðgang að framtölum gjaldenda eftir að þau hafa verið yfirfarin og endurskoðuð af skattstjóra, þykir þó rétt að heimila sveitarstjórnnum fámennari sveitarfélaga að gera það, enda verði þeim látið í té afrit af skattskrá hreppsins. Sérstök ástæða kynni að mæla með þessu þar sem langt er og erfitt að ná til skattstjórans vegna erfiðra samgangna. Samgöngur eru nú víða orðnar svo góðar í landinu að auðvelt er fyrir sveitarstjórnirnar að hafa náð samstarf við skattstjórnana í sambandi við álagningu útsvaranna, svo að ætla verður, að heimild greinarinnar verði ekki mikið notuð þegar fram líða stundir og sveitarstjórnirnar hafa reynt það, hve mjög það auðveldar þessi störf, að njóta aðstoðar sérfróðra manna við framkvæmd þeirra.

Um 46. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 47. gr.

Grein þessi er í flestum atriðum samhljóða 27. og 28. gr. laga nr. 66/1945. Þó er lagt til, að gjalddagar, sem um ræðir í a-lið, verði fimm í stað fjögurra, og sömu leiðis er gert ráð fyrir allt að fimm gjalddögum samkv. b-lið á tímabilinu 1. ágúst til 1. des. í stað þess að nú geta gjalddagar orðið sex, nefnilega 2. jan. og 1. febr. árið eftir.

Um 48. gr.

Greinin er samhljóða 29. gr. laga nr. 66/1945 í öllum atriðum, sem máli skipta.

Um 49.—50. gr.

Greinarnar eru efnislega samhljóða 30.—31. gr. laga nr. 66/1945.

Um 51. gr.

Það munu ekki síður eiga sér stað vanskil á greiðslum opinberra gjalda hjá atvinnurekendum og framleiðendum en hjá launþegum. Virðist því eigi síður ástæða til, að hliðstæð ákvæði þeim, sem gilda um að halda eftir af kaupum til launþega, sbr. 48. gr., verði látin gilda um slíka gjaldendur, sem einnig fá andvirði vöru sinnar frá sölusamböndum eða öðrum aðilum, sem skylda mætti ekki síður en kaupgreiðendur til þess að halda eftir af andvirðinu og skila því til sveitarsjóðs til greiðslu hinna vangreiddu gjalda. Ákvæði þetta ætti að auðvelda mjög innheimtu sveitargjalda hjá framleiðendum og ýmsum fleirum, sem oft er erfitt að innheimta þessi gjöld hjá.

VI. KAFLI

Sameiginleg ákvæði.

Um 52. gr.

Greinin fjallar um framlagningu gjaldskráa og auglýsingar, sbr. ákvæði 21. gr. nr. 66/1945.

Um 53. gr.

Efni þessarar greinar er um kærur vegna útsvars og aðstöðugjalds, fresti í því sambandi og um úrskurði og tilkynningu úrskurða, sbr. og 22. gr. laga nr. 66/1945.

Um 54. gr.

Hliðstæð ákvæði eru í 22. gr. laga nr. 66/1945.

Um 55. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 56. gr.

Þar eð gert er ráð fyrir, að yfirskattanefndir verði lagðar niður, verða úrskurðarstig í skattamálum aðeins tvö, skattstjóri og ríkisskattanefnd. Til samræmis við þessa breytingu er hér lagt til að úrskurðarstig í kærumálum vegna aðstöðugjalds og útsvars verði einnig tvö, þ. e. skattstjóri og ríkisskattanefnd, ef um aðstöðugjald er að ræða, en framtalsnefnd eða sveitarstjórn og ríkisskattanefnd, ef um útsvarskæru er að ræða. Hafi skattstjóri annast álagningu útsvars, sbr. 44. gr., ber að senda áfrýjun útsvarsurður til hans, en hann skal gefa umsögn um málið, sem hann síðan sendir ríkisskattanefnd ásamt áfrýjunargögnum málsins. Hafi sveitarstjórn annast álagningu útsvaranna, sendist áfrýjun beint til ríkisskattanefndar. Ákvæði gildandi laga um áfrýjun úrskurða vegna útsvarskæru eru í 23. og 24. gr. laga nr. 66/1945.

Um 57. gr.

Þarfnast ekki skýringa, sbr. og 24. gr. laga nr. 66/1945.

Um 58. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 59. gr.

Þarfnast ekki skýringa, sbr. og 27. gr. laga nr. 66/1945.

Um 60. gr.

Hliðstætt ákvæði um útsvör er í 3. gr. 2. mgr. laga nr. 66/1945.

Um 61. gr.

Ákvæðið er nauðsynlegt nýmæli, en þarfnast ekki skýringa.

Um 62. gr.

Hliðstæð ákvæði um útsvör eru í 25. gr. laga nr. 66/1945.

Um 63. gr.

Þarfnast ekki skýringa. Sbr. annars 33. gr. laga nr. 66/1945.

Um 64. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 65. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 66. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 67. gr.

Ákvæðið er samhljóða ákvæði í 2. gr. frumvarps til laga um tekjuskatt og eignar-skatt.

Um 68. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um ákvæði til bráðabirgða.

Sýnt þykir, að breyting sú, sem áformuð er í sambandi við skattayfirvöldin, verði ekki komin til framkvæmda svo snemma á árinu 1962, að hin nýju skattayfirvöld geti annast álagningu aðstöðugjalds og útsvara á þessu ári eins og gert er ráð fyrir í frumvarpinu. Er því svo ákveðið í a-lið, að skattanefndir (skattstjórar) skuli á þessu ári annast álagningu aðstöðugjalda, og í c-lið, að niðurjöfnunarnefndir og hreppsnefndir leggi á útsvör.

Bráðabirgðaákvæðið í d-lið er hliðstætt ákvæðum 3. gr. laga nr. 43/1960, en nokkru þrengra og aðeins bundið við sex næstu árin.

Fylgiskjal.

Greinargerð eftir Jónas Guðmundsson og Pál Líndal, um tekjustofna sveitarfélaga og álagningu og innheimtu sveitarfélagaskatta í Danmörku, Svíþjóð, Noregi, Englandi, Hollandi og Sviss.

Formáli.

Í júlímánuði síðastliðnum fór Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, þess á leit við okkur undirritaða, að við tækjumst ferð á hendur til nokkurra tiltekinna landa, í því skyni að kynna okkur og gera yfirlit um, hverjir séu helztu tekjustofnar sveitarfélaga í þessum löndum, hverjar reglur séu þar um álagningu og innheimtu skatta til sveitarfélaga og hverjar breytingar helztar hafa þar orðið í þessum efnunum hin síðari ár, og hverjar breytingar séu fyrirhugaðar á næstunni, ef um það er að gera. Skyldi rannsókn okkar á þessum atriðum, — og öðrum, er máli þætti skipta, — vera einn liður í undirbúningi þeirrar löggjafar um tekjustofna sveitarfélaga, sem nú er á döfinni.

Undirbúningur farar okkar var með þeim hætti, að Samband íslenskra sveitarfélaga skrifaði sveitarfélagasamböndum þeirra landa, sem heimsótt skyldu, en það voru Danmörk, Noregur, Svíþjóð, Bretland, Holland og Sviss, og það um aðstoð

þeirra og fyrirgreiðslu við athuganir á skipan þessara mála hjá viðkomandi þjóð. Var talið æskilegast að fá fyrst viðræður við sérfróða menn hjá hverju sambandi og síðan að heimsækja þær stofnanir, sem helzt kæmu til álita, og þá loks að heimsækja einhver sveitarfélög til þess að sjá framkvæmdir mála þessara í hinu daglega lífi.

Sveitarstjórnarsamböndin tóku öll vel þessari málaleitan og létu okkur í té úrvals leiðbeinendur, sem fylgdust með störfum okkar og leiðbeindu okkur með ágætum, meðan við dvöldumst í löndum þeirra. Gátum við af þessum sökum aflað okkur mikillar vitneskju á tiltölulega stuttum tíma, auk þess sem þeir greiddu fyrir okkur um aðgang að stofnunum og embættismönnum, sem örðugleikar hefðu ella orðið á að ná sambandi við. Þessa mikilvægu aðstoð ber að þakka alveg sérstaklega.

Af sérstökum ástæðum gátum við ekki byrjað samtímis þessar athuganir og varð það því úr, að Jónas Guðmundsson skyldi einn annast upplýsingar frá Danmörku, en Páll Lindal einn frá Sviss, þar sem okkur var ókleift að vera saman í þessum löndum. Í hinum löndunum öllum vorum við saman og áttum sameiginlegar viðræður við alla þá aðila, sem til greina kom, að við hefðum samband við.

Þessar athuganir okkar hófust í Danmörku 22. júlí og þeim lauk í Sviss 25. ágúst. Við skrifuðum niður jafnóðum aðalatriðin úr viðtölum og annan fróðleik, sem að hendi bar, en söfnuðum auk þess miklu af gögnum, prentuðum og rituðum, um þessi mál, sem tiltækileg eru hverjum þeim, sem vill kynnast einstökum atriðum eða heildarskipulaginu í hverju ríki nokkru nánar. Gögn þessi eru geymd hjá Sambandi ísl. sveitarfélaga.

Sveitarfélagasamböndin og aðrir þeir, sem við áttum viðræður við, buðust allir til þess að útvega hverjar þær upplýsingar, sem óskað kynni að verða eftir síðar, þegar farið væri að vinna að lagasetningu hér heima um þessi mál. Þá erum við að sjálfsögðu reiðubúnir að láta í té fyllri upplýsingar, eftir því sem kostur er.

Reykjavík, 15. sept. 1960.

Jónas Guðmundsson   Páll Lindal

Danmörk.

I.

Tekjustofnar sveitarfélaganna.

1. *Tekjuskattur* (útsvar) — Kommuneskat.

Aðaltekjustofn danskra sveitarfélaga er hinn svonefndi „kommuneskat“, sem svarar til útsvars hér á landi. Hann er lagður á samkvæmt sérstökum lögum — kommuneskatteloven — frá 1937, en margbreytt síðan og síðast 1959. Fram til 1957 var þessi skattur stighækkandi (progressiv), en þá var lögnum breytt þannig, að horfið var frá stighækkandi álagningarreglum í öllum kaupstöðum, öðrum en Kaupmannahöfn og næsta nágrenni hennar, öllum kauptúnum og hreppsfélögum, þar sem 3000 íbúar eða meira eru búsettir í kauptúni (bymæssige bebyggelser), og er í þessum sveitarfélögum nú jafnað niður útsvörum á alla gjaldendur hlutfallslega jafnt (proportionell skattur).

Dönskum sveitarfélögum má því, að því er álagningaraðferðir snertir, skipta í þrjá hópa, þar sem eru:

- a. Stighækkandi útsvarsstigi (Kaupmannahöfn og nágrennasveitarfélög hennar).
- b. Hlutfallslegur útsvarsstigi (þ. e. ekki stighækkandi). (Allir kaupstaðir aðrir og nágrennasveitarfélög þeirra, kauptún, sem eru sérstök sveitarfélög, og öll sveitarfélög, þar sem 3000 íbúar sveitarfélagsins eða fleiri búa í kauptúni.)
- c. Sama fyrirkomulag og áður tíðkaðist, þ. e. að leggja ákveðinn hluta útsvarsbyrðanna á fasteignir (sjá síðar) og jafna hinum hlutanum niður eftir stig-

hækkandi skala á skattskyldar tekjur. (Öll önnur sveitarfélög en þau, sem falla undir a og b hér á undan.)

Samkvæmt yfirliti fyrir skattárið 1958/1959 gaf þessi skattur dönskum sveitarfélögum þann hluta af heildarskatttekjum þeirra sem hér segir:

Kaupmannahöfn	81.7%
Aðrir kaupstaðir	90.4%
Hreppsfélög (sognekommuner)	68.0%

2. Fasteignaskattur — Kommunal ejendomsskat.

Af öllum fasteignum (nema þær séu sérstaklega undanþegnar) greiðist fasteignaskattur til ríkisins, amtsins og sveitarfélags þess, þar sem fasteignin er. Skatt-einingin er þúsund krónur (pró mille) og gerður munur á lóðaskatti (grundskyld) og húsaskatti (ejendomsskyld). Í reglugerð, sem æðra stjórnarvald staðfestir, er ákveðið, hvað lóðaskatturinn skuli vera hár fjögur ár í senn, en húsaskatturinn skal ávallt vera $\frac{3}{4}$ af lóðaskattinum. (Sé t. d. lóðaskattur 12‰, er húsaskattur 9‰.)

Undanþegnar fasteignaskatti eru: járnbrautir, flugvellir, hafnir, torg, vegir, fasteignir ríkis og sveitarfélaga, nema notaðar séu til landbúnaðar, skógræktar eða útleigu. Auk þess er sveitarstjórn heimilt að undanþiggja fasteignaskatti einkaskóla, sjúkrahús og velgjörðarstofnanir að einhverju eða öllu leyti.

Sveitarstjórnun er þó heimilt að leggja sérstakt gjald (dækningsafgift) á opinberar fasteignir, sem annars eru undanþegnar venjulegum fasteignaskatti, til að mæta útgjöldum, sem sveitarfélagið hefur vegna þessara eigna, svo sem til vegna, gangstétta o. fl. þ. h.

Eignaskattur til ríkisins er fastákveðinn 6 af þúsundi af lóðaverði og renna 4.4 af þúsundi til sérstaks jöfnunarsjóðs sveitarfélaganna (Den fælleskommunale udligningsfond). Húsaskatturinn er $\frac{3}{4}$ af lóðaskattinum eða 4.5 af þúsundi, og renna 3.3 af þúsundi til áðurnefnds jöfnunarsjóðs. Sveitarfélögin ákveða hins vegar sjálf með sérstakri samþykkt, eins og fyrr er getið, hversu hár skatturinn skuli vera á lóðaverði og er hann nú í flestum kaupstöðum og kaптúnunum sem næst 12 af þúsundi. Ýmsar reglur eru um mat eignanna, sem ekki verður farið nánar út í hér, en mat á fasteignum fer fram fjórða hvert ár. Landinu er í því skyni skipt í matssvæði (vurderingsdistrikt), og er hvert sveitarfélag sérstakt matssvæði, þó er stórum sveitarfélögum skipt í tvö eða fleiri matssvæði. Matið framkvæmir sérstök matsnefnd (vurderingsråd), sem er þannig skipuð, að hver sveitarstjórn kys með hlutfallskosningu tvo matsmenn fyrir hvert matssvæði. Þessir menn annast alla gagnasöfnun vegna matsins á sínu matssvæði. Fjármálaráðherra ákveður síðan, að á matssvæðum í stærra umdæmi (vurderingskreds) skuli vera samstarf og skipar yfir það svæði sérstakan mann, matsformann (vurderingsformand), og starfa með honum að matinu hinir áðurnefndu tveir matsmenn af hverju matssvæði og framkvæmir þessi nefnd matið á sínu svæði samkvæmt lögum og reglum, sem þar um gilda. Kæra má matið til yfirmatsnefndar (skyldrádet) og til skattadómstólsins (landsskatteretten).

Amtsskatturinn er einnig fasteignaskattur lagður á af sömu aðilum og innheimtur af sveitarstjórnun, sem greiða hann svo til amtsins. Það er föst regla, að amtsskattur skuli vera $\frac{3}{5}$ af „den amtskommunale grundskyld“.

Í kaupstöðum og kaптúnunum er fasteignaskatturinn nú orðinn fastur skattur, sem lítið breyttist frá ári til árs. Árið 1958/1959 nam hann í Kaupmannahöfn sem næst 12%, í öðrum kaupstöðum 8%, en í hreppum sem næst 32% af heildarskatttekjum sveitarfélaganna. Skýringin á því, að hlutfallið er svo miklu hærra í sveitunum en í kaupstöðum er sú, að í þeim sveitarfélögum, sem enn leggja á eftir eldri lögum, er enn skylt að leggja vissan hluta útsvarsbyrðanna í sveitunum á fasteignir í sveitarfélaginu. Með samþykkt, sem sveitarstjórn gerir fjórða hvert ár, og amtsráð staðfestir, er ákveðið, hve miklum hluta útsvarsbyrðanna ár hvert skuli jafnað á

fasteignir, og það síðan lagt á hvert „jarðarþúsund“ eftir hlutfallslega sama stiga (proportionelt).

Í sveitarfélaginu Dalby—Thureby á Suður-Jótlandi var það svo fram til 1957, að $\frac{2}{3}$ hlutar útsvarsbyrðanna voru lagðir á fasteignir, en aðeins $\frac{1}{3}$ á skattskyldar tekjur. Í áður nefndu sveitarfélagi, sem er hreppur með 1800 íbúa, hefur þetta hlutfall nú breytt svo, að síðan er helmingur (50%) lagður á fasteignir, en hinn helmingurinn á tekjur. Það er mjög mismunandi í hinum ýmsu sveitarfélögum, hvernig skipting þessi er, en alls staðar er talið að stefni í þá átt, að sá hlutinn, sem lagður er á eignirnar, fari minnkandi, en hinn, sem lagður er á tekjurnar, fari vaxandi.

3. Verðhækkunarskattur — Grundstigningsskyld.

Í lögum um eignaskatt til sveitarfélaga frá 1926 var sveitarfélögunum í Danmörku veitt heimild til að leggja á sérstakan verðhækkunarskatt, og eftir breytinguna á lögum þessum 1933 er þetta fastur skattur, en mjög erfitt hefur reynzt að framkvæma álagningu hans og því gefur hann mjög litlar tekjur enn sem komið er. Reglur þær, sem gilda um mat eigna í þessu skyni, eru mjög flóknar og mest eru það áætlanir, sem stuðzt er við, frekar en raunhæft mat á verðhækkuninni. Verðhækkunarskatturinn greiðist með 4% af þeirri upphæð „hvormed grundværdien efter fradrag af forbedringer overstiger grundbeløbet, der er baseret på den almindelige vurdering til ejendomslyd den 1. oktober 1950“, eins og það er orðað. Skatturinn skiptist að jöfnu milli ríkisins og sveitarfélaganna.

4. Hlutdeildargreiðslur (refusioner) og styrkir frá ríkissjóði og öðrum sjóðum vegna starfsemi, sem sveitarsjóður hefur með höndum.

Svipað því, sem tíðkast hér á landi og með öðrum norrænum þjóðum, fá sveitarsjóðir í Danmörku greiðslur fyrir ýmislega þjónustu að einhverjum hluta endurgreiddar frá ríkissjóði eða öðrum sjóðum, eða sem styrk.

Mjög mikið er um þetta í Danmörku, því hið mikla trygginga- og framfærslu kerfi í Danmörku, sem víðfrægt er, byggist í aðalatriðum á því, að sveitarfélög og ríki beri saman byrðarnar við lausn flestra hinna mikilvægustu félagslegra vandamála þjóðfélagsins.

Styrkir þessir og endurgreiðslur (refusioner) eru frá ýmsum tímum og því mjög mismunandi og oft óverulegar smágreiðslur. En fræðslulöggjöfin, svo og trygginga- og framfærslulöggjöfin, hvílir að langmestu leyti á þessu samstarfi og leggur sveitarstjórn í flestum tilfellum út féð, en fær síðan endurgreiðslu á hluta ríkisins einu sinni eða tvisvar á ári.

En þar sem þessi atriði liggja utan við verksvið það, sem okkur er ákvarðað, verður ekki frekar að því vikið hér.

II.

Álagning skattanna.

Sveitarstjórnir í hreppum (sognekommuner) og niðurjöfnunarnefndir í kaupstöðum framkvæma allan undirbúning að álagningu skattanna bæði til ríkisins og sveitarfélaganna. Þær njóta við þetta verk leiðbeininga og aðstoðar frá „skattaráðinu“ (skatterådet), sem hefur fulltrúa sinn á fundum niðurjöfnunarnefnda og sveitarstjórna meðan þær yfirfara framtölin og ákveða tekjur manna. Þessi fulltrúi skattaráðsins hefur rétt til að gera tillögur til breytinga á framtölum, og hverja þá athugun á framtali, sem honum sýnist, en hann hefur ekki atkvæðisrétt í nefndinni.

Niðurjöfnunarnefndin (sveitarstjórnin) tekur við framtölum manna og gerir skrá yfir alla þá, sem skatt eiga að greiða, þar sem fram koma tekjur þeirra, lög-mæltur frádráttur og annað það, sem lög og reglugerðir fyrirskipa, svo og lagfæringar og breytingar nefndarinnar.

Þegar horfið var frá stighækkandi álagningu til sveitarsjóða, árið 1957, var svo ákveðið, að fjölskyldufrádráttur skyldi vera 4000 krónur fyrir hjón og 2500 krónur

fyrir einhleypa og er svo enn. Með þessu var skatti og útsvari raunverulega létt af lágtækjufólki.

Skrá sú, sem áður getur og kölluð er „skattelisten“, er lögð til grundvallar við álagningu tekjuskatts til ríkisins og útsvarsins til sveitarfélagsins — (kommuneskatten).

Álagningu skattanna framkvæmir „skattaráðið“, sem er ríkisskipuð nefnd. Fjármálaráðherra skiptir landinu í skattaumdæmi (skattekredse), sem að jafnaði taka yfir mörg sveitarfélög. Í hverju skattaumdæmi er ein skattanefnd (skatteråd), sem annast álagningu skatts og útsvars allra sveitarfélaga í umdæminu, þegar öll gögn hafa til hennar borizt. Síðan hið svonefnda „hulkortsystem“ var upp tekið annast skýrsluvélar yfirleitt allan útreikning skatta og útsvara.

Kærum má senda:

1. Til niðurjöfnunarnefndar eða sveitarstjórnar.
2. Til skattanefndar (skattaráðs).
3. Til skattadómstólsins (Landsskatteretten), sem hefur aðsetur í Kaupmannahöfn og er hæstiréttur í útsvars- og skattamálum, nema þau séu svo vaxin, að almennir dómstólar eigi um þau að fjalla.

Stofnanir, sem einnig koma við sögu við álagningu, kærum og úrskurði skatta- og útsvarsmála, eru amtsskattaráðin, amtssligningsinspektören og skattedirektoratet í Kaupmannahöfn, en þessir aðilar eru allir frekar óbeinir aðilar og verksvið þeirra að leiðbeina, samræma og lita eftir, að skattaálagningin fari rétt fram, framkvæma athuganir á framtölum, sem grunsamleg þykja, og ýmsar leiðbeiningar, samræmingar- og upplýsingastarfsemi.

Útsvarsprósenta. Í hverju sveitarfélagi ber að finna svonefnda útsvarsprósentu (skatteprosent), sem notuð er við útreikning útsvarsins.

Þegar fyrir liggur, hver er heildartala samanlagðra allra skattskyldra tekna í sveitarfélagi, getur sveitarstjórn fyrst ákveðið álagningar- og útsvarsprósentu sveitarfélagsins. Hún getur þá séð, hve mörgum krónum þarf að jafna niður á hverjar 100 krónur skattskyldra tekna, til þess að ná þeirri fjárhæð, sem sveitarfélagið þarf að fá í útsvar. Álagningarprósentan er þá fundin með þeim hætti, að upphæðin, sem jafna á niður, er margfölduð með 100 og í þá upphæð deilt með samanlagðri upphæð útsvarsskyldra tekna. Sú tala, sem þá kemur út, er álagningar- eða útsvarsprósenta sveitarfélagsins.

Ef útsvarsskyldar tekjur í sveitarfélagi eru t. d. 10 milljónir króna, en útsvör þau, sem jafna þarf niður, 1,5 milljónir króna, verður álagningarprósentan

$$\frac{1,5 \text{ millj.} \times 100}{10 \text{ millj.}} = 15\%.$$

Útsvar hvers einstaklings er því 15% af útsvarsskyldum tekjum viðkomandi skattþegns. Útsvarsprósentuna ber að auglýsa opinberlega. Í þeim sveitarfélögum, þar sem stighækkandi skali er notaður, er þessu á sama veg farið. Þá er bætt við tekjurnar þeim upphæðum, sem útsvarsstiginn krefst, til þess að rétt útkoma fái, og útsvarsprósentan svo fundin með sama hætti og fyrr segir.

III.

Innheimtan.

Sveitarfélögin innheimta alla beina skatta, bæði til ríkisins og sveitarfélaganna, aðra en eignaskattinn. Í honum eiga sveitarfélögin enga hlutdeild og annast ríkið um álagningu hans og innheimtu. Enginn eignaskattur er greiddur til sveitarsjóða. Sveitarfélögin bera ábyrgð á því, að ríkisskatturinn innheimtist, og gera skil fyrir honum. Ber þeim að greiða fjórða hluta skattsins ársfjórðungslega til ríkissjóðs, hvort sem hann hefur innheimzt eða ekki.

Fyrir innheimtuna fá sveitarsjóðir 9 krónur af hverjum skattgreiðanda og greiðir ríkissjóður þá upphæð. Sveitarfélögunum er heimilt að nota innheimtan ríkisskatt sem rekstursfé, þar til honum er skilað í ríkissjóð.

Ef skatturinn er ekki greiddur á tilskildum tíma, eða sá hluti hans sem gjaldfallinn er, er beiðzt lögtaks og eftir það innheimtir sérstakur maður — pantefoged — skatt og útsvar. Lögtaksmaður (pantefoged) er starfsmaður sveitarfélagsins og tekur hann laun þaðan. Lögtak má gera í launum manna með þeim takmörkunum að halda má eftir $\frac{1}{6}$ hluta af launum giftra manna og $\frac{1}{3}$ hluta af launum ógiftra. Í öllu innheimtukerfinu er það mikið notað að greiða mánaðarlega með aðstoð pósthúsanna (post-giro) og þykir gefast vel.

IV.

Sérsköttun o. fl.

1. Sjómannaskatturinn.

Með lögum nr. 83/1958 var tekið upp nýtt form fyrir sköttum til ríkis og sveitarfélaga með hinum svonefnda sjómannaskatti.

Sjómannaskatturinn er „kildeskat“, þ. e. hann er prósentá, sem tekin er af launum sjómannsins um leið og þeirra er aflað.

Skattinum er haldið eftir hjá útgerð skips þess, sem sjómaðurinn starfar hjá, og skiptist eftir ákveðnum reglum milli ríkisins og þess sveitarfélags í Danmörku, þar sem hann er búsettur. Skattur þessi kom fyrst í sinni núverandi mynd til framkvæmda 1. janúar 1959, og er því enn lítil reynsla af honum fengin, en stefnt er að því, að sjómenn þurfi ekki að telja fram til skatts (þó ákvæði séu um það fyrir 1960) og heildarskattur þeirra til ríkis og sveitarfélags verði eftirleiðis, meðan þeir eru sjómenn, þessi eini launaskattur. Þetta fyrirkomulag hefur þótt gefast vel.

2. Skattur á hlutafélög og samvinnufélög hefur verið svo að kalla hinn sami, en 11. júní 1960 gengu í gildi ný lög um tekjuskatt hlutafélaga o. fl. og ná þau einnig til samvinnufélaga. Þessi lög koma til framkvæmda 1962 og er þar svo ákveðið, að hlutafélög og samvinnufélög greiði í skatt frá 41% til 44% af skattskyldum tekjum sínum og skiptist sú upphæð á milli ríkisins og sveitarfélaganna, þannig að ríkissjóður fær $\frac{1}{20}$, en sveitarfélagið $\frac{3}{20}$ hluta skattsins.

Á framleiðslu- og sölufélög (eða sambönd) er skatturinn mun lægri en á venjuleg kaupfélög.

Ef samvinnufélag hefur aðeins tekjur sínar úr einu sveitarfélagi á það sveitarfélag allan skatt (útsvar) félagsins, en hafi félagið tekjur sínar úr fleiri sveitarfélögum er útsvarinu skipt milli sveitarféлага þeirra, sem hlut eiga að máli, eftir sérstökum reglum.

3. Bankar, sem eru hlutafélög (og það eru flestir bankar í Danmörku) greiða skatt samkvæmt hlutafélagalögum. Þjóðbankinn (Nationalbanken) einn er undanþeginn skattgreiðslum með lögum. Andelsbanken (Samvinnubankinn) greiðir skatt eins og samvinnufélög.

Sparisjóðir greiða hvorki skatt né útsvar — eru undanþegnir með lögum.

4. Stórfelldar breytingar virðast nú fyrir dyrum í Danmörku í þessum málum. Fullráðið mun vera að taka upp staðgreiðsluskattkerfi „kildeskat“, ekki síðar en 1962—1963, og er unnið að undirbúningnum nú þegar. Fyrir danska þinginu liggja mörg frumvörp um málefni sveitarfélaganna og vafalaust verður mikil breyting á skipan þessara mála í Danmörku á næstu árum.

Sviþjóð.

I.

Skattakerfið.

Löggjöfin.

Heildarlöggjöfin, sem skattamál sveitarféлага og ríkisins hvílir á, að því er til beinna skatta tekur, er í fjórum aðgreindum lagabálkum:

1. Lög um skatt til sveitarfélaga (útsvarslög). (Kommunalskattelag, frá 28. sept. 1928).
2. Lög um tekjuskatt til ríkisins (Förordning om statlig inkomstskatt, frá 26. júlí 1947).
3. Lög um álagningu skatta (Taxeringsförordningen, frá 23. nóv. 1956).
4. Lög um innheimtu skatta (Uppbördsförordningen, frá 5. júní 1953).

Þessi löggjöf, sem var samræmd og breytt mjög á árunum 1947—1953, er grundvöllur skattakerfisins, en stöðugt er unnið að því að endurbæta hana, og gera kerfið einfaldara í framkvæmd, og nú starfar fjölmenn nefnd að því að yfirfara löggjöf þessa enn á ný og gera tillögur til breytinga, sem miðað gætu að því að auðvelda enn framkvæmdina, og gera kerfið einfaldara.

Tekjustofnarnir.

Beinir skattar til ríkis og sveitarfélaga eru þrír, sem verulegu máli skipta:

1. Skattur af tekjum (útsvar og tekjuskattur), sem greiðist bæði til sveitarfélaga og ríkisins. Tekjuskatturinn til ríkisins er stighækkandi (progressiv), en tekjuskatturinn til sveitarfélaganna (útsvarið) er hlutfallslega hinn sami af öllum tekjum (proportionell) (ekki stighækkandi).
2. Eignaskattur (förmögenhetsskatt), greiddur af öllum skuldlausum eignum. Greiðist ríkissjóði.
3. Fasteignaskattur (Fastighetsskatt) greiddur af svo til öllum fasteignum, hvar sem eru í ríkinu án tillits til áhvílandi skulda. Skatturinn rennur allur í sveitar-sjóð.

II.

Fasteignaskatturinn.

Skattur af fasteign greiðist aðeins til sveitarsjóðs, eins og fyrr segir, og eru helztu atriðin, er hann varða, svo og álagningu hans og innheimtu, þau, er hér segir:

Fasteignamat er framkvæmt 5. hvert ár og þess gætt, að mat fasteignanna sé í sem mestu samræmi við raunverulegt verðmæti þeirra, eins og það er á hverjum tíma.

Í Svíþjóð er hvert lén fasteignamatsheild fyrir sig. Lénspingið skiptir léninu í matssvæði (beredningsdistrikt) og fasteigna-skattssvæði (fastighets taxerings-distrikt). Ekki er það nauðsynlegt, að mörk svæða þessara séu hin sömu og mörk sveitarfélaga, þó er að jafnaði matssvæði eitt sveitarfélag, eða sveitarfélagi, ef stórt er, er skipt í fleiri matssvæði.

Á hverju matssvæði starfar sérstök nefnd, sem kölluð er undirbúningsnefnd (beredningsnämnd). Verkefni hennar er að safna nauðsynlegum og réttum gögnum og upplýsingum um allar fasteignir í umdæmi sínu og gera um þær skýrslu í fyrir-skipuðu formi, sem síðan er lögð til grundvallar við ákvörðun matsins í umdæminu. Undirbúningsnefnd þessi metur ekki eignirnar, heldur gerir það önnur nefnd, sem kölluð er fasteignamatsnefnd (fastighetstaxeringsnämnden) og nær starfssvið hennar að jafnaði yfir mörg matssvæði. Hennar verk er að framkvæma sjálft fasteignamatið og ganga frá því fyrir hvert sveitarfélag innan umdæmis síns.

Undirbúningsnefndirnar og fasteignamatsnefndirnar eru kosnar að nokkrum hluta af lénspinginu (formaðurinn) og að nokkrum hluta af sveitarstjórnnum á skattsvæðinu. Þær starfa aðeins 5. hvert ár, þ. e. árið áður en nýtt fasteignamat gengur í gildi. Hvorug þessara nefnda reiknar út skatt þann, sem greiða skal af fasteignunum í hverju sveitarfélagi, því að það gerir sama nefndin, sem leggur á aðra skatta, og nánar verður vikið að hér á eftir.

Í hverju léni er loks ein yfirfasteignamatsnefnd (fastighetsprövningsnämnd), sem samræmir matið milli matssvæðanna og leiðréttir mistök, sem orðið hafa, og loks er svo fasteignamatsnefnd ríkisins (den mellankommunale prövningsnämnden), sem skjóta má til ágreiningi milli léna eða einstaklinga, sem fasteignir eiga í öðru

léni en því, sem þeir eru búsettir í. Vilji menn ekki una mati á eign sinni og fái ekki leiðréttingu hjá yfirsattanefndunum, má skjóta ágreiningi til dómstóla.

Á fasteignirnar er ekki lagt með þeim hætti að leggja ákveðna aura- eða krónutölu (prósenta) á hvert hundrað eða þúsund fasteignamatsins. Heldur er ákveðin prósentu reiknuð af fasteignamatsupphæðinni og má hún ekki lægri vera en $2\frac{1}{2}$ af hundraði og er þeirri upphæð, sem þannig fæst, bætt við aðrar tekjur viðkomandi skattþegns og honum síðan reiknaður einn skattur af þeirri fjárhæð, sem þannig fæst, og nefnd er „beskattningsbar inkomst“, þ. e. skattskyldar tekjur.

Sjálfur fasteignaskatturinn kemur þannig aldrei beinlínis fram í kröfu sveitarfélagsins á hendur skattþegni, heldur aðeins óbeint.

Margt bendir til þess að fasteignaskattur verði með öllu lagður niður í Svipjóð, því hann þykir standa í vegi fyrir því, að menn geti eignast eigið húsnæði, og ranglátt er talið, að menn, sem eiga fasteign skuldlausu, og hinir, sem skulda allt eða mest allt í eigninni, skuli greiða sama skatt af eign, ef matið er hið sama. Nefnd sú, sem nú situr og athugar gildandi skattalöggjöf, mun eiga sérstaklega að athuga með hverjum hætti haganlegast væri að afnema fasteignaskatta í núverandi mynd þeirra.

III.

Skattur af tekjum — Útsvar —.

A. Skattkrónan.

Í októbermánuði ár hvert skulu sveitarstjórnir gera fjárhagsáætlun sína, og ákveða þá hversu háa upphæð þarf að leggja á í sveitarfélaginu, og er þá jafnframt ákveðin „skattkróna“ sveitarfélagsins. Í 2. gr. laga um sveitarfélagaskatt (útsvör) (kommunalskattelag) segir: „Sásom underlag for kommunal inkomstskatt påføres skattskyldig ett skattöre för varja krona beskattningsbar inkomst“. (Grundvöllur að tekjuskatti sveitarfélaga skal vera sá, að skattþegn greiði í sveitarsjóð einn eyri á hverja skattskylda krónu tekna sinna“).

Af þessu ákvæði leiðir, að útsvarið — þ. e. tekjuskatturinn til sveitarfélaganna — er hlutfallslega hinn sami á allar tekjur — (proportionell) en ekki stighækkandi (progressiv), og að álagningin er miðuð við tekjur manna í sveitarfélaginu eins og þær voru árið áður.

„Skattkrónan“ er þá sú prósentu, sem leggja skal á hverjar 100 krónur skattskyldra tekna til þess að sú upphæð náist, sem á skal leggja í sveitarfélaginu ár hvert.

Sem dæmi má nefna:

Skattskyldar tekjur sveitarfélags námu árið 1959 20 millj. króna. Útreiknað í skattkrónu verður þá heildarstofninn, sem bera skal álagninguna, 200 þúsund skattkrónur (þ. e. $20\,000\,000.00 : 100 = 200\,000.00$). Ef fjárbörf þessa sveitarfélags er samkvæmt fjárhagsáætlun 1.5 millj. krónur þarf að jafna kr. 7.50 á hverjar 100 kr. skattskyldra tekna til þess að upphæðin náist ($7.5 \times 200\,000.00 = 1.5$ millj.). Skattkróna þessa sveitarfélags er því sjö krónur og fimmtíu aurar. Ef nú á að finna útsvar manns, sem hefur haft t. d. 18 þúsund kr. skattskyldar tekjur 1959, finnst það einfaldlega með því að reikna út 7.5% af 18 þús. krónum, en það eru 1 350.00 krónur, sem væri þá útsvar mannsins.

B. Skattanefndir.

Í hverju sveitarfélagi starfar niðurbjörnunarnefnd eða skattanefnd (taxeringsnämnden). Þær geta verið fleiri en ein ef sveitarfélagið er stórt, og er því þá skipt í skattsvæði. Annars er hvert sveitarfélag sjálfstætt skattsvæði. Lénsráðið skiptir sveitarfélaginu í skattsvæði og ákveður tölu skattanefndarmanna, og nefnir tvo menn í hverja skattanefnd, formanninn (ordförande) og stjórnarumboðsmanninn (kronoombud). Aðra nefndarmenn velja viðkomandi sveitarstjórnir. Fæstir mega nefndarmenn þessir vera þrír, en flestir átta.

Aðalstarfið í nefndum þessum hvílir á formanninum og starfsfólki nefndarinnar. Nefndirnar taka við framtölum manna og yfirfara þau. Þannig verður raunverulega til í hverju sveitarfélagi skattstofa, sem fer með gaumgæfni yfir öll framtöl, og í stærri stöðum eru þessar skattstofur fastar stofnanir með launuðu starfsliði, er starfar allt árið. Ríkissjóður ber allan kostnað af niðurjöfnunarnefndunum annan en laun þeirra nefndarmanna, sem sveitarstjórnirnar velja, þau greiða sveitarsjóðir.

C. Skattstjórar.

Í hverju léni er sérstakur skattstjóri (taxeringsintendant), sem hefur það hlutverk að sjá um, að rétt sé að öllu farið við álagningu skattanna, leiðbeina skattanefndunum og yfirleitt fylgjast með öllu skattkerfinu í léninu, bæði að því er tekur til ríkisins og sveitarfélaganna.

D. Álagning skattanna.

Álagningu skattanna framkvæma skattstofurnar fyrir hvert lén, þegar til þeirra hafa horizt þær upplýsingar og efniviður, sem skattanefndum ber að safna og skila. Þar með talinn listi yfir þá, sem skattskyldir eru og skattskyldar tekjur þeirra, svo og hver „skattkróna“ hvers sveitarfélags er.

Álagningin er framkvæmd sameiginlega fyrir skatt til sveitarfélags og ríkis og persónufrádráttur hinn sami vegna beggja. Niðurjöfnunarskráin eða skattskráin sýnir hlið við hlið hvorn skattinn fyrir sig. Niðurjöfnun skal lokið eigi síðar en í lok júlímánaðar ár hvert.

Fyrir nokkrum árum var persónufrádráttur hækkaður verulega og gerður hinn sami og við ríkisskattinn, en við það hefðu útsvör til sveitarsjóða stórlækkað ef ekkert hefði verið að gert til að mæta því. En til þess að svo yrði ekki, tóku stjórnarvöldin að sér, að greiða sveitarfélögunum þennan mismun úr ríkissjóði, svo nú er það svo, að flest sveitarfélög fá verulega fúlgú úr ríkissjóði vegna þessarar breytingar. Alls greiðir ríkissjóður í þessu skyni 1960 yfir 600 milljónir króna.

E. Kærur.

Þeim, sem óánægðir eru með skatt sinn — útsvar eða ríkisskatt —, er heimilt að kæra til sérstakrar nefndar — skattanefndar — (prövningsnämnden). Hvert lén er sérstakt kærúmdæmi (prövningsdistrikt) og í því ein skattakærunefnd, sem í eru minnst fjórir, en mest átta menn, auk formanns. Hún er skipuð af konungi til fjöggra ára í senn (varamenn einnig). Formaður nefndarinnar er „landskamraren“ (lénsjaldkerinn).

Auk þessa kærustigs er annað æðra, fyrir allt ríkið — den mellankommunala prövningsnämnden — sem konungur skipar til fjöggra ára í senn.

Kærur má einnig bera fram við Kammarrätten og loks við Regeringsrätten, en þær verða ekki lagðar fyrir alm. dómstóla.

IV.

Innheimta skattanna.

Innheimtu allra beinna skatta til ríkisins og sveitarfélaganna annast ríkisvaldið, og er þar um sérstök löggjöf — lög um innheimtu opinberra skatta — Uppbörðsforordningen, — sem svo er nefnd og áður er að vikið. Sérstakt fyrirkomulag, svokallað „kállskattsystem“ (staðgreiðslukerfi), hefur verið lögboðið vegna þessara skattgreiðslna, en aðalatriðið í því er, að skattarnir greiðist af launum manna eða tekjum um leið og launin eru greidd eða við tekjunum er tekið. Skattþegnum er skipt í tvo hópa og greiðir annar þeirra svonefndan A-skatt en hinn svonefndan B-skatt. Tekjur sveitarfélaga af A-skatti eru um 70% en af B-skatti um 30%. A-skatt greiða allir, sem laun taka í hvaða mynd, sem er, en B-skatt greiða atvinnurekendur og þeir, sem hafa sjálfstæðan atvinnurekstur. Yfirleitt greiða allir skatta

þessa, nema þeir séu undanþegnir með ákvæðum í lögum. Í árslokin fer svo fram lokauppgjör samkvæmt niðurjöfnuninni eða skattaútreikningnum, og eru þá greiddar eftirstöðvarnar (kvarstáende skatt).

A-skatturinn er álagður fyrirfram eftir sérstökum töflum, sem þar um gilda, og er tekið tillit til aðstæðna s. s. fjölskyldustærðar o. fl. Atvinnurekandinn, eða sá, sem launin greiðir, heldur eftir þeim hluta skattsins, sem taka ber í hvert sinn, sem útborgun fer fram, og ber honum að gera skil fyrir greiðslunum til innheimtustofnunarinnar eigi sjaldnar en mánaðarlega. Öll slík skil fara fram gegnum pósthús eða bankareikninga og hefur verið komið á mjög hentugu innheimtukerfi til að annast þessar greiðslur. „Lánsstyrelsen“ eða umboðsmaður þess — landskamraren — (lénsgjaldkerinn) veitir öllum sköttum viðtöku og annast skiptingu þeirra og greiðslur til réttra aðila.

Bezt er að átta sig á þessu fyrirkomulagi með einföldu dæmi. Maður, sem greiða á A-skatt í ársbyrjun 1960, greiðir hann miðað við þær tekjur, er hann hafði á árinu 1958, því þá er enn ekki búið að gera upp framtal hans fyrir árið 1959 (því er fyrst skilað í febrúar það ár). Af þessum tekjum (1958), sem vitað er hverjar voru, er haldið eftir t. d. 25%, á árinu 1960. Á því ári (1960) fer svo fram fullnaðaruppgjör á tekjum þessa manns fyrir árið 1959, og er því lokið í júlilok árið 1960. Þá kemur í ljós, hver raunverulegur skattur þessa manns á að vera fyrir árið 1959. Komi það nú í ljós, að of lítið var tekið í fyrirframgreiðslu (A-skatt) af þessum manni 1959, fær hann í árslokin kröfu um viðbótarskatt (kvarskatt), sem honum ber að greiða og skal þeirri greiðslu lokið ekki síðar en í apríl næsta ár (1961). Hafi skattgr. hins vegar greitt of mikið 1959, fær hann það endurgreitt í desembermánuði 1960.

B-skatt greiða atvinnurekendur, stofnanir og fyrirtæki. Þar er einnig miðað við skatt fyrri árs, og viðkomanda gert að greiða ákveðinn hluta ársfjórðungslega, eftir því sem skattayfirvöldin ákveða. Sá skattur er einnig gerður upp í árslokin og þá annaðhvort greiddur viðbótarskattur eða viðkomanda endurgreitt það, sem ofreiknað var. Ekki eru nein tók á því að gera hér tæmandi grein fyrir þessu fyrirkomulagi, en safnað hefur verið um það miklum gögnum, sem tiltæk eru, ef að því yrði horfið að taka það upp, og samræma íslenskum aðstæðum. Svo virðist sem menn séu í Svíþjóð á einu máli um, að ekki komi til mála að hverfa frá þessu fyrirkomulagi til fyrri skipulagshátta, heldur beri að stefna að því að gera kerfið enn einfaldara en það er, og sniða af þá agnúa, sem á því eru.

Um undanþágur frá skattgreiðslum er mjög lítið og yfirleitt greiða allir skatt til ríkis og sveitarfélaga, sem einhvern rekstur hafa með höndum. Bankar eru þar yfirleitt hlutafélög og greiða skatt samkvæmt þeim lögum (40% af nettótekjum). Sparisjóðir greiða einnig skatt af nettótekjum sínum. Kaupfélag og hvers konar samvinnurekstur er skattskyldur eftir almennum reglum, happdrætti og happdrættisvinningar er skattskyld eftir lögum þar um, allur rekstur góðgerðafélaga, trúfélaga, stjórnmalafélaga, íþróttafélaga og annarra slíkra stofnana, s. s. bókaútgáfa, blaðaútgáfa, rekstur skemmtistaða, veitingastaða, heilsuhæla o. s. frv. — er allt skattskyld til ríkis og sveitarfélaga, ef um ágóða er að ræða.

Innheimtu allra skatta — þar með taldir skattar til sveitarfélaganna, — annast, eins og fyrr segir, ríkisvaldið og fara lénin með þá starfsemi alla, án nokkurra afskipta sveitarstjórnanna.

Niðurjöfnunar- eða skattskrá sveitarfélagsins er hjá lénsráðinu, sem sér um og ábyrgist innheimtu allra niðurjafnaðra útsvara í sveitarfélaginu (að örfáum gömlum, úreltum sköttum undanteknum, sem ætlunin er nú að breyta eða leggja niður). Framkvæmdin er með þeim hætti, að í janúarmánuði (15. jan.) greiðir lénsgjaldkerinn (lenskamraren) 1/6 hluta allra álagðra útsvara í sveitarfélaginu til sveitarstjórnarinnar, og síðan sömu upphæð annan hvern mánuð.

Ef útsvar eða skattur næst ekki inn hjá gjaldanda, greiðir innheimtustofnunin (ríkissjóður) hann einnig sveitarfélaginu, þannig ber ríkissjóður algjöra ábyrgð

á, að allt, sem á er lagt, fái greitt. Sveitarfélögin tapa því aldrei neinum útsvörum, það tap lendir á ríkissjóði, ef eitthvert verður. Ekki greiða sveitarsjóðir ríkissjóði nein innheimtulaun vegna innheimtra útsvara.

Þetta kerfi nær til allra sveitarfélaga — jafnt hinna smæstu hreppa, sem hinna stærstu kaupstaða og undantekningar eða frávik eru svo til engin. Ekki skerðir þetta fyrirkomulag á neinn hátt sjálfstæði sveitarfélaganna, nema síður sé, þar sem fjárhagur þeirra verður traustari vegna þess öryggis, sem í þessu fyrirkomulagi felst.

Fyrirsvarsmenn sveitarfélagasambandanna telja, að það hafi verið til mikilla hagsbóta fyrir sveitarfélögin að þetta fyrirkomulag og innheimtakerfi var upp tekið, og næstu stóru skrefin, sem þeir telja að þurfi að stíga, eru þau að fella með öllu niður fasteignaskattinn í núverandi mynd, og að fullkomna staðgreiðslukerfið „kállskatten“ svo, að komið verði hjá framtölum frá fólki, sem engan atvinnurekstur hefur með höndum, þ. e. þeim sem greiða A-skatt, því við það mundi stórfelldur sparnaður verða í framkvæmd skattheimtunnar. Aðalröksemdin gegn staðgreiðslukerfinu hefur komið frá þeim, sem telja að þessi innheimtuaðferð kosti of mikið. Hún er talin kosta 25% meira en hinar eldri aðferðir.

Það er almenn skoðun, að meira fé fái inn með „kállskatt“-kerfinu og það sé á margan hátt hagkvæmara, bæði skattgreiðendum og því opinbera, en það sé dýrara og fólksfrekara í framkvæmd.

Noregur.

I.

Skattakerfið.

Löggjöfin.

Í Noregi eru þrjú lagabálkar, sem fjalla um tekjur sveitarfélaga og hvernig þær skuli á lagðar og innheimtar.

Þessir lagabálkar eru:

1. Skattalög fyrir hreppsfélög og fylki (Skattelov for landet, frá 1911, síðast breytt 1959).
2. Skattalög fyrir kaupstaði (Skattelov for byerne. Frá sama tíma og hin fyrrnefndu og svo til samhljóða þeim).
3. Skattgreiðslulög (Lov om betaling og innkreving av skatt frá 21. nóv. 1952, en breytt síðast 1959).

Undanfarin ár hafa Norðmenn unnið að því að endurskoða tekjulöggjöf sveitarfélaganna og 1. janúar 1957 tóku þeir upp nýtt fyrirkomulag á allri greiðslu beinna skatta til ríkis og sveitarfélaga, er ný skattgreiðslulög (frá 21. nóv. 1952) gengu í gildi. Er sú löggjöf öll að miklu leyti sniðin eftir sambærilegri löggjöf í Svíþjóð, en þó eru ýmis atriði, sem máli skipta, á annan veg í Noregi, og verður því reynt að gera hér í stuttu máli grein fyrir hinu norska kerfi í heild.

Með skattgreiðslulögunum frá 1952 er fyrst og fremst breytt um innheimtuaðferð, þar sem tekinn er upp staðgreiðsluskattur (kildeskat), er Norðmenn kalla „skatt av årets inntekt“, en þetta fyrirkomulag hefur haft í för með sér verulegar breytingar á öllu kerfinu, ekki sízt á niðurjöfnun og útreikningi beinna skatta á eignir og tekjur.

Tekjustofnarnir.

Beinir skattar til ríkis og sveitarfélaga eru í Noregi hinir sömu og annars staðar á Norðurlöndum, sem sé þessir:

1. Fasteignaskattur (Kommunal eiendomsskatt) greiddur af svo til öllum eignum, hvar sem er í ríkinu, og án tillits til áhvílandi skulda. Skatturinn rennur til sveitarsjóðs, þar sem fasteignin er, og til fylkissjóðs.
2. Skattar af eignum og tekjum (Skatt av formue og inntekt) — útsvar, — tekju-

og eignaskattur — greiðist bæði til ríkisins og sveitarfélaganna. Tekju- og eignaskatturinn til ríkisins er stighækkandi (progressiv), en til sveitarfélaga er hann hlutfallslegur (proportionell) þ. e. ekki stighækkandi.

3. Hluti af hátekjuskatti. Heimildarskattur. Prósentu, sem bætt er við stighækkandi ríkisskatt af tekjum yfir 20 þús. krónur. Skatturinn skiptist milli skattjöfnunarsjóðs ($\frac{2}{3}$) og sveitarsjóðs ($\frac{1}{3}$), en skattjöfnunarsjóður hefur það hlutverk að styrkja illa stæð sveitarfélög.

Aðrir beinir skattar eru ekki teljandi, enda eru þessir skattar aðaltekjulindir norskra sveitarfélaga og eru yfirleitt um og yfir 90% af tekjum þeirra.

II.

Fasteignaskatturinn.

Fasteignaskattur greiðist ekki til ríkissjóðs, en er annar aðaltekjustofn sveitarfélaga og aðaltekjustofn fylkissjóða, ásamt fylkisskattinum (repartisjonsskatt).

Fasteignamat fer fram 5. hvert ár í sveitum og 10. hvert ár í kaupstöðum og er framkvæmt af niðurjöfnunarnefndum á þeim eignum, sem eru undir 100 þús. króna virði, en af sérstakri, þriggja manna nefnd, sem sveitarstjórn sérstaklega velur til þess, á eignum, sem eru yfir 100 þús. króna virði. Niðurjöfnunarnefnd getur þó falið matsnefnd þessari mat allra fasteigna í sveitarfélaginu og matsnefndin getur, hvenær, sem hún telur þess þörf, kvatt sérfróða menn sér til aðstoðar. Eigandi eða umráðamaður eignar getur á eigin kostnað einnig kvatt til sérfróða menn, ef honum þykir mat ósanngjarnt. Mati má áfrýja til yfirskattanefndar. Hvert sveitarfélag er sérstakt matssvæði, en að mati loknu er matið samræmt innan hvers fylkis eftir sérstökum reglum, sem þar um gilda, og miðar sú samræming að því, að matið verði í sem mestu samræmi við raunverulegt verðmæti fasteignanna, eins og það er á hverjum tíma innan hvers fylkis. Matseiningin er svokallað „skyldmark“ (þúsund krónur) og er metið saman í flokki, land (lóðir) og húseignir, en aðrar fasteignir svo sem verksmiðjur, trjávinnslustöðvar (savbruk), kornmyllur, skipasmíðastöðvar, aflstöðvar, rafveitur og önnur iðjuver, söltunarstöðvar, fiskiðjuver, vatnsveitur, hafnarmannvirki og aðrar vinnslu- eða vinnustöðvar, eru metnar sér í flokki.

Fasteignaskattur í sveitum má ekki vera lægri en ein króna og ekki hærri en 4 krónur á „skyldmark“ (fjórir af þúsundi) og í kaupstöðum ekki lægri en 2 krónur og ekki hærri en 7 krónur af þúsundi virðingarverðs.

Heimilt er í sveitum að ákveða, að nokkur hluti niðurjafnaðra skatta skuli lagður á fasteignirnar sérstaklega og afgangurinn þá á tekjur og eignir (eins og í Danmörku) en ekki er þetta skylda og er sveitarstjórn heimilt að fella fasteignaskatt til sveitarsjóða alveg niður, og jafna útsvarinu á tekjur og eignir skattþegnanna eingöngu. Víða er nú að því stefnt í Noregi að hætta að taka fasteignaskatt í sveitar-sjóð, en láta fylkissjóðina sitja sem mest að honum.

Í kaupstöðum er fasteignaskatturinn þýðingarmeiri skattur og fastari í formum en í sveitunum, og virðast ekki uppi neinar tillögur þar um niðurfellingu hans.

Fylkisskattar.

Í fylkissjóð er greiddur skattur af fasteignum (matrikkelskatt) í fylkinu og er hann frá 2—5 krónur á „skyldmark“. Hann er lagður á með sama hætti og til sveitarfélaganna og innheimtur af „hreppstjóra“ (skattefoged) sveitarfélagsins. Ennfremur er lagður á vegna fylkissjóðs sérstakur skattur, er nefnist fylkisskattur (repartisjonsskatt) og er hann lagður á sveitarfélögin eftir margbrotnum reglum, og svipar honum um margt til sýslusjóðsgjaldsins hér á landi.

III.

Tekju- og eignaskattur — Útsvar —.

Skatteyrir.

Reikningsár sveitarfélaga í Noregi hefur til þessa verið frá 1. júlí til 30. júní, en breytist 1. jan. 1961 og verður eftir það almanaksárið, og fyrir þann dag eiga sveitarstjórnir að hafa samið og samþykkt fjárhagsáætlun sína, og þar með ákveðið hve miklu námu samanlagðar skattskyldar tekjur allra skattþegna sveitarfélagsins fyrir næstliðið ár, og hverjar voru samanlagðar skuldlausar eignir þeirra.

Á þessar upphæðir skal svo leggja hlutfallslega (proportionelt) þá fjárhæð, sem taka þarf í skatt til sveitarfélagsins á næsta fjárhagsári. Er álagseiningin nefnd „skatteyrir“ (skattöre).

Greint er milli „eignaskattseyris“ og „tekjuskattseyris“. „Eignaskattseyrir“ er sú krónutala, sem jafnað er á hverjar 1000 krónur skattskyldra eigna, en „tekjuskattseyririnn“ er sú krónutala, sem jafnað er á hverjar 100 krónur skattskyldra tekna. Í daglegu tali er það „tekjuskattseyririnn“, sem nefndur er „skatteyrir“. Skatteyrir sveitarfélags er fundinn með því að margfalda upphæðina, sem jafna á niður, með 100 og deila í útkomuna með samanlagðri upphæð skattskyldra tekna sveitarfélagsins.

Sem dæmi mætti taka:

Skattskyldar tekjur í sveitarfélagi eru kr. 3 557 200.00, en áætluð útsvarsupphæð kr. 586 257 52.

Skatteyrir er þá

$$\frac{586\,257.52 \times 100}{3\,557\,200.00} = 16.48$$

Áður en „skatteyrir“ er fundinn er eignaskatturinn reiknaður út í heild og færður sem sérstakur tekjuliður á fjárhagsáætlunina. Eignaskattseyririnn má ekki hærri vera en fjórar krónur á þúsund skattskyldrar eignar. Hann er ekki stighækkandi heldur hlutfallslegur (proportionell), þ. e. sama prósentu á öllum eignum.

Skatteyririnn — tekjuskattseyririnn — má aftur á móti hvergi vera lægri en 14% og hvergi hærri en 17,5%, þó getur ráðuneyti sveitarstjórnarmála leyft, að hann sé 18% ef fjárhagur íbúanna er talinn leyfa það, og sérstakar ástæður krefjast þess. Ef þetta hámark dugir ekki verður sveitarstjórn annaðhvort að lækka útgjöldin eða verða háð eftirliti um fjármál sveitarfélagsins.

Félög (þar með talin samvinnufélög) eru skattlögð þannig, að þau greiða þrjár krónur af þúsundi í eignaskatt og 15 af hundraði í tekjuskatt (útsvar) til sveitarfélagsins. Sérstakar reglur eru um útsvarsgreiðslur útgerðarfélaga (rederiskatt) og um innflutning og sölu áfengra drykkja er svo mælt, að viðkomandi ráðuneyti ákveður árlega eigna- og tekjuskattsprósentu af þeirri starfsemi og skal prósentan vera hin sama fyrir allt landið, og skiptist upphæðin milli sveitarfélaga eftir ákveðnum reglum.

Niðurlögnunin.

Til niðurlögnunar útsvara og skatts er landinu skipt í skattumdæmi (skattedistrikter) (um 760 að tölu). Venjulega er hvert sveitarfélag sérstakt skattumdæmi, en þó er stórum sveitarfélögum skipt í fleiri en eitt slíkt umdæmi.

Niðurlögnunarnefndin (ligningsnemden) er venjulega skipuð þremur mönnum: niðurlögnunarstjóra (ligningssjef) og tveim mönnum, er sveitarstjórnin kys til fjöggra ára í senn. Heimilt er að hafa nefndarmenn 5 og velur þá sveitarstjórn fjóra þeirra. Með sérstöku ráðuneytissamþykki mega nefndarmenn verða sex.

Niðurlögnunarstjóri (ligningssjef) skal vera í hverju sveitarfélagi, þó geta tvö sveitarfélög sameinast um einn niðurlögnunarstjóra, en það er sjaldgæft. Hann er valinn af sérstakri nefnd eða ráði, sem er þannig skipuð: Formaður er fylkismaður-

inn í viðkomandi umdæmi, skatteftirlitsmaðurinn í fylkinu (skatteinspektören), tveir menn kjörnir af sveitarstjórn þeirri, sem í hlut á, og einn maður kjörinn af félagi niðurjöfnunarstjóra í fylkinu. Þetta ráð getur einnig sagt niðurjöfnunarstjóra upp starfi og vikið honum úr starfi. Verði ágreiningur um ráðningu niðurjöfnunarstjóra getur bæði viðkomandi sveitarstjórn og yfirmaður skattstofu ríkisins (direktören for skattevesenet) skotið málinu til ráðuneytisins, sem þá sker úr. Sama rétt á niðurjöfnunarstjóri ef honum er sagt upp starfi.

Sveitarstjórn ákveður laun niðurjöfnunarstjóra og greiðir þau en ríkisskattanevndin (riksskattestyret) setur honum erindisbréf eða starfsreglur.

Niðurjöfnunarstjóri hefur á hendi allan undirbúning framtala og athugar framtöl, þegar þau berast og gerir skrá yfir þau eftir reglum, sem þar um gilda. Hann gerir og tillögu um hverjar skuli teljast skattskyldar tekjur manna og hann annast yfirleitt allt, er að störfum þessum lýtur, sem framkvæmdastjóri niðurjöfnunarnefndarinnar. Víða er sá háttur á hafður, að niðurjöfnunarnefndin heldur ekki fasta fundi heldur skiptir sveitarfélögunum í svæði og fær hver nefndarmanna til yfirlestrar og athugunar skattframtöl af sínu svæði. Hann fer svo yfir þau og ritar samþykki sitt eða athugasemdir sínar á viðkomandi framtal, sem hann svo endursendir niðurjöfnunarstjóra. Verði ágreiningur milli niðurjöfnunarstjóra og nefndarmanns, fer málið annaðhvort fyrir fund í nefndinni, eða þriðji nefndarmaðurinn fær það til athugunar og þá ræður afstaða hans úrslitum. Með þessum hætti geta nefndarmenn unnið að störfum þessum í fristundum sínum heima og athugað fyrst og fremst þau framtöl, sem þeir hafa bezta aðstöðu til að vita bezt skil á hvort séu rétt. Þykir þetta fyrirkomulag hafa gefizt vel.

Niðurjöfnunarnefnd getur breytt framtölum, sem hún telur röng eða ófullnægjandi, en gera verður viðkomandi skattþegni grein fyrir breytingunum og ástæðunum fyrir þeim. Þegar lokið er við að yfirfara framtölin og niðurjöfnunarstjóri hefur gert skrá yfir eignir og tekjur, sem skatt skal greiða af, framkvæmir hann útreikninginn bæði á ríkisskattinum og útsvarinu samkvæmt skattprósentu sveitarfélagsins og þeim skattstiga, sem fjármálaráðuneytið ákveður frá ári til árs, hver vera skuli á skatta þessa til ríkissjóðs.

Skattþegn er skattskyldur í því sveitarfélagi, sem hann átti lögheimili í 1. nóvember næstan fyrir niðurjöfnun. Skipting á útsvari einstaklinga milli sveitarfélaga þekkist ekki.

Skattflokkar.

Samkvæmt skattalögunum er gert ráð fyrir skattflokkum, sem sveitarstjórnir geta valið um, þegar þær ákveða, hver skuli vera hinn skattfrjálsi frádráttur skattþegnanna. Frádráttartöflur þessar (reduksjonstabeller) eru teknar upp í skattalögin og er gert ráð fyrir 8 skattflokkum. Samkvæmt núgildandi reglum er t. d. í fyrsta flokki persónufrádráttur fyrir einhleypan 600 krónur en í sjöunda flokki er hann 1300 krónur, og fyrir fjölskyldu með 4 börn er frádrátturinn í fyrsta flokki 4800 krónur, en í sjöunda flokki 8300 krónur. Svo er til ætlað, að frádráttartöflurnar séu í sem mestu samræmi við framfærslukostnað (leveomkostninger) í héraðinu. Fylkismaðurinn getur leitað úrskurðar ráðuneytis um frádráttartöflur sveitarstjórna í umdæmi hans, ef honum þykir sveitarstjórn misnota aðstöðu sína í þessum efnun.

Kærun yfir niðurjöfnun útsvars og tekju- og eignaskatts má bera fram við niðurjöfnunarstjóra og niðurjöfnunarnefnd. Úrskurði þeirra má áfrýja til yfirskattanevndar í sveitarfélaginu, sem aðeins hefur það verkefni að fara með skatta- og útsvarskærun. Ef skattþegn unir ekki úrskurði yfirskattanevndar (overligningsnemden) getur hann kært mál sitt til almennra dómstóla.

Eftirlit með niðurjöfnun skatta og útsvars er í höndum fylkisins og ríkisins, svo og margs konar leiðbeiningarstarfsemi. Af fylkisins hálfu fara með þau mál skattaftirlitsmaður fylkisins (skatteinspektören) og fylkisskattaráðið (fylkesskattestyret). Formaður þess er fylkismaðurinn en varaformaður er skattaftirlitsmaður-

inn í fylkinu, en auk þeirra eiga fjórir menn úr fylkinu, kosnir af fylkisþingi, sæti í fylkisskattaráðinu. Kjörtímabil þeirra er 4 ár.

Hvert fylkisskattaráð hefur auk þess í þjónustu sinni endurskoðendur, sem það sendir niðurrjónunarnefndum bæði til eftirlits og leiðbeiningar við störf þeirra, sérstaklega við athugun og úrskurð á framtölum, og öðrum vandasömum viðfangsefnum.

Ríkisskattanefndin (Ríkisskattestyret) er æðsta stofnun útsvars og skattamála í ríkinu. Formaður hennar er ríkisembættismaður (skattedirektören) og í ríkisskattanefndinni eiga sæti auk hans fjórir menn og eru þrír þeirra kjörnir af Stórþinginu til þriggja ára en einn skipaður af konungi. Varamenn eru jafnmargir aðalmönnum og valdir á sama hátt.

Ríkisskattanefndin og sérstaklega ríkisskattstjórinn (skattedirektören) annast rekstur og stjórn ríkisskattstofunnar, sem skipt er í nokkrar deildir, með aðgreindum verkefnum. Ein þessara deilda er ný — skattedirektoratet for skatt av årets inntekt — og verður vikið nánar að þeirri stofnun eða deild sérstaklega síðar í þessari skýrslu.

Samkvæmt því, sem nú hefur verið sagt, er ljóst, að sveitarstjórnirnar og ríkið annast í félagi allan undirbúning útsvars og skattaálagningar beinna skatta í ríkinu, sveitarstjórnirnar annast fyrst og fremst framkvæmdina en ríkið leiðbeiningar- og eftirlitsstarfið, sem er ekki síður umfangsmikið og nauðsynlegt en sjálf skattlagningin. Þetta fyrirkomulag hefur þótt gefast vel í Noregi og engar raddir eru uppi um að hverfa frá því.

Innheimta útsvars og skatta.

Fram til ársins 1957 var sá háttur á hafður um innheimtu útsvars og skatta í Noregi, að sveitarstjórnirnar innheimtu útsvörin og aðra beina skatta til sveitar-sjóðs, en ríkið innheimti hina beinu skatta til ríkissjóðs. Með lögum frá 21. nóvember 1952 um greiðslu og innköllun skatta (lov om betaling og innkrevning av skatt), er ekki tóku þó gildi fyrr en 1957/1958 var horfið frá þessu fyrirkomulagi og tekið upp hið svonefnda staðgreiðsluskattkerfi — („kildeskatt“-kerfi) — í aðalatriðum eins og það, sem þá hafði verið notað í Svíþjóð um tíu ára tíma.

Samkvæmt ákvæðum skattgreiðslulaganna, er innheimta allra beinna skatta til sveitarsjóða og ríkissjóðs í höndum sveitarstjórnar, eða öllu heldur bæjargjaldkerans eða tilsvarendi starfsmanna sveitarstjórnarinnar (kommunekasseren, herredskasseren, kemneren). Hann tekur við niðurrjónunar- og skattskrár sveitarfélagsins, þegar fullgengið er frá þeim, og innheimtir skattana. Ekki bera sveitarstjórnirnar ábyrgð á ríkisskattinum, enda ber þeim að leggja ríkisskattinn, um leið og hann innheimtist, inn á sérstakan reikning í banka, og því verður það fé ekki notað sem rekstrarfé sveitarfélagsins meðan það er í vörzlu gjaldkerans, eins og á sér stað í Danmörku. Þegar greiðslu er veitt viðtaka er henni skipt í réttu hlutfalli við útsvar og skatt gjaldþegnsins milli sveitarfélagsins og ríkisins. Ríkissjóður greiðir sveitar-sjóði 9 krónur í þóknun fyrir innheimtuna af hverjum skattþegn, sem greiða ber ríkisskatt.

Bókhald sveitarfélaganna hefur verið samræmt og endurbætt vegna þessa nýja greiðslufyrirkomulags og vélabókhald víðast hvar upp tekið.

„Skattur af tekjum ársins“ (Skatt av årets inntekt) er sérstakt fyrirfram greiðslufyrirkomulag, sem lokið er með niðurrjónun síðar. Fyrirkomulag þetta var upp tekið í Noregi eftir langan undirbúning 1. janúar 1957. Það mætti kalla staðgreiðslu-kerfi. —

Í höfuðdráttum er kerfið þannig, að skattgreiðandinn innir af hendi fyrirframgreiðslu upp í væntanlega skatta sína um leið og tekjur hans falla til. Það sem greitt er á tekjuárinu er því ekki hinn endanlegi skattur gjaldþegnsins, heldur verður að fara fram, að árinu loknu, endanlegt uppgjör á grundvelli framtals viðkomandi manns og þá fyrst er skattur hans til ríkis og sveitar að fullu ákveðinn og greiddur.

Um þrjú stig er að ræða.

Fyrsta stigið er það, að skattayfirvöldin gera áætlun, sem byggð er á tekjum næsta árs á undan, um það, hverjar muni verða tekjur skattgreiðandans á skattárinu, og gera allnákvæmar töflur yfir það, hvað taka þurfi háa prósentu af tekjum manna til að ná þeim upphæðum, sem niður er jafnað í útsvörum og ákveðnar eru í skatt til ríkisins í viðkomandi sveitarfélagi. Þennan undirbúning annast og framkvæmir í öllum meginatriðum sérstök deild ríkisskattstofunnar, sem nefnd er „direktoratet for skatt af årets inntekt“.

Annað stigið er það, að þessi gögn eru send innheimtustofnunum sveitarfélaga-anna, sem þá fullbúa þau til útsendingar og senda síðan atvinnurekendum, en á þeim hvílir sú skylda að landslögum að halda eftir hinum ákveðna hluta af launum starfsmanna eða verkamanna, sem eru í þjónustu, og standa innheimtustofnun sveitarfélagsins skil á þessum greiðslum mánaðarlega.

Þriðja stigið er það, að hver skattþegn telur fram tekjur sínar í árslok hver, og skal hafa skilað því framtali í febrúarmánuði. Er þá til fulls ákveðið útsvar hans og skattur, og komi það þá í ljós, að of mikið hafi verið tekið af skattgreiðanda, er honum endurgreitt það, en hafi hann ekki greitt nóg með fyrirframgreiðslu sinni (forskott) er honum gert að greiða lokaskatt (restskatt). Þann skatt greiðir skattþegn sjálfur beint til innheimtustofnunarinnar.

Af viðtölum við sveitarstjórnarmenn í Noregi og aðra, sem með þessi mál fara þar, er ljóst, að ekki hefur í upphafi verið fullkomin eining um að taka þetta kerfi upp. Nú er hins vegar svo komið, að allir telja, að ekki verði á ný horfið til hinna fyrri háttu og framtíðin muni endurbæta þetta kerfi og fullkomna svo, að það festist og verði varanlegt.

Höfuðgallarnir eru aðallega taldir vera tveir:

Annar er sá, að það sé mun dýrara í framkvæmd en hitt var. Starfsfólki varð að fjölga um 25% við innheimtu og álagningarstörf yfirleitt í sveitarfélögunum frá því, sem áður var. Hinn er sá, að það hafi í för með sér óþarflega mikla skriffinnsku, en erfitt mun að komast hjá slíku, sérstaklega í byrjun.

Aðalkostir þessa staðgreiðslukerfis eru aftur á móti taldir vera þessir:

1. Sveitarsjóðirnir fá meiri tekjur en áður og eru aldrei févana.
2. Skattgreiðendum líkar betur að greiða skatt sinn smátt og smátt með þessum hætti og kemur vel að „eiga inni“ hjá sveitarsjóði dálitla upphæð, sem þeim er greidd í desembermánuði, þegar útgjöld þeirra eru mest.
3. Kerfið venur menn á skilsemi, bæði atvinnurekendur og launþega, og menn fylgjast betur með skattgreiðslum sínum en þeir gerðu áður, þar sem þeir eru minntir á skatta sína í hvert skipti og kaup er greitt.
4. Þær truflanir, sem óhjákvæmilega fylgja framlagningu á skatta- og útsvarsskrám, hverfa svo að segja alveg, því álagning, innheimta og fullnaðaruppgjör stendur yfir svo að kalla allt árið.

Norðmenn munu, eins og Svíar, endurbæta þetta kerfi og halda því áfram, og í Noregi varð hins sama vart og í Svíþjóð, að æskilegast væri að geta fundið það fyrirkomulag að hætta mætti við niðurjöfnun á launafólk og láta staðgreiðsluskattinn nægja hvað það snerti, en halda áfram niðurjöfnun á stofnunum og atvinnurekstri.

Nokkurrar togstreitu varð vart milli sveitarfélaganna og ríkisins út af málum þessum, sem ekki varð vart við í Svíþjóð eða Danmörku, þar sem gagnkvæmt traust virðist vera meira milli þessara aðila.

England.

Tekjustofnar sveitarfélaga skiptast í þrjú meginflokk, sem hér segir:

1. Skattur af afnotavirði fasteignar (Rates).
2. Leyfisgjöld ýmis, arður af eignum o. s. frv. (Fees, rents, recouplements o. s. frv.)

3. Ríkisframlög (Government Grants), sem eru með tvennu móti.

A. Almenn framlög (General Grants).

B. Sérframlög (Special Grants).

Skipting heildartekna sveitarfélaganna í þessa þrjá flokka hefur verið sem hér segir, miðuð hverju sinni við skattárið, sem lýkur 31. marz:

	Skattur af afnota- virði fasteigna	Leyfisgjöld og arður af eignum	Ríkisframlög
1931	45%	15%	40%
1938	48%	16%	36%
1954	39%	19%	42%

Um lið 1.

Skattur af afnotavirði fasteigna.

Skattur þessi á sér langa sögu og mun hafa verið kominn á þegar á 15. öld, en það var ekki fyrr en með lögum frá 1925 (Rating and Valuation Act), að sú skipan mála, sem nú er höfð, komst endanlega á. Fram að þeim tíma hafði álagning og innheimta skattsins verið í höndum margra aðila, og annaðist þá hver innheimtu til sinna sérþarfa. Með áðurgreindum lögum varð sú breyting á, að álagning og innheimta skattsins var fengin sveitarstjórnnum (Borough and District Councils), sem síðan eru skattheimtustofnanir (Rating authorities) hver í sínu umdæmi.

1. Grundvöllur að þessum skatti er það, sem kalla mætti árlegt „afnotavirði“ fasteigna (annual value). Með afnotavirði er átt við það, hvað ætla má, að tiltekin fasteign geti gefið af sér í leigu frá ári til árs eða eins og segir í lögnum frá 1925: „... the rent at which the hereditament might reasonably be expected to let from year to year“.

Skatturinn er þó ekki lagður á þá fjárhæð, sem ætla má, að eignin geti gefið af sér, heldur er leyfilegt að draga frá minniháttar greiðslur vegna eignarinnar, sbr. 4. lið hér á eftir. Þá fjárhæð, sem þá er fengin, mætti kalla skattskyld afnotavirði (Rateable value).

Sá skattur, sem ákveðinn er á afnotavirðið, samkvæmt þessu, er tilgreindur sem tiltekin fjárhæð, miðuð við sterlingspund, t. d. 5 sh. á sterlingspund. Nú er árlegt skattskyld afnotavirði af tiltekinni eign talið 100 sterlingspund, og er þá skatturinn 25 sterlingspund.

2. Gjaldandi skattsins er notandi eignar (occupier). Eigandi er ekki skattskyldur að þessu leyti, og er ekki hægt að ganga að honum til greiðslu á skattinum, nema hann sé jafnframt notandi. Ef skatturinn næst ekki hjá notanda, verður ekki frekar aðhafzt.

Orkað getur álitum, hver sé notandi, og er þá miðað við, að aðili hafi vörzlu virðkomandi eignar nokkurn tíma. Sá, sem leigir t. d. eitt herbergi úr íbúð eða er gestkomandi um tíma, telst því ekki notandi, þannig að gjaldskyldu varði. Ef hús stendur autt telst eigandi vera notandi, nema hann sanni, að hann hafi árangurslaust reynt að leigja eignina, og falla þá skattgreiðslur niður. Frá þessari aðalreglu er ein mjög mikilvæg undantekning, og hún er sú, að eigandi leiguíbúða jafnar yfirleitt skattinum á leigjendur sína. Þeir greiða síðan vikulega til hans sinn hluta af skattinum ásamt leigunni, en eigandi stendur síðan sveitarstjórn skil á skattinum tvisvar á ári.

3. Skattandlag. Skatturinn er lagður á fasteignir, eins og byggingarlóðir, byggingar á þeim, byggingar í sveitum, kolanámur, vatnsleiðslur, holræsi o. s. frv.

Undantekningar frá skattskyldu eru þessar helztar:

A. Land, sem notað er til landbúnaðar, var algerlega leyst undan skattskyldu árið 1929. Áður hafði hún verið takmörkuð, en vegna landbúnaðarkreppunnar,

sem þá hófst, var hún algerlega felld niður og hefur ekki verið tekin upp á ný.

- B. Af svipuðum ástæðum var skattskylda vegna eigna iðnfyrirtækja (industrial hereditaments) takmörkuð verulega um sömu mundir.
- C. Eignir ríkisins eru ekki skattskyldar að lögum, en undir flestum kringumstæðum er þó greitt af þeim með svipuðum hætti og vera mundi, ef þær væru í einkaeign. Þetta á þó ekki við um eignir hersins. Sérreglur gilda um járnbrautir, gasstöðvar og rafstöðvar síðan þessi fyrirtæki voru þjóðnýtt. Eru lögð á þau gjöld samsvarandi skattinum, en þeim síðan skipt milli sveitarfélaga á athafnasvæði hvers fyrirtækis eftir tilteknum reglum. Sambærilegar reglur gilda um skipaskurði.
- D. Kirkjur og aðrar byggingar, sem notaðar eru til guðsþjónustuhalds, eru undanþegnar skatti. Svo er og um eignir sumra skóla, vísinda- og bókmenntafélaga. Frá 1955 hefur verið heimilt að fella niður eða lækka skatt af eignum líknarfélaga og annarra félaga, en verja tekjum sínum eingöngu til almenningsheilla. Undanþáguákvæðin munu þó að jafnaði túlkuð mjög þröngt, svo sem sjá má af því, að háskólinn í Oxford á nú í miklu máli út af skattgreiðslum af eignum skólans. Í þessu sambandi er rétt að geta þess, að skattur er greiddur af eignum sveitarfélaganna sjálfra.

4. Ákvörðun afnotavirðis. Þar sem skatturinn er lagður á notanda eignar, hefur lengi verið litið svo á, að rétt væri að miða afnotavirðið við það, hvað ætla mætti, að fengizt gæti í leigu eftir eignina, svo sem um getur hér að framan (í 1. lið þessa kafla).

Þegar skattskytt afnotavirði er ákveðið getur það farið eftir mismunandi reglum.

Ef um er að ræða eignir til iðnrekstrar og almenningsnota (public utilities), er gert ráð fyrir, að leigutaki greiði viðhaldskostnað eignarinnar. Skattskytt afnotavirði verður því áðurgreint leigumat að frádregnum viðhaldskostnaði. Ef um er að ræða íbúðarhúsnæði, er gert ráð fyrir, að eigandi greiði slíkan kostnað. Er hér byggt á enskri venju um leigumála.

Í lögnum frá 1925 var ráðgert, að ákvörðun afnotavirðis eða mat þess færi fram á fimm ára fresti. Raunar fór endurmat aðeins fram tvisvar. (Hið síðara átti sér stað 1934). Vegna heimsstyrjaldarinnar og takmarkana, er þá voru settar á hámark leigu, féll endurmat niður og hélzt matið frá 1934 óbreytt allt til 1948.

Það ár var ákveðið að færa mat á verzlunar-, skrifstofu- og iðnaðarhúsnæði til samræmis við raunverulega leigu og gildir það enn. Nokkur breyting var þá gerð á mati íbúðarhúsnæðis, en lögnum var aftur breytt nokkuð 1953, og gilda þau ákvæði nú. Samkvæmt þeim á að miða mat á afnotavirði alls íbúðarhúsnæðis við það, hvað ætla mætti, að fengizt hefði í ársleigu eftir húsnæðið á tímabilinu kringum 30. júní 1939.

Þessi ákvæði eiga jafnt við um það húsnæði, er til var á þeim tíma, og hitt, sem síðar hefur verið byggt.

Það er augljóst, að með þessum ákvæðum er allt annar grundvöllur á mati t. d. skrifstofuhúsnæðis en íbúðarhúsnæðis. Skatturinn af íbúðarhúsnæði hefur því hlutfallslega minnkað mikið miðað við skatt af skrifstofuhúsnæði. Eftir að matinu, skv. lögum frá 1953, var lokið, þ. e. 1. apríl 1956, kom í ljós, að af heildarupphæð alls mats í landinu var mat á íbúðarhúsnæði 49.4%, en hafði verið 59.8%, en mat á verzlunir 14.3%, en hafði verið 10.7% og skrifstofuhúsnæði, hótél, skóla o. þ. h. 27.3%, en hafði verið 21.1%.

Þar sem matinu á íbúðarhúsnæði hefur verið haldið niðri á þennan hátt, og það er í engu samræmi við raunverulegt afnotavirði húsnæðisins, hefur þróunin orðið sú, að skattprósentan, miðuð við sterlingspund, hefur stöðugt hækkað, og er nú orðin meira en eitt sterlingspund, t. d. var meðalskattur innheimtur skattárið 1955—56 22 sh. og 2 p. á hvert sterlingspund afnotavirðis.

Þegar mati er lokið á þeim eignum í tilteknu umdæmi, sem skattskyldar eru,

er matið birt opinberlega. Hver skattgreiðandi á rétt á því að kæra mat það, sem lagt verður til grundvallar álagningu á hann, eins og áður segir, svo og mat á eignum annarra í umdæminu.

5. Mat afnotavirðis er framkvæmt af sérstökum starfsmönnum ríkisins (valuation officers), þ. e. þeirrar deildar fjármálaráðuneytisins, sem nefnist Central Department. Mati þeirra má skjóta fyrst til matsmanna sjálfra, en síðan til sérstaks yfirmats, sem er í hverju umdæmi, Valuation Court. Lokastig áfrýjunar er Lords' Tribunal. Sérstök atriði í sambandi við matið má bera undir almenna dómstóla og áfrýja þeim svo sem almennum málum, allt til lávarðadeildarinnar.

Um það er naumast ágreiningur, að matsstarfið er oft á tíðum mjög erfitt, ekki sít þegar um er að ræða eignir, sem yfirleitt eru ekki seldar á leigu, t. d. skipasmíðastöðvar, kolanámur, holræsi o. s. frv.

Með dæmum er bezt að gera sér ljóst, hvernig skattur þessi verkar í framkvæmd:

1. Verzlunarhúsnæði við aðalgötu. Sannanlegt er, að húsnæði verzlunarinnar er leigt á 10 þús. krónur á mánuði, eða að matsnefnd hefur metið árlegt afnotavirði þess húsnæðis væri þá 120 þús. krónur á ári, eða sem næst 1200 sterlingspund. Ef nú þessi verzlun er í borginni Holborne (einni af undirborgum Lundúna), þar sem skattprósentan (the general rate) er 15 shillingar á hvert pund skattskylds afnotavirðis, er skatturinn $1200 \times 15 = 18\,000$ shillingar eða 900 sterlingspund, þ. e. a. s. sem næst 90 000.00 ísl. krónur. Skattinn ætti að greiða í tvennu lagi, 1. apríl kr. 45 000.00 og 1. október 45 000.00 krónur.
2. Bílskúr er metinn til afnotavirðis á 32 sterlingspund (þ. e. 3 200.00 ísl. krónur). Álagningarprósentan er hin sama (15 sh. á £). Skatturinn er þá 24 sterlingspund eða 2 400.00 krónur af bílskúrnum. (Það athugist, að matið á bílskúrnum er miðað við verðlag 1939).
3. Íbúðarhús með 5 íbúðum er sannanlega leigt út á 1 500.00 krónur hver íbúð, eða þær allar samanlagt á 7 500.00 krónur á mánuði. Árlegt afnotavirði hússins (annual value) er þá 90 þús. krónur ($7\,500 \times 12$). Frá því dragast engir kostnaðarliðir, því þá greiðir húseigandinn. Skattskyld afnotavirði (rateable value) hússins er þá 90 000.00 krónur. Álagningarprósentan er hin sama, 15 sh. á hvert sterlingspund, en það er sama og 75.00 krónur á hverjar 100.00 ísl. krónur skattskylds afnotavirðis. Greiðsla eða skattur af þessari húseign væri þá 67 500.00 krónur á ári, eða ca. 5 625.00 krónur á mánuði. Ef allar 5 íbúðirnar eru jafnverðmætar, er skatturinn af hverri þeirra 1 250.00 krónur á mánuði. Þann skatt innheimtir húseigandi mánaðarlega eða vikulega, um leið og hann innheimtir húsaleiguna hjá leigjendunum, og skilar í bæjarsjóð tvisvar á ári.
4. Eigin íbúðir eru skattlagðar á sama hátt. Maður, sem á hús eða íbúð, sem metin er að leigja mætti á 3 600.00 krónur á mánuði, mundi greiða skatt þannig:

Árlegt afnotavirði (Annual Value) ($3\,600 \times 12$)	kr. 43 200.00
Frádráttur (15%) vegna lögmæltra gjalda	— 6 480.00
	6 480.00

Skattskyld afnotavirði kr. 36 720.00

Álagsprósentu 75%.

Skattur kr. 27 540.00, sem greiddist tvisvar á ári kr. 13 770.00 í hvort sinn.

5. Atvinnufyrirtæki, sem notar við rekstur sinn tiltölulega óvandað húsnæði, óbyggðar lóðir, bryggjur o. s. frv., sem metið væri til afnotavirðis af matsnefndinni samanlagt á 60 000.00 krónur árlega (5 000.00 kr. á mánuði), þegar tillit hefur verið tekið til frádráttar, mundi greiða með 75% skattprósentu 3/4 þessarar upphæðar í skatt eða 45 þús. krónur. Þess ber hér að gæta, að hér er alls staðar reiknað með hinni háu skattprósentu, sem er í Bretlandi, en hún stafar af því, eins og fyrr segir, að matið þar fæst ekki fært til samræmis við verðbreytingarnar, sem orðið hafa síðan 1939, og þess vegna er skattprósentan komin upp

úr öllu valdi alls staðar í landinu. Ef matið væri rétt, væri skattprósentan miklu lægri.

6. Heildarupphæð skattsins í hverju umdæmi og þar með álagningarprósenta fer eftir sams konar reglum og er um útsvör á Íslandi, þ. e. upphæðin nemur þeirri fjárhæð, sem þarf til að brúa bilið milli útgjalda annars vegar og annarra tekjustofna hins vegar.

Viðkomandi ráðuneyti (þ. e. Ministry for Housing and Local Government) lætur sveitarfélögunum í té áætlun um það, hverra fjárframlaga megi vænta úr ríkissjóði á næsta fjárhagsári; að fengnum þeim upplýsingum og eftir að gerð hefur verið áætlun um, hvað aðrir tekjustofnar, sem eru óverulegir, nema hárrí fjárhæð, kemur í ljós, hve hárrí fjárhæð skatturinn þarf að nema. Þá liggur fyrir, hve mikilli fjárhæð afnotavirði allra skattskyldra eigna í umdæminu nemur. Þegar heildarvirði eignanna er deilt í skattupphæðina, kemur í ljós, hver skattprósentan þarf að vera. Samkvæmt því er síðar lagt á gjaldendur.

7. Tillögur um breytingar hafa oft komið fram. Sjónarmið kaupstaðasambandsins brezka og sennilega flestra sveitarfélaga er það, að sveitarfélögin séu orðin óþarflega háð ríkinu um fjáröflun og verður vikið að því nánar síðar. Talið er nauðsynlegt, að sveitarfélögunum séu fengnir fastir öruggir tekjustofnar og í því sambandi hefur sérstaklega verið bent á, að eðlilegt sé, að skattur á afnotavirði, þ. e. mat afnotavirðis, sé fært til samræmis við raunverulegt afnotavirði hverju sinni, en horfið sé frá því að binda mat allra íbúðarhúsa við ímyndað afnotavirði þeirra árið 1939.

Á þessu munu taldir allmiklir pólitískir erfiðleikar, því að hækkun þessa skatts er talin mundu verða mjög óvinsæl meðal almennings, þó að heildarskattaþyrðin ætti ekki að aukast, því að með auknum tekjum sveitarfélaga ættu ríkisframlög og þar með ríkisskattar að minnka.

Má fullyrða, að í meira lagi er vafasamt, að nokkur breyting í þessa átt fáiast samþykkt.

8. Gallar á þessu kerfi. Eigi má svo skiljast við þetta efni, að ekki sé gerð grein fyrir þeim göllum, sem taldir eru á því fyrirkomulagi, sem hér er lýst.

Upphaflega byggist skatturinn á því, að hann sé eins konar endurgjald fyrir þjónustu. Meðan verkefni sveitarfélaga í Englandi voru fyrst og fremst vegagerð, brúagerð og slíkt, var þannig litið á, að sá, sem ætti stóra eign og verðmikla, nyti fremur góðs af slíkum framkvæmdum en hinir, sem litla eign ættu eða enga, og ætti því að greiða meira.

Nú er þetta sjónarmið fyrir löngu úr sögunni, og þessi skattur er ekki fremur en almennur tekju- og eignaskattur talinn á neinn hátt endurgjald fyrir þjónustu sveitarfélagsins.

Aðalannmarkar á skattinum eru taldir þessir:

A. Skatturinn þarf ekki að standa í neinu sambandi við greiðslugetu gjaldanda. Barnafjölskylda, sem þarf mikið húsnæði, þarf e. t. v. að greiða miklu hærri skatt en efnamaður, sem býr við lítinn húsakost.

B. Skatturinn dregur úr viðleitni manna til að endurbæta eignir sínar, því að endurbætur verða til þess að auka afnotavirðið og þar með skattinn.

9. Innheimta skattsins er að öllu leyti í höndum sveitarfélaganna, og hefur ríkið engin afskipti af þeirri innheimtu.

Um lið 2.

Hér er um að ræða ýmislega tekjustofna, sem ekki gefa hver út af fyrir sig miklar tekjur.

Má þar nefna leigu af húsnæði í eigu sveitarfélagsins, ýmis önnur gjöld fyrir afnot eigna bæjarins, gjöld fyrir ýmsa þjónustu, skrásetningargjöld, leyfisgjöld, skemmtanaskatt.

Einnig er þarna talinn með arður, er verða kann af rekstri fyrirtækja, er sveitarfélög reka, og geta þau verið með ýmsu móti, og má nefna vatnsveitur og fyrirtæki, sem annast fólksflutninga, sem dæmi. Fyrir þjóðnýtingu var algengt, að sveitarfélög rækju rafmagns- og gasstöðvar.

Um lið 3.

Fjárveitingar úr ríkissjóði. Á undanförunum áratugum hafa ríkisframlögin orðið hlutfallslega stöðugt hærri hluti af tekjum sveitarfélaganna. Fyrir 1939 var talið, að sveitarfélögin öfluðu sjálf um 75% tekna sinna, en 25% væru ríkisframlög, en nú er svo komið, að sveitarfélögin afla sjálf helmings tekna sinna, en hinn helmingurinn er ríkisframlög.

Þessi þróun á að sjálfsgöðu rót sína að rekja til þess, að á síðustu áratugum hefur sífellt verið bætt á sveitarfélögin verkefnum án þess að séð hafi verið fyrir tekjustofnum á móti, og þeir, sem fyrir voru, jafnvel skertir eins og áður er vikið að.

Ríkið hefur því komið til móts við sveitarfélögin með því að veita þeim fjárframlög bæði til almennra þarfa og til greiðslu sérstakra útgjalda.

Þá hefur og verið talið nauðsynlegt að jafna nokkuð hag manna í landshlutum: Veita sérstök framlög til þeirra sveitarfélaga, þar sem hagur manna er í lakara lagi, takmarkaðir möguleikar á tekjuöflun sveitarfélaga o. s. frv.

Verður nú vikið að þessu nokkru nánar.

A. Almenn framlög úr ríkissjóði nema samtals á árinu 1960 um 480 milljónum sterlingspunda. Almenna framlaginu er skipt í tvo hluta, er nefna mætti „grunnstyrki“ (basic grants) og viðbótarstyrki (supplementary grants). Grunnstyrkirnir (basic grants) eru greiddir öllum sveitarfélögum og miðaðir við fólksfjölda eingöngu. Viðbótarstyrkurinn (supplementary grant) er ekki miðaður við fólksfjölda heldur ýmsa aðra þætti, sem máli skipta um hag manna í tilteknu sveitarfélagi, s. s. tölu gamalmenna, fjölda barna á skólaskyldualdri, fólksfækkun í byggðarlaginu, vegalengdir, svæðisbundna dýrtíð (s. s. í London) og ýmislegt fleira. Sveitarstjórnarmálaráðuneytið (Ministry of Housing and Local Government) gerir tillögur til þingsins, til tveggja ára í senn, um upphæð og skiptingu fjárens milli hinna einstöku sveitarfélaga, og þarf staðfestingu þingsins á endanlegri skiptingu.

B. Sérstök framlög (Special grants). Hér er átt við það, að ríkið leggur fram tiltekinn hluta af kostnaði sveitarfélags við ákveðna starfsemi. Er þetta fyrirkomulag mjög áþekkt því, sem þekktist hér á landi, þó að um framlög til annars konar starfsemi sé að ræða og önnur hlutföll.

Nefna má nokkur dæmi til skýringar:

Til vegamála (vegalagningar og viðhald) er greitt í mismunandi hlutföllum eftir tegund vega. Geta framlög orðið 50%, 60%, 75% og 100%. Þetta nær þó ekki til gatna í bæjum. Til heilsugæzlu voru greidd 50% kostnaðar, en þau framlög voru afnumin 1958. Sama er um 50% kostnaðar við barnavernd og 25% kostnaðar við eldvarnir. Hins vegar greiðir ríkið 50% lögreglukostnaðar.

Ríkisframlög til fræðslumála eru miðuð bæði við nemendafjölda og útgjöld sveitarfélaga til fræðslumála.

Framlög til húsnæðismála eru tiltekinn hluti af byggingarkostnaði hvers húss, sem framlag fær. Var sá hluti um skeið 75%, en er nú 50%.

C. Skattjöfnunarstyrkir (Rate-deficiency Grants). Auk þeirra styrkja, sem að framan greinir, er í fjárlögum sérstök fjárhæð — 100 milljónir sterlingspunda, — sem ráðuneytið skal skipta milli þeirra sveitarfélaga, þar sem skattskyld afnotavirði er lægra en meðaltal skattskylds afnotavirðis á öllu landinu, sem fundið er út og ákveðið eftir sérstökum reglum.

Þessar greiðslur, sem nefndar eru „penny rate“, eiga að jafna hlutfallið milli álagningarprósenta sveitarfélaganna í skattaumdæmunum, svo að þær verði í sama

hlutfalli við sveitarfélagaskatta í öðrum skattumdæmum Englands og Wales eins og íbúafjöldi umdæmisins er, samanborið við heildaríbúafjölda landsins.

Frá sjónarmiði sveitarfélaganna er svo litið á, að æskilegra sé, að ríkisframlögin séu almenn, þ. e. ekki bundin við tiltekna starfsemi, heldur til frjálsrar ráðstöfunar. Rökin fyrir þessu eru ekki aðeins þau, að við þetta sé sveitarfélögunum fengið meira sjálfstæði, heldur einnig þau, að meiri ráðdeild og hagsýni sé viðhöfð með því. Oft vilji draga úr því, þegar „ríkið borgar“ tiltekinn hluta.

Um ríkisskatta.

Að lokum er rétt að fara örfáum orðum um tekjuskatt þann, sem ríkið krefur.

Launþegar, þ. e. þeir, sem taka „Wages and salaries“, greiða skatt sinn jafn-óðum og teknanna er aflað. Atvinnurekendur og aðrir slíkir greiða hins vegar eftir á.

Fyrir hver áramót gerir launþegi áætlun um tekjur sínar á næsta ári. Þar ber honum að taka fram, hver séu áætluð laun hans, konu hans, arður af eignum o. s. frv. Þar er líka gerð grein fyrir frádráttarliðum, t. d. barnafjölda o. fl. Á grundvelli þessarar áætlunar ákveða síðan viðkomandi skattayfirvöld vikulegar eða mánaðarlegar skattgreiðslur, sem vinnuveitandinn innheimtir.

Í árslok telur hver gjaldandi fram með venjulegum hætti og er þá lagt á hann. Kemur þá í ljós, hvort ofgreitt er eða vanggreitt. Ef ofgreitt er, á maður rétt á endurgreiðslu, en að jafnaði munu þessar greiðslur látnar renna upp í skattgreiðslur næsta árs. Ef vanggreitt er, mun leyft, að greiðslu eftirstöðva sé dreift á nokkurn tíma. Skattstiginn er stighækkandi og mjög flókindur. Skattur getur orðið allt að 75% tekna.

Um það hefur verið rætt, að sveitarfélögin fengju leyfi til að leggja á sérstakan skatt, en það hefur ekki þótt fært enn þá.

Holland.

Tekjustofnar sveitarfélaga.

Í Hollandi hefur sú þróun orðið, sem víða annars staðar, að sveitarfélögin hafa í vaxandi mæli orðið háð ríkisvaldinu um tekjuöflun. Þessi þróun hófst árið 1865, og er nú svo komið, að langmestur hluti af tekjum sveitarfélaganna kemur frá ríkinu eða öllu heldur sérstökum sveitarfélagasjóði (Gemeentefonds), sem stofnaður var 1931, en fé hans kemur að öllu leyti frá ríkinu.

Verður nú gerð frekari grein fyrir tekjuöflun sveitarfélaganna.

1. Ríkisframlög.

A. Sveitarfélagasjóðurinn fær árlega sem svarar 15% álagi á heildartekjur ríkisins af tollum og sköttum, þ. e. tekju- og eignarskatti, söluskatti, almennum tollum og sérstökum tollum á áfengi, tóbaki, sykri o. fl., ýmsum leyfisgjöldum, happdrættissköttum o. s. frv. Sjóðurinn er undir stjórn innanríkisráðherra, en sérstök sjóðstjórn er honum til ráðuneytis, og eru 7 af 15 stjórnarmönnum tilnefndir af sambandi hollenzkra sveitarfélaga. Svo er ákveðið, að ekkert sveitarfélag fái minna framlag en 35 gyllini á íbúa, en raunverulega fá þau töluvert meira. Út- hlutunarreglur eru mjög flóknar. Koma þar ótal atriði til greina, eins og t. d. kostnaður við fræðslumál, framfærslubyrði, tjón af hernaðaraðgerðum í síðasta stríði, skuldabyrði o. fl. Þessi framlög eru veitt til frjálsrar ráðstöfunar sveitarfélagsins og engum skilyrðum bundin.

Ef sveitarfélag er svo illa sett fjárhagslega, að ekki er unnt að afla tekna fyrir óhjákvæmilegum útgjöldum, getur sveitarfélagið leitað aukaframlags úr sjóðnum. Þau framlög eru bundin skilyrðum, t. d. um tiltekið eftirlit með sveitarfélaginu. Þessi ákvæði voru sett 1948, en enn hefur ekkert sveitarfélag sótt um slíkt aukaframlag.

B. Sérstök framlög eru greidd úr ríkissjóði, þ. e. með milligöngu ráðuneytanna, og eru þau óviðkomandi sveitarfélagasjóðunum. Er hér um að ræða framlög til ákveðinnar starfsemi sveitarfélaganna. Má nefna nokkur dæmi: Greidd er tiltekin fjárhæð á lögregluþjón í borgum. Aftur á móti er löggæzla í sveitum að öllu leyti í höndum ríkisins. Greiddur er tiltekinn hluti af kostnaði við fræðslumál. Ríkið endurgreiðir sveitarfélögunum allan kostnað vegna stuðnings við atvinnuleysingja. Tiltekinn hluti af kostnaði við vegagerð, brúargerð, gerð skipaskurða, húsnæðismál, lýðvarnir o. s. frv. Enn fremur fá sveitarfélög vissar bætur vegna þess, að með lögum hafa verið settar tilteknar takmarkanir á möguleika sveitarfélaga til að nota að fullu tiltekna tekjustofna, t. d. fasteignaskattinn.

Árið 1957 skiptust sérstök framlög hollenzka ríkisins til sveitarfélaga sem hér segir:

1. Löggæzla	116 millj. gyllini		
2. Fræðslumál	152	—	—
3. Félagsmál	94	—	—
4. Húsnæðismál	112	—	—
5. Vega- og brúargerð og gerð skipaskurða, svo og viðhald	30	—	—
6. Endurreisn eftir stríðið	60	—	—
7. Lýðvarnir	23	—	—
8. Bætur vegna flóðanna 1953	13	—	—
9. Bætur vegna skertra tekjustofna	57	—	—
10. Annað	3	—	—

660 millj. gyllini

Framlög ríkisins eru greidd sveitarfélögum ársfjórðungslega.

2. Aðrir tekjustofnar.

A. Arður af eignum. Sveitarfélögin í Hollandi reka ýmis fyrirtæki, t. d. rafveitur, gasstöðvar, vatnsveitur, strætisvagna o. fl. Af þessari starfsemi hafa sum sveitarfélög nokkrar tekjur, enda er ekki talið óeðlilegt, að slík fyrirtæki séu rekin í hagnaðarskyni.

B. Fasteignaskattur. Um hann fer samkvæmt lögum frá 1870 og er hann byggður á fasteignamati frá 1877—1896 og eru ný hús metin á þeim grundvelli. Skatturinn er tiltekinn hundraðshluti af matsupphæð, en heimilt er að leggja á skattinn 30%, ef um er að ræða óbyggt land, en 60%, ef byggt er.

C. Leiguskattur var upphaflega lagður á árið 1821. Þessi skattur er miðaður við leigu eftir íbúðarhúsnæði eða mat á eigin leigu, svo og við verðmæti innhús. Mat er framkvæmt af sérstökum embættismönnum og er eins og fasteignamatið miðað við verðlag, sem er lægra en nú er, svo að sveitarfélögum er heimilað að leggja á vissan hundraðshluta. Álagið er yfirleitt um 150%. Áður en skatturinn er lagður á, er leyfður ýmislegur frádráttur, t. d. hefur fjölskyldustærð áhrif á upphæð skattsins. Að meðaltali mun skattur þessi nema um 3.8% leigunnar. Leiguskattur er aðeins lagður á íbúðarhúsnæði.

Fasteignaskattur og leiguskattur er innheimtur af ríkinu, en það stendur sveitarfélögunum skil á þeim ársfjórðungslega. Þetta fyrirkomulag er frá þeim tíma, að skattar þessir runnu til ríkisins, en þeir voru síðar fengnir sveitarfélögunum, en innheimtufyrirkomulagið hélzt óbreytt.

D. Vegaskattur. Þessi skattur er lagður á fasteignir (land og byggingar) og nemur 80% af kostnaði við viðhald gatna, sem eignirnar liggja við. Áður var skatturinn miðaður hlutfallslega við lengd eignar meðfram götu, en er nú að jafnaði miðaður við fasteignamat.

E. Verðhækkunarskattur. Sveitarfélög í Hollandi hafa heimild til að leggja

sérstakan skatt á þá verðhækkun, sem talin er verða á tiltekinni fasteign fyrir aðgerðir sveitarfélagsins, t. d. vegna gatnagerðar, brúargerðar o. s. frv. Viðkomandi skattayfirvöld eiga að meta, hvaða eignir njóti góðs af framkvæmdinni og síðan, hver sé ávinningur hjá hverjum eiganda um sig. Þetta þýðir, að mismunandi skattur kemur á eignir á sama matssvæði. Um það mun varla ágreiningur, að slíkur skattur geti verið eðlilegur. Hins vegar er álagning hans mjög erfið í framkvæmd. Hafa orðið miklar greinir með mönnum út af þessum skatti og málaferli. Er svo komið, að sum sveitarfélög hafa algerlega gefizt upp á að leggja þennan skatt á.

F. Skemmtanaskattur. Sveitarfélög í Hollandi hafa lengi innheimt skemmtanaskatt. Skatturinn er almennt 20—25% af aðgangseyri. Þegar um er að ræða dansstaði, þar sem ekki er seldur aðgangur, er skatturinn miðaður við flatarmál staðarins.

G. Aðrir skattar. Nokkra aðra skatta er heimilað að innheimta, en ekki skipta þeir þó verulegu máli, t. d. hundaskatt, auglýsingaskatt, hótelskatt, sem hvergi mun innheimtur lengur, o. s. frv.

Eins og segir hér í upphafi, byggist afkoma hollenzkra sveitarfélaga í stöðugt vaxandi mæli á ríkisframlögum. Því til staðfestingar má nefna, að 1957 voru 54% af heildartekjum þeirra almenn framlög ríkisins, 36% sérstök framlög, en aðeins 10% hinir sérstöku tekjustofnar sveitarfélaganna.

Sviss.

I.

Almennur inngangur.

Þótt undarlegt megi virðast, er ókleift að gera grein fyrir almennum reglum, er gildi um tekjustofna sveitarfélaga í Sviss, og það er af þeirri ástæðu, að slíkar almennar reglur eru alls ekki til. Þetta þarf nokkurra skýringa.

Eins og kunnugt er, er Sviss sambandsríki 25 fylkja eða kantóna. Sambandsríkið hefur mjög takmörkuð verkefni með höndum, miðað við það, sem gerist í löndum þeim, sem áður hefur verið getið. Segja má, að verkefni þess séu varla önnur en utanríkismál, þar með utanríkisverzlun, hermál, póstmál, símamál, járnbrautarrekstur, myntslátta og dómsmál að vissu marki.

Kantónurnar hafa því mjög mikið sjálfstæði gagnvart sambandsstjórninni, hafa þær hver um sig sjálfstæða lagasetningu, að því leyti sem stjórnarskráin felur ekki sambandsþinginu slíka lagasetningu.

Kantónuþingið ákveður algerlega skiptingu í sveitarfélög innan kantónunnar og verkefni og valdsvið hvernar sveitarstjórnar innan áðurgreindra marka.

Tegundir sveitarstjórna geta verið með ýmsu móti. Almennasta skiptingin er í það, sem segja má að svari til kaupstaða og hreppa hér á landi (Einwohnergemeinde). Er fjöldi þeirra sveitarfélaga 3101, en íbúafjöldi mjög ólíkur.

Skipta má sveitarfélagi eða skipa saman sveitarfélögum til framkvæmda tiltekinna málefna, skólamála, framfærslumála o. s. frv. Að jafnaði eru þó slík mál efni fengin hinni almennu sveitarstjórn.

Ekkert er því til fyrirstöðu, að ólíkar reglur gildi um starfsemi sveitarfélaga innan sömu kantóna. Um slíkt fer einungis eftir þeim reglum, er kantónuþingið setur. Ekki er til nein formleg skipting í kaupstaði, kauptún eða sveitarhreppa.

II.

Verkaskipting milli ríkis, kantóna og sveitarfélaga.

Sakir þess, hversu viðfangsefni sambandsríkisins eru takmörkuð, lendir megnið af almennum verkefnum hins opinbera á kantónum og sveitarfélögum. Varla verður talið, að hægt sé að benda á nokkurn málaflokk, umfram það, sem áður getur, þar sem sé skýr verkaskipting milli þessara þriggja aðila.

Nefna má nokkur dæmi til skýringar:

Ríkið hefur t. d. tiltekna, að visu mjög umfangslitla, yfirstjórn heilbrigðismála, en að öðru leyti fer skipan þeirra mála eftir ákvörðun kantónuþinganna. Sjúkrahús eru oftast reist og rekin af kantónunum, en þó er það allalengst í stærri borgum, að þær hafi sjálfar þessi málefni með höndum.

Ríkið hefur mjög lítið af löggæzlu að segja, þegar sleppt er útlendingaeftirliti og ríkisleynilögreglu. Um löggæzlu að öðru leyti skiptir mjög í tvö horn, sums staðar ber kantónan svo að segja allan löggæzlukostnað, nema kostnað við götölögreglu, en í sumum sveitarfélögum, einkum þó stærri borgum, lendir svo að segja allur löggæzlukostnaður á þeim sjálfum.

Svona mætti lengi halda áfram, en af þessu verða engar almennar reglur dregnar. Til upplýsingar þykir því eðlilegast að víkja að einu sveitarfélagi og aðstöðu þess til kantónu og ríkis eftir því sem ástæða þykir til. Fyrir valinu hefur orðið stærsta borg landsins, Zürich, sem er þó aðeins eitt af 170 sveitarfélögum í Zürich-kantónunni, og það eins þótt helmingur íbúa hennar búi í borginni.

III.

Tekjustofnar Zürichborgar

eru sem hér segir:

A. Tekjustofnar, sem hún fær ein og innheimtir sjálf.

1. Fasteignaskattur (Liegenschaftensteuer), sem er eins og nafnið bendir til skattur, sem lagður er árlega á allar fasteignir í borginni. Skatturinn í Zürich-kantónu má nema allt að 0.5% af verðmæti viðkomandi eignar í ársbyrjun hverju sinni. Undanþegnar skattskyldu eru stofnanir ríkis og kantónu, svo og eignir borgarinnar, sem notaðar eru til opinberra þarfa. Enn fremur eignir félaga og stofnana, sem starfa í almannabágu, t. d. skólar og aðrar menntastofnanir, kirkjur o. s. frv.
2. Söluskattur fasteigna (Handänderungssteuer). Þegar eigendaskipti verða á fasteign, má leggja skatt, allt að 2%, á söluverð eignarinnar. Nokkrar undantekningar eru frá skattskyldu með sama hætti og er um fasteignaskatt, svo og ef um er að ræða eignayfirfærslu vegna stofnunar eða slita á félagsbúi hjóna, erfða, breytinga á rekstrarformi, gjaldþrots, útlagningar til ófullnægðs veðhafa o. fl.
3. Gróðaskattur fasteigna (Grundstückgewinnsteuer). Auk söluskatts fasteigna má leggja í sambandi við eignayfirfærslu fasteigna sérstakan skatt á gróða þann, er seljandi hefur af sölunni. Eignir ríkis, kantónu og sveitarfélags eru undanþegnar þessum skatti, svo og eignir kirkna, skóla og stofnana, er starfa til almenningsheilla.
Nokkrar fleiri undanþágur eru frá skattskyldu.
Skattandlagið er sá mismunur, sem verður á söluverði eignar og því verði, er seljandi varð að gjalda fyrir eignina (matsverði, ef hann hefur byggt hús, sem selt er).
Til frádráttar þeirri hækkun, sem verða kann, kemur eftir vissum reglum kostnaður við endurbætur á eigninni, framlög, er greidd kunna að hafa verið vegna gatnagerðar, gangstétta o. fl.
Skatturinn getur orðið allt að 40% af hreinum söluhagnaði. Hann er stighækkandi eftir því sem ágóði er meiri en fer lækkandi eftir því, sem aðili hefur átt eignina lengur, t. d. getur hann komið niður í 5%, ef eignarhald hefur staðið lengur en 20 ár.
4. Brunavarnaskattur (Feuerwehrrsatssteuer) er óverulegur nefskattur, sem er lagður á þá karlmenn, er ekki starfa persónulega að brunavörnum.
5. Einstaklingsskattur (Personalsteuer) er einnig óverulegur, þ. e. 8 frankar á

- hvern einstakling, 20 ára og eldri, og er lagður á án tillits til tekna og annarra aðstæðna. Hjón greiða sem einstaklingar.
6. Skemmtanaskattur er lagður á ýmsar skemmtanir og er að jafnaði um 10% af verði aðgöngumiða.

B. Tekju- og eignarskattsviðauki.

Aðaltekjustofn ríkisins er tekju- og eignarskattur, sem er beinn skattur, lagður á einstaklinga og ópersónulega aðila.

Skattur þessi er mjög stighækkandi. Undanþágur frá skattgreiðslu eru nauðafáar. Stofnanir sambandsríkisins, kantóna og sveitarfélaga eru undanþegnar, svo og líknarfélag. Lagt er í einu lagi á tekjur hjóna.

Sambandsríkið ákveður með lögum hver tekjuskattur skuli vera hjá hverjum greiðanda og er þar settur sérstakur skattstigi.

Svo er kantónu og sveitarfélagi heimilað hvoru um sig að leggja í sínar þarfir á skatt hvers gjaldanda tiltekinn hundraðshluta, þó ekki meira en 250%. Álagið verður í hvoru tilvikinu um sig að verða nægilegt til að brúa bilið milli útgjalda og annarra tekna sveitarfélagsins, og fer álagsprósentan eftir því.

Álag Zürichkantónu 1955 var 105% og álag Zürichborgar var 148%.

Í ársbyrjun hverju sinni er hverjum gjaldanda gert að skila framtali tekna fyrir liðið ár ásamt greinargerð um eignir. Þetta framtal er síðan metið af sérstökum embættismanni kantónunnar, sem síðan ákveður skattinn eða áætla, ef framtal hefur ekki borizt.

Ef maður vill ekki una álagningu, á hann rétt á skriflegri greinargerð embættismannsins um álagninguna, og getur hann síðan skotið álagningunni til 5 manna nefndar, sem skipuð er úr hópi almennra borgara (Steuer-kommission). Kostar það málsskot ekkert.

Ef hann vill ekki heldur una niðurstöðu nefndarinnar, má skjóta álagningunni til 5 manna sérfræðinganevndar (Rekurz-kommission). Ef álagning verður óbreytt, þarf að greiða málskostnað.

Þar fyrir ofan er stjórnarsýsludómstóll (Verwaltungsgericht) kantónunnar og að lokum má leggja mál til hæstaréttar.

Talið er, að um 98% gjaldanda uni að jafnaði álagningu, 1% unir fyrsta dómstigi, en um 1% heldur kærur áfram.

Sá einkennilegi háttur er á hafður, að kantónur innheimta tekju- og eignarskatt ríkisins, en sveitarfélögin innheimta, auk álags síns á þann skatt, álag kantónanna. eru síðan réttum aðilum staðin skil á skattinum.

Gjald dagar eru 3 á ári, 1. júní, 1. sept. og 1. des. Ef gjaldandi greiðir að fullu fyrir 1. júní, fær hann 1% afslátt af þeim $\frac{2}{3}$, sem mátt hefðu greiðast síðar.

Skattgreiðslur ganga svo að segja eingöngu gegnum póstskrifstofur, og hafa atvinnurekendur ekkert með að gera innheimtu hjá starfsmönnum. Innheimta virðist þó ganga vel. Árið 1957 voru í Zürichborg aðeins gerð um 4000 lögtök, þar af 2400 með árangri, en 1600 árangurslaus. Virðist það ekki há tala, þegar haft er í huga, að í Zürichborg búa um 430 þúsund íbúar.

Þessi skattur nemur almennt um helmingi af tekjum kantóna og sveitarfélaga.

C. Arður af eignum.

Mörg sveitarfélög stunda atvinnurekstur, svo sem rekstur rafmagnsveitna, vatnsveitna og gasveitna o. s. frv. Af þessum rekstri hefur Zürichborg nokkurn ágóða. Virðist hann hafa verið um 7% heildartekna.

D. Tekjur frá æðra settum aðilum.

1. Kantónur eiga rétt á ýmiss konar ríkisframlögum vegna kvaða, sem ríkið leggur á kantónuna, t. d. að því er varðar vegagerð, heilbrigðismál og menntamál og ýmissa fleiri.

2. Sveitarfélögin eiga rétt á framlögum vegna ýmissa kvaða, er ríkið og kantónurnar leggja á þau.
3. Þar sem sveitarfélögin eru eins og að líkum lætur mjög misjafnlega sett fjárhagslega, getur svo farið, að sumum takist ekki að ná saman endum við afgreiðslu fjárhagsáætlunar. Verður þá að leita til kantónunnar um hjálp. Ef kantónan telur, að fyrirbyggjandi frumvarp sé eðlilegt eftir aðstæðum, veitir hún féð. Hins vegar er henni heimilt að gera kröfur um lækkun útgjalda, ef henni þykir í of mikið ráðizt. Við þetta kemst sveitarfélagið undir eins konar eftirlit kantónunnar, og mun þetta eina dæmið um afskiptarétt kantóna af sveitarfélagi umfram það, sem beinlínis er ákveðið í lögum, en það er fyrst og fremst í sambandi við staðfestingu á reglugerðum og slíku. Hvorki fjárhagsáætlanir né reikningar eru að öðru leyti háð staðfestingu eða eftirliti annarra aðila.

Að lokum má geta þess, að ekki varð séð, að neinn áhugi væri á því að breyta til með álagningu og innheimtu skatta í Sviss. Var talið þar með öllu ástæðulaust að innheimta skatta jafnóðum og tekna er aflagð.